

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1943: 15
SOCIALDEPARTEMENTET

UTREDNING OCH FÖRSLAG

ANGÅENDE

STATSBIDRAG TILL SOCIAL
HEMHJÄLPSVERKSAMHET

AVGIVNA AV

1941 ÅRS BEFOLKNINGSUTREDNING

S T O C K H O L M

1 9 4 3

Statens offentliga utredningar 1943

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med författnings- och organisationsförslag för genomförande av ett förstatligande av den allmänna väghållningen på landet m. m. Beckman. 321 s. K.
2. Flyttningsersättningsakkunniga. Betänkande med förslag till författningar angående ersättning för flyttningskostnad. Marcus. 156 s. Fi.
3. 1941 års familjebeskattningsakkunniga. Betänkande med förslag till ändrade grunder för familjebeskattningen. Marcus. 170 s. Fi.
4. Utredning rörande skogsnäringens ekonomiska läge med förslag till åtgärder för höjande av näringens bärkraft. 3. Skogsbrukets transportfrågor: Vägar och järnvägar. Idun. 260 s. Jo.
5. Utredning rörande polismäns anslutning till politiska yterlighetsriktningar m. m. Norstedt. 40 s. S.
6. Utredning och förslag angående pappersformaten inom statsförvaltningen. Beckman. 116 s. H.
7. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. Bilaga I. Hygieniska förutsättningar för skolarbetet. Av U. Hjärne. Idun. 66 s. E.
8. Betänkande angående levnadskostnadsindex. Norstedt. 147 s. Fi.
9. Utredning och förslag angående statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. Beckman. 99 s. S.
10. 1940 års civila byggnadsutredning. Betänkande I. Förslag till ändringar i Kungl. Maj:ts byggnadsstadga samt till föreskrifter rörande planläggning och utförande av byggnad för vissa vårdanstalter och folktandpolikliniker. Beckman. 80 s. K.
11. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 4. Förslag till åtgärder för textilforskningens ordnande. Hægström. 82 s. H.
12. Betänkande med förslag till statliga åtgärder för stödjande av den privata motorlösa flygningens och modellflygningens utveckling. Beckman. 77 s. Fö.
13. Besparingsberedningens slututlåtande. Marcus. 158 s. Fi.
14. Betänkande angående åtgärder mot spekulation i vattenkraft. Norstedt. 79 s. Ju.
15. Utredning och förslag angående statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. Beckman. 87 s. S.

Ann. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1943: 15
SOCIALDEPARTEMENTET

UTREDNING OCH FÖRSLAG

ANGÅENDE

STATSBIDRAG TILL SOCIAL
HEMHJÄLPSVERKSAMHET

AVGIVNA AV

1941 ÅRS BEFOLKNINGSUTREDNING

STOCKHOLM 1943

K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI

[257 43]

STATENS OFFENTLIGA TRYCKERIETS FÖRLAG
SOCIETY OF THE PRESS

ÖVERSTYRELSEN OCH FÖRSÄMNINGEN

1891

HEMSTÄLLNINGENS STATSBUDGET FÖR 1891

1891

1891

STATENS OFFENTLIGA TRYCKERIETS FÖRLAG
SOCIETY OF THE PRESS

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
<i>Skrivelse till Konungen</i>	5
<i>Kap. I. Behandlingen av frågan om den sociala hemhjälpen i riksdagen och inom vissa organisationer</i>	9
<i>Kap. II. Den sociala hemhjälpsverksamhetens utveckling och nuvarande läge</i>	14
1. Allmänna synpunkter.....	14
2. Hemsysterskolorna och andra utbildningsanstalter	15
3. Röda Korsets och andra enskilda organisationers befattning med verksamheten	18
4. Primärkommunerna och den sociala hemhjälpen	21
5. Landstingens åtgärder	26
6. Sammanfattning rörande vissa organisatoriska detaljer inom den nuvarande sociala hemhjälpsverksamheten	34
7. Motsvarande verksamhet i vissa andra länder	38
<i>Kap. III. Uppgifter rörande det föreliggande behovet av en utökad hemhjälpsverksamhet</i>	40
<i>Kap. IV. Förslag rörande den sociala hemhjälpsverksamheten</i>	49
1. Behovet av en statsunderstödd hemhjälpsverksamhet	49
2. Hemhjälpsverksamhetens uppgifter	52
3. Former för hemvårdarinnornas anställning	56
4. Förvärvandet av hemvårdarinnekompetens	60
5. Hemvårdarinnornas avlöningvillkor	63
6. Hemhjälpsverksamhetens organisation	66
7. Statsbidragets storlek.....	72
8. Sammanfattning av förslagen	75
<i>Kap. V. Speciell motivering till författningsutkastet</i>	77
<i>Utkast till kungörelse angående statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet</i>	79
<i>Utkast till ändringar i reglementet den 19 december 1919 för statens pensionsanstalt</i>	84
 <i>Bilagor:</i>	
Bilaga 1: Uppsala hemsysterskolas kontrakt samt promemoria rörande hemsysters anställningsvillkor och stadgar för hemsysters verksamhet	85
Bilaga 2: Förslag till kompletterings- och provkurs för hemvårdarinnor	87

INHALTSVERZEICHNIS

Einleitung 1
Kap. I. Die Entwicklung der deutschen Literatur im 18. Jahrhundert 10
Kap. II. Die deutsche Literatur im 19. Jahrhundert 25
1. Die Romantik 25
2. Die Klassik 35
3. Die Realismusklassik 45
4. Die Moderne 55
Kap. III. Die deutsche Literatur im 20. Jahrhundert 65
1. Die Weimarer Republik 65
2. Die Weimarer Klassik 75
3. Die Weimarer Moderne 85
4. Die Weimarer Dadaismus 95
5. Die Weimarer Expressionismus 105
6. Die Weimarer Surrealismus 115
7. Die Weimarer Bauhaus 125
8. Die Weimarer Bauhaus 135
9. Die Weimarer Bauhaus 145
10. Die Weimarer Bauhaus 155
Kap. IV. Die deutsche Literatur im 21. Jahrhundert 165
1. Die deutsche Literatur im 21. Jahrhundert 165
2. Die deutsche Literatur im 21. Jahrhundert 175
3. Die deutsche Literatur im 21. Jahrhundert 185
4. Die deutsche Literatur im 21. Jahrhundert 195
5. Die deutsche Literatur im 21. Jahrhundert 205
6. Die deutsche Literatur im 21. Jahrhundert 215
7. Die deutsche Literatur im 21. Jahrhundert 225
8. Die deutsche Literatur im 21. Jahrhundert 235
9. Die deutsche Literatur im 21. Jahrhundert 245
10. Die deutsche Literatur im 21. Jahrhundert 255
Anhang 265
Literaturverzeichnis 275
Nachwort 285
Index 295

Till KONUNGEN.

Genom beslut den 12 september 1941 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för socialdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga att inom socialdepartementet verkställa utredningar rörande vissa befolkningspolitiska

spörsmål. Med stöd av nämnda bemyndigande tillkallades samma dag såsom sakkunniga ledamoten av riksdagens andra kammare, statssekreteraren Tage Erlander, docenten Curt Gyllenswärd, e. o. byråchefen, numera kanslichefen Alf Johansson och professorn Sten Wahlund. Åt Erlander uppdrogs att vara ordförande. Till sekreterare åt de sakkunniga förordnades från och med den 16 oktober 1941 hovrättsassessorn Sven Romanus. De sakkunniga tillerkändes rätt att anlita nödig expertis för medverkan vid utredningsarbetet.

De sakkunniga ha antagit benämningen 1941 års befolkningsutredning.

Utredningen beslöt den 12 september 1941 tillsätta en särskild delegation för hem- och familjefrågor, bestående av fröken Karin Collin, fru Signe Höjer, inspektrisen fröken Ingrid Osvald, numera ledamoten av riksdagens andra kammare, filosofie doktorn fru Hanna Rydh Munck af Rosenschöld, fru Annie Wallentheim, fru Gertrud Wiklund samt såsom sekreterare filosofie licentiaten fru Brita Åkerman Johansson. Ordförande för delegationen har varit fru Signe Höjer.

Till utredningen ha för att tagas under övertägande vid fullgörande av uppdraget överlämnats bland annat följande skrivelser:

1) riksdagens skrivelse den 14 maj 1939 angående hemhjälpverksamhetens planmässiga organiserande och stödjande från det allmännas sida,

2) skrivelse den 10 mars 1939 från Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund med begäran om en utredning angående hemhjälpverksamhetens organiserande,

3) skrivelse den 8 maj 1939 från Centralnämnden för Sveriges hemsyster-skolor rörande understödjande av hemsysterverksamheten samt

4) skrivelse den 15 december 1942 från Göteborgs och Bohus läns landsting angående hemhjälpverksamhetens organiserande.

Vidare har inkommit utdrag ur Stockholms läns och stads hushållnings-sällskaps förvaltningsutskotts protokoll av den 8 maj 1942, vari återgives bland annat skrivelse från stockholmsdistriktet av Svenska landsbygdens kvinnoförbund rörande utbildningen av hemsystrar.

Återställande de ovan under 1)–4) omförmälda handlingarna får befolkningsutredningen härmed överlämna utredning och förslag angående statsbidrag till social hemhjälpverksamhet.

Betänkandet har utarbetats inom delegationen för hem- och familjefrågor. I ärendets slutliga behandling ha deltagit utredningens samtliga ledamöter.

Under utredningsarbetets gång ha konferenser hållits med följande sakkunniga: fru Anna Söderblom och fröken Anna Lutteman, båda från Centralnämnden för Sveriges hemsysterskolor, fru Elsa Malmroth, fröken Maggie Bentzel från Sociala hemhjälpbyrån i Stockholm, landstingsdirektör G. Beijbom, ledamoten av riksdagens första kammare P. Wahlmark, ledamöterna av riksdagens andra kammare E. Fast och Olivia Nordgren, sekreteraren i Svenska landstingsförbundet I. Dahlgren samt representanter för distriktssköterskekåren. Samråd har vidare ägt rum med socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, statens arbetsmarknadskommission, nämnda kommissions

sakkunniga för kvinnligt arbete, vissa länsarbetsnämnder och arbetsförmedlingar, fritidsutredningens delegation för husmoderssemester, socialvårdskommittén samt skolöverstyrelsens konsulent för husligt arbete.

Biträde vid utarbetande av delegationens förslag samt författningsutkasterna har lämnats av sekreteraren hos Stockholms stads sjukhusdirektion K. G. Tham samt rörande arbetsmarknadsfrågor av förste inspektören hos statens arbetsmarknadskommission Magnus Sönerlind.

Stockholm den 10 mars 1943.

Underdånigst:

TAGE ERLANDER

CURT GYLLENSWÄRD

ALF JOHANSSON

STEN WAHLUND

/ Brita Åkerman Johansson.

Kap. I. Behandlingen av frågan om den sociala hemhjälpen i riksdagen och inom vissa organisationer.

Vid 1939 års riksdag väcktes i första kammaren av herr Domö m. fl. och i andra kammaren av herr Bagge m. fl. likalydande motioner angående hemhjälpsverksamhetens planmässiga organiserande och stödjande från det allmännas sida (I: 84, II: 139).

I motionerna anfördes:

Hemsystemverksamheten eller »hemhjälp», som den också vardagligt kallas, har som social vårdform blivit alltmer beaktad. Svenska Röda Korset, som i rätt stor utsträckning bedriver sådan verksamhet, knuten till de olika rödakorskretsarna — under år 1937 voro 86 s. k. hemvårdarinnor genom Röda Korset sysselsatta i detta arbete — framhåller i en cirkulärskrivelse i följande ord: »för att omhändertaga vården och skötseln av genom sjukdom, barnsörd, dödsfall eller av annan anledning hjälpbehövande hem, där modern ligger sjuk eller nödgats lämna hemmet för vistelse å lasarett eller förlossningshem eller ock i övrigt är förhindrad att fullgöra de nödvändigaste sysslorna i hemmet och att tillse barnen, är det av vikt att få en lämplig person att träda i husmoderns ställe, någon som sköter hushållet och tager hand om barnen m. m. Under ovannämnda förhållanden kan nämligen ett hem lätt råka i ett bekymmersamt och för familjens hälsa farligt läge. Hemmet och barnen äro då i stort behov av tillfällig hjälp, åtminstone under någon del av dagen.»

Även andra föreningar och institutioner ha fört upp hemhjälpsverksamhet på sitt arbetsprogram, såsom husmodersföreningar, med verksamhet på ett 20-tal platser, Svenska Fattigvårdsförbundets barnavårdsbyråer i Stockholm och Solna samt enligt uppgift också Fredrika Bremerkretsar, kvinnogillen och socialdemokratiska kvinnoklubbar. Dessutom har åtminstone ett affärsföretag, Asea, anordnat hemhjälpsverksamhet för sin personal.

Verksamheten bedrivs under mycket skiftande betingelser, allt efter lokala förhållanden och de ekonomiska resurser, som på orten står dem till buds. För ett jämnare och effektivare utnyttjande av arbetskraften är det önskvärt, att det lokala arbetsområdet göres så stort, att vederbörande förening eller institution kan anställa åtminstone ett par eller hellre flera hemsystrar. Detta låter sig emellertid göra endast i mera tätbebyggda samhällen. I Stockholm t. ex. har barnavårdsbyrån sex ordinarie hemsystrar anställda och anlitar också extra krafter i rätt stor utsträckning. För denna byråns verksamhet utgår sedan många år kommunalt understöd, varjämte under årens lopp bidrag erhållits förutom av enskilda också ur olika fonder, ur Kronprinsessan Margarethas minnesfond, H. Retzius' stipendiefond, Lars Hiertas minne m. fl.

I mindre samhällen däremot äro ofta förhållandena sådana, att uppdragsgivaren — en husmodersförening eller en rödakorskrets eller kanske båda i samarbete med varandra — kan anställa blott en arbetskraft. På sina håll, där hemhjälp behöver anlitas blott då och då, med kanske ganska långa mellanrum, och därför en fast anställning med heltidstjänstgöring icke kan komma ifråga, synes den metoden praktiseras, att en överenskommelse träffas med någon lämplig person på orten, t. ex. en barnlös hustru eller en hemmadotter, som förbinder sig att vid behov träda i tillfällig tjänstgöring.

Även ute i landet åtnjuter verksamheten på många håll kommunalt understöd, antingen i form av kontantbidrag eller i form av åt hemsystern fritt upplåten

bostad. Det förekommer också, att hemsystrar anställas direkt i kommunens tjänst för utövande av denna verksamhet. Särskilt ofta synes detta förekomma beträffande de hemsystrar, som utexaminerats från Uppsala hemskola.

Uppsala hemskola, som tillkom år 1920 på initiativ av rektor Manfred Björquist och doktor Ida Norrby och som står under ledning av fröken Anna Lutteman, lämnar specialutbildning för detta arbete. Den åtnjuter statsunderstöd och utbildar numera 25 elever om året, vilket antal dock anses otillräckligt i förhållande till efterfrågan. Ett önskemål för skolan är därför att få ökat statsanslag, som kunde möjliggöra utbildandet av ett större antal elever per år och som också kunde förbilliga utbildningen för dem. En utbildning, motsvarande den vid Uppsala hemskola lämnas vid Lunds hemskola, som tillkommit under förra året, och ett önskemål lär vara att få till stånd en dylik hemskola även i Norrland.

Hemhjälpverksamhet har i vårt land bedrivits sedan början av 1920-talet. Steg för steg har den utvidgats och än här, än där tagits upp som en lämplig social hjälpform. Numera synes allmänt uppmärksamheten vara riktad på behovet av frågans lösning i vidare sammanhang. Att den alltmera synes träda i förgrunden sammanhänger inte blott därmed, att verksamheten under årens lopp blivit känd och uppskattad, utan väl närmast därmed, att svårigheterna att till hemmen anskaffa erforderlig hjälp och därtill sådan till rimligt pris blivit så mycket större än tidigare. Det har också pekats på, att platsbristen vid våra sjukhus i viss mån sammanhänger med dessa svårigheter. I ej ringa mån skulle denna platsbrist kunna minskas, har det framhållits, om lindrigt sjuka husmödrar eller ensamstående genom att anlita hemsystrar kunde beredas tillfälle kvarstanna i sina hem och konvalescerar att tidigare återvända hem, gränsfall, som närmast av sociala skäl bruka beredas vård å sjukhus.

För vår del finna vi ifrågasvarande hjälpverksamhet av så stor betydelse, att vi här nedan vilja föreslå en allsidig utredning. Företrädesvis tre spörsmål böra härvid beaktas.

Den hittillsvarande verksamheten har, såsom ovan framhållits, tillkommit på initiativ eller med stöd av kommuner och enskilda organisationer. Antagligt är, att verksamheten på liknande sätt kommer att snabbt utvecklas och utbredas över landet. Erfarenheten hittills har visat, att kommunerna ej sällan ställt sig villiga till att lämna behövliga bidrag. Ett sådant stöd från det allmänna ter sig med hänsyn till hemsysterinstitutionens sociala uppgift mycket välmotiverat. Av många skäl — främst med hänsyn till institutionens lokala uppgift, dess bästa anpassande efter lokala förhållanden, önskvärdheten att vidmakthålla och stärka enskilda organisationers intresse för denna samt lämpligheten att spara statens ekonomiska medverkan till sådana ändamål, beträffande vilka denna är oundgänglig eller starkt påkallad — synes det oss mest ändamålsenligt att det allmännas stöd lämnas av kommuner och eventuellt landsting, d. v. s. att statsbidrag ej utbetalas. Ordmandet av ifrågasvarande verksamhet synes oss direkt tillhöra den kommunala självbestämningens rätten; med införandet av statsbidrag skulle följa regler och villkor, som alldeles i onödan måste komma att standardisera denna.

Däremot bör det vara både en statlig uppgift och ett statligt intresse att främja utbildningen av hemsystrar. Detta kan ske dels genom att höja anslaget till de hittillsvarande specialskolorna, dels genom att befordra tillkomsten av en dylik skola i Norrland och annorstädes i den mån behov härav uppstår. Härigenom skulle rekryteringen underlättas, och så småningom borde man kunna räkna med att ha en relativt stor kår av utbildade hemsystrar. Det må emellertid framhållas, att delade meningar råda om lämpligaste utbildning. En hemsysters egenliga uppgift har oftast ansetts vara att blott sköta husmoderns göromål och att reda upp de vardagliga problem, som kunna yppa sig i ett hem. För detta arbete kan hon skaffa sig utbildning på andra vägar och i andra kombinationer än genom specialkurser. Det anses därför på sina håll, att de kurser, som nu lämna utbildning för detta

speciella arbete, äro onödigt omfattande. Hemsystrarna bli så kvalificerade, att det är risk för att de förr eller senare söka sig över till andra arbetsområden, där deras kvalifikationer komma mer till sin rätt än i de enkla sysslor, de ha att sköta inom hemhjälp. Därmed skulle då också deras tjänster gå förlorade för hemhjälpverksamheten i den sociala utformning, som ovan beskrivits. Vi ha här blott refererat dessa synpunkter och finna det vara en av den av oss begärda utredningens uppgifter att fastställa det utbildningsbehov, som erfarenheten anvisat; med all sannolikhet föreligga olika behov på olika orter, varför lämpligheten av differentierad utbildning särskilt bör undersökas.

Frågan om enhetlig eller differentierad utbildning har även sitt sammanhang med det tredje av de spörsmål, som vi här vilja beröra. Uppenbarligen vore det på vissa orter önskvärt, att i hemhjälpinstitutionen kunde ingå vissa sjukvårdande uppgifter. Detta ligger så mycket närmare till hands, som hemsystern i regel skall träda in när en husmoder av sjukdom eller liknande anledning blivit tillfälligt ur stånd att sköta hemmet, varvid denna kan vara sängliggande hemma eller vistas där som rekonvalescent. Den vård, hon bör givas och den hjälp med förband o. d., som hon kan behöva, torde ofta fordra blott begränsade insikter i sjukvård. Dessamma gäller om den första hjälp, som kan vara av behovet vid olycksfall. På åtskilliga orter torde anställandet av både en hemsyster och en sjuksköterska icke vara behöfligt på grund av den ringa omfattningen av deras arbete, och dessutom skulle det ställa sig onödigt dyrt. Därtill kommer, att vården av lindrigare sjuka eller rekonvalescenter på sjukhus eller rekonvalescenthem avkräver det allmänna utomordentligt stora kostnader, utan att dessa alltid äro betingade av tvingande medicinska skäl. Det är därför ett allmänt intresse att understödja varje åtgärd, som kan vara ägnad att göra dels lättare för lindrigare sjuka eller rekonvalescenter att kunna stanna i hemmen i de fall då noggrann sjukhusvård ej erfordras.

För att förebygga missförstånd, vilja vi till sist framhålla som givet, att hemsysterinstitutionen ej får utformas så, att den inkräktar på hembiträdenas arbetsmarknad.

Med hänvisning till vad som sålunda anförts hemställde motionärerna, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en allsidig utredning om hemhjälpverksamhetens planmässiga organiserande och stödjande från det allmännas sida samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Första kammarens första tillfälliga utskott till vilket den av herr Domö väckta motionen hänvisades infortrade yttrande över densamma från överstyrelsen för Svenska Röda Korset, fritidsutredningen och Sveriges husmodersföreningars riksförbund.

Överstyrelsen för Svenska Röda Korset tillstyrkte utredning under framhållande av att Röda Korset, som sedan många år bedrivit hemhjälpverksamhet, förvärvat en vidsträckt erfarenhet på området. Verksamheten hade i allmänhet bedrivits i rödakorskretsarnas regi och finansierats dels genom kommunala anslag och dels genom medel, som ställts till förfogande från privat håll. Hemvårdarinnans arbete hade dirigerats och kontrollerats av en hemvårdsledare. Någon särskilt utbildning utöver väl vitsordad praktisk erfarenhet i hushållsgöromål och gärna genomgång av kort kurs i hemsjukvård hade man icke fordrat. Vad beträffar motionärernas förslag om att hemvårdsarbetet skulle kombineras med enklare hemsjukvård ville Röda Korset för sin del varna för en sådan sammanblandning, då överstyrelsen fann det synner-

ligen betänkligt om man härigenom skulle framskapa en »ny typ av sjuksköterskor» med avsevärt mindre kompetens än de nuvarande.

Fritidsutredningen förklarade sig med glädje hälsa förslaget att få hemhjälsfrågan utredd i hela dess vidd. Utredningen hade haft att syssla med ett delproblem av densamma, nämligen behovet av hemhjälp vid husmoderns frånvaro från hemmet på grund av semester. Utredningen hade i sin försöksverksamhet kunnat göra den iakttagelsen, att yngre husmödrar med småbarn icke hade tillfälle att deltaga i semesterveckorna på grund av svårigheten att ordna hemhjälsfrågan. Att just denna grupp husmödrar skulle kunna beredas semester ansåg emellertid utredningen för synnerligen viktigt och förutsättningen härför vore anställandet av en hemvårdarinnekår. Vad beträffar hemvårdarinnornas utbildning ansåg utredningen att för deras uppgifter som semestervikarier det oftast ej var nödvändigt med annan kompetens eller kunskaper än vad en kunnig husmoder besitter. Detta utslöt dock icke att utredningen till fullo insåg att för andra ändamål förelåg behov av en kår väl utbildade hemsystrar.

Sveriges husmodersföreningars riksförbund framhöll, att de nuvarande hemhjälsresurserna måste betraktas som otillräckliga. Ett stöd från det allmännas sida såväl till utbildning som till anställande kunde betraktas som en trängande nödvändighet för hemmen, varför riksförbundet varmt tillstyrkte den begärda utredningen.

Utskottet anförde i sitt utlåtande över motionen (utlåtande nr 9) bl. a. följande.

Utskottet för sin del anser att frågan om hemhjälsverksamhetens ordnande bör utredas. Utan att närmare ingå på hur utredningen bör planeras, vill utskottet dock framhålla några synpunkter, som synas böra beaktas. Sälunda finner utskottet det väl motiverat att det undersökes, huruvida icke kortare utbildningskurser kunna vara fullt tillräckliga, samt vidare om det icke kan tänkas, att personer åtaga sig dylik hemhjälp såsom halvtidsuppdrag. Vidare synas böra övervägas lämpliga former för samarbete med vederbörande kommunala organ, så att nödig social hänsyn tages vid hemhjälsverksamhetens ordnande. Dessutom bör uppmärksammas, att intrång ej göres på hembiträdenas arbetsmarknad.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, till vilken den av herr Bagge m. fl. väckta motionen hänvisades, avgav ett utlåtande (utlåtande nr 2), likalydande med nyssnämnda utskotts.

På hemställan av utskotten avlät riksdagen den 17 maj 1939 en skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 268) med anhållan om en allsidig utredning om hemhjälsverksamhetens planmässiga organiserande och stödjande från det allmännas sida samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Hemhjälsfrågan har även uppmärksamrats av vissa organisationer.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund hemställde redan 1937 i en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning bl. a. i fråga om hjälp i hemmet vid husmoderns frånvaro för semester. I en skrivelse av den 10 mars 1939 hem-

stälde förbundet om utredning rörande hemhjälsverksamhetens organisering. Förbundet framhöll bl. a., att undersökning borde göras rörande tillgången på lämplig arbetskraft samt att vissa kompetenskrav borde fixeras för arbetskraften. Förbundet hänvisade vidare till en utredning, som verkställdes inom förbundets lokalavdelningar, vilken gav vid handen, att ett stort behov existerade av ordnad hemhjälsverksamhet. Vidare hänvisade förbundet till en motion rörande utredning av hemhjälsfrågan, som framlagts i Stockholms stadsfullmäktige den 19 december 1938 av fru Signe Höjer m. fl. samt till vissa artiklar i frågan, som publicerats i kvinnoorganisationernas tidskrifter.

Centralnämnden för Sveriges hemsysterskolor ingav en skrivelse den 8 maj 1939 till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet. Nämnden framhöll bl. a., att behovet av väl kvalificerade och utbildade hemsystrar redan nu vore mycket stort och av allt att döma komme att ytterligare öka under de närmaste åren. Med hänsyn härtill ville nämnden förorda ett ökat stöd till utbildningen för hemsystrar. Nämnden önskade bl. a. att de för det första utbildningsåret utgående bidragen till stipendier och lärarlöner skulle utsträckas att omfatta ej blott utbildningens första två tredjedelar utan även den återstående tredjedelen. Nämnden påpekade även behovet av att hemsystrarnas pensionsfråga ägnades uppmärksamhet samt uttryckte önskemål om att anslag måtte beviljas för utvidgning av utbildningsanstalterna. Slutligen hemställde nämnden att om en utredning rörande hemsysterverksamheten komme till stånd nämndens erfarenhet på lämpligt sätt skulle tagas i anspråk vid sådan utredning.

Göteborgs och Bohus läns landsting ingav en skrivelse den 15 december 1942 till Kungl. Maj:t med anhållan om att den av riksdagen begärda utredningen om hemhjälsverksamhetens planmässiga organiserande och stödjande snarast möjligt måtte verkställas.

Kap. II. Den sociala hemhjälsverksamhetens utveckling och nuvarande läge.

1. Allmänna synpunkter.

Hjälp till hem drabbade av nöd och sjukdom har under alla tider givits och ges även i våra dagar genom enskilda initiativ. Oftast består hjälpen av pengar, matvaror, kläder, bränsle och dylikt men även i viss utsträckning av arbetshjälp. När en husmoder ligger i barnsäng, är sjuk eller om hon avlidit och ingen familjemedlem finnes, som kan träda i hennes ställe, är det främst släktingar och grannar, som hjälpa till med att ordna upp förhållandena i hemmet. Särskilt trängande är alltid behovet av eftersyn av småbarn och djur.

Arbetshjälp från släkt och grannar står icke alltid att erhålla utan det har visat sig att en samhälleligt organiserad hjälpform är behövlig. Tidigast framväxte en dylik hjälpform på religiös grund, därigenom att den kyrkliga kommunen eller andra religiösa sammanslutningar engagerade särskilda personer, diakonissor, församlingssystrar, slumsysstrar etc., som fingo till uppgift att besöka nödställda hem och lämna den hjälp, som var mest trängande i form av sjukvård samt även i viss utsträckning i form av hjälp i arbetet. Diakonissorna och »systrarna» ha dock icke sitt arbete så organiserat, att de kunna lämna någon mera omfattande hjälp med det direkta hushållsarbetet.

En hjälp, som direkt tog sikte på att ersätta den bortfallna arbetskraften i hemmet visade sig emellertid alltmera nödvändig. Med den tilltagande knappheten på kvinnlig arbetskraft på landsbygden, har arbetsbördan ökat för dem, som där ha sin gärning, och detta har i sin tur förstärkt en även ur andra grunder förklarlig tendens att minska omfånget av den arbetshjälp som tidigare ansågs naturlig grannar och släktingar emellan. I den typiska stadsmiljön bindas icke hemmen i hyreshusen samman genom några traditioner om grannhjälp. Medan gamla hjälpmöjligheter sålunda uttunnats eller försvunnit, har den offentliga meningen samtidigt blivit känsligare för det inhumana och samhälleligt sett okloka däri, att de blottställda hemmen lämnas utan arbetshjälp.

De angivna förhållandena ha utgjort bakgrunden till försök, som alltsedan 1920 talet på privat initiativ gjorts att organisera en social hemhjälsverksamhet för att skaffa undsättning åt de hem, vilka råkat i ett mer eller mindre akut nödläge därigenom, att husmodern tillfälligtvis satts ur stånd att ägna hemmet sin arbetskraft och vård. Många värdefulla erfarenheter ha vunnits under detta arbete. Det har inte endast bidragit till att rikta allmän uppmärksamhet på ett högst behjärtansvärt behov av hjälp utan även prövat framkomliga vägar att tillfredsställa detta behov. När samhället närmast genom primärkommunerna, men även genom landstingen, funnit sig böra gripa

sig an med försök att lösa det alltmer pockande kravet på social hemhjälp, har man kunnat knyta an till arbetsformer, som redan utprovats och som visat sig ändamålsenliga.

De svårigheter det gällt och gäller att komma till rätta med vid organisationen av social hemhjälp, äro huvudsakligen av två slag. Den ena svårigheten är väsentligen av ekonomisk natur. Hur skola de hem undsättas, som visserligen ha stort och oundgängligt behov av hjälp men inga ekonomiska resurser att betala hjälpen med? Den andra frågan är att anskaffa tillräcklig, lämplig och billig arbetskraft. De betydelsefullaste bidragen till lösning i princip av dessa båda uppgifter ha hittills lämnats av Uppsala hemsyster-skola och Svenska Röda Korset. För den förstnämnda har, som namnet angiver, utbildningen av hemhjälsarbetskraft varit den dominerande uppgiften, och i anslutning till dess verksamhet har även andra utbildningsformer vuxit fram. Röda Korset och även andra privata organisationer har huvudsakligen inriktat sin strävan på att för visst område anställa och till de behövande hemmen inom detta tillhandahålla arbetskraft, i de mest ömmande fallen utan vederlag och i andra fall mot en överkomlig ersättning. Det synes ändamålsenligt att var för sig följa de båda utvecklingslinjerna.

2. Hemsysterskolorna och andra utbildningsanstalter.

Uppsala hemsysterskola är utbildningsanstalt för kvinnlig hemarbetskraft, men dessutom något väsentligt mera. I likhet med diakonissanstalterna är skolan »moderhus» för de där utbildade eleverna. Hemsystrarna utgöra en sammanhållen kår, vars medlemmar anställas genom skolans förmedling. Karaktären av kår understrykes ytterligare därigenom, att eleverna genom en högtidlig invigning upptagas i hemsysterkåren efter genomgången utbildning, mottaga ett kårmarke, stå i rapportförbindelse med skolan och bära för kåren fastställd tjänstedräkt.

Vid anställning föres underhandlingar direkt mellan skolan och den anställande och för anställningen tillämpas normalkontrakt, som tillförsäkrar hemsystemen vissa fixerade löne- och andra förmåner. Det kontraktsformulär, som kommer till användning, bifogas såsom bilaga nr 1.

För att antagas till elev fordras att ha fyllt 20 men ej 30 år. Utbildningstiden är 17 månader. De första 11 månadernas utbildning är planerad som en lärlingskurs i husligt arbete i enlighet med av skolöverstyrelsen godkänd plan, omfattande 47 undervisningsveckor och 44 veckotimmar. De teoretiska ämnena äro näringslära, hemvård, materiallära, hushållsekonomi med bokföring, hygien, barnavårdslära samt samhällslära. I det praktiska arbetet förekomma hushållsgöromål: matlagning, hemvård, tvätt samt sömnad och barnavård. I sömnadsundervisningen lägges särskild vikt vid enklare kläd-sömnad och omsömnad.

Utöver denna husliga utbildning under 11 månader gives 6 månaders praktik: på sjukhem 12 veckor, i barnavård 6 veckor, hemsysterpraktik och

vård av gamla 8 veckor samt Svenska Röda Korsets kurs i hemsjukvård på 36 timmar. Dessutom ges under detta sista halvår teoretiska lektioner i barnauppfostran, sociallagstiftning och etik.

Den sålunda erhållna utbildningen skall sätta hemsystemen i stånd att fullgöra en arbetsuppgift, som i en för alla hemsystrar gällande instruktion anges sålunda:

Hemsysters uppgift är att giva sitt arbete åt hem, som i följd av särskilda svårigheter såsom sjukdom och dödsfall o. d. sakna nödig omvårdnad, och att giva handräckning åt ensamma gamla.

Hemsyster skall i första hand ägna sitt arbete åt sådana hem, där de mest ömmande omständigheterna föreligga.

Hemsyster har att utföra vanliga i ett hem förekommande sysslor och, där så fordras, vara behjälplig med enklaste sjukvård.

Hemsysters arbete i ett hem är av tillfällig art och får i regel räcka högst 14 dagar. Dock må efter förnyad ansökan tiden kunna förlängas, när detta befinnes av omständigheterna påkallat.

Hemsysterutbildningen har vid denna skola pågått sedan år 1920 och c:a 300 elever ha under verksamhetsåren utbildats. Det årliga tillskottet till kåren anges vara ungefär 50 hemsystrar. En parallellavdelning till hemsysterskolan i Uppsala upprättades år 1939 i *Leksand*. Här utbildas ett 25-tal elever per år. Redan ett år tidigare hade en hemsysterskola startats i *Lund* och där utbildas c:a 15 elever om året. Sedan nyåret 1943 arbetar i *Göteborg* en hemsysterskola med en utbildningskapacitet av c:a 20 elever per år. Dessa skolor bygga helt på de principer, som ligga till grund för verksamheten i Uppsala.

Till hemsysterskolornas verksamhet utgår statsbidrag till lärarnas avlöning på samma sätt som till övriga lärlingskurser för husligt arbete. Skolornas övriga utgifter täckas genom inkomster från gästhem, genom inkomster från matservering, försäljning av mat o. s. v. Den nybildade skolan i Göteborg finansieras genom donationsmedel.

Undervisningen är avgiftsfri för eleverna. Däremot betala de under första utbildningsåret en inackorderingsavgift av 65 kronor per månad. Obemedlade elever kunna liksom vid övriga lärlingskurser erhålla statsstipendier upp till 45 kronor per månad. Under tredje halvåret betala eleverna ingen avgift, men de ha att under de första tjänstgöringsåren som hemsyster inbetala ersättning för hemsysterskolans kostnad för de sex praktikmånaderna, vilken brukar belöpa sig till c:a 300 kronor.

En något annan typ av hemsysterutbildning är den som anslutits till lant-hushållsskolorna *Vackstanäs* och *Dalkarså*. Man utgår här från den 10 månader långa ordinarie lant-hushållskursen vid dessa skolor. En mindre grupp av elever, som önska utbilda sig till hemsystrar få kursen kompletterad med viss undervisning i sociallagstiftning o. d. Dessa elevers hemsysterutbildning fullbordas sedermera genom några månaders tjänstgöring vid barnhem, sjukhus och ålderdomshem. Hittills ha 5 hemsystrar utbildats på denna väg. Utbildningen vid *Vackstanäs* får visst ekonomiskt stöd av Stockholms

läns landsting, för vilket redogöres i sammanhang med landstingens åtgärder för att stödja den sociala hemhjälpens vidare utveckling.

För hemsysterskolorna har bildats ett centralt organ i *Centralnämnden för Sveriges hemsysterskolor*. Dess uppgift är att främja hemsysterinstitutionen och hävda de olika skolornas gemensamma intressen.

Vid samtliga nu nämnda skolor bedrivs utbildningen av hemsystrar efter enhetliga linjer, varjämte hemsystrarnas anställningsförhållanden regleras av utbildningsanstalten. På olika håll har emellertid även framvuxit mera fristående utbildningskurser för kvinnor, som vilja ägna sig åt socialt betonade hemhjälpsuppgifter.

Sådan utbildning har förlagts till *Sophie Löwenskiölds husmodersskola i Mariestad*, som är statsunderstödd såsom lärlingskurs i husligt arbete. Utbildningen består av en 46 veckors hushållskurs, vari ingår spädbarnsvård samt Svenska Röda Korsets kurs i hemsjukvård. Efter den egentliga kursen följer fyra månaders praktik, fördelad mellan sjukvård på länslasarettet och vårdhem för kroniskt sjuka samt praktik i samarbete med diakonissa. Totalkostnaden för utbildningen belöper sig till c:a 825 kronor. Antalet vid denna skola utbildade elever är emellertid ringa, endast 3 om året. Initiativtagare till denna utbildningsform är Svenska Röda Korsets skaraborgsdistrikt. De utbildade avses komma till användning inom länet, och anställningsförhållandena ordnas genom kontrakt, som i allt väsentligt överensstämmer med de av Uppsala hemsysterskola använda.

Slutligen kan nämnas, att viss hemvårdarinneutbildning dessutom bedrivs vid skolor av olika slag, t. ex. folkhögskolan i *Gamleby* och diakonissanstalten i *Härnösand*.

Den utbildning, som gives vid samtliga skolor, som här nämnts, har tyngdpunkten förlagd till hemarbetet. Undervisning i sjukvård består endast i rödakorskurs samt en relativt kort tids praktik på sjukvårdsinrättning.

En utbildning med huvudvikten principiellt lagd på sjukvården har försökts vid *Älvsborgs läns sjukstuga i Bäckefors*. Denna s. k. »hemsköterskeskola» avser att meddela en undervisning, som sätter eleverna i stånd dels att i husmoders ställe ombesörja vanliga hushållsgöromål inklusive barnavård, dels ock att utföra sådana enklare sjukvårdande uppgifter, som varje företagsam husmoder brukar ha erfarenhet i, men dessutom ett visst mått av enklare sjukvård därutöver ungefär till ett omfång, som motsvarar vad man å sjukhus, som saknar elevskola, brukar överlåta till de dugligare biträdena och s. k. undersköterskor. Utbildningen är ettårig och helt förlagd till sjukhuset med tjänstgöring inom allmänna avdelningar, epidemiavdelning, förlösningssavdelning samt inom kök, bageri och tvätteriet etc. C:a 190 teoretiska undervisningstimmar ingå i undervisningsplanen med föreläsningar i närings- och hälsolära, barnavård, socialvård samt olika sjukvårdsfrågor.

Skolan började sin verksamhet i april 1939. Första kursen omfattade sex elever och andra kursen åtta elever. Därefter inträdde svårigheter genom utbildningsanstaltens användning för andra uppgifter än de normala ha medfört, att verksamheten för närvarande ligger nere.

Elevernas kursavgift uppgick till 400 kronor. Övriga kostnader finansierades därigenom, att sjukhuset debiterades belopp, motsvarande den lön, som skulle betalas för de biträden, som genom elevernas arbete kunnat inbesparats. Genomsnittligt räknade man med att två elever motsvarade ett biträde.

En betydligt kortare utbildning, även den med tyngdpunkten förlagd på sjukvårdens område, gives vid vissa sjukvårdsanstalter i Jönköpings län. För flickor, som helst böra ha genomgått lanthushållsskola, folkhögskola e. d. anordnas här en 4 månaders kurs med tjänstgöring på vanliga sjukavdelningar, barnbördsavdelning och i sjukhusköket. Denna utbildning är kostnadsfri för eleverna och finansieras genom bidrag från Jönköpings läns landsting, för vilket redogöres i sammanhang med landstingets åtgärder för främjande av hemhjälpverksamheten.

3. Röda Korsets och andra enskilda organisationers befattning med verksamheten.

Röda Korset har alltsedan år 1926 ägnat den sociala hemhjälp en del av sina omsorger. De olika kretsarna skulle tillgodogöra sig bygdens egna resurser och om möjligt anställa »hemvårdarinnor». De skulle fylla sin uppgift i hem, som modern för någon tid nödgats lämna för vistelse å lasarett eller förlossningshem eller av annan tvingande orsak. Uppgiften begränsas strängt till att giva ersättning för den arbetskraft, som genom moderns bortovaro går förlorad. Särskilt har det starkt betonats, att det ingalunda är meningen, att hemvårdarinnan skall vara eller betrakta sig såsom sjuksköterska. Vid sjukdomsfall inom den familj, till vilken hemvårdarinnan har sin tillfälliga verksamhet förlagd, skall hon således om möjligt tillkalla läkare eller sjuksköterska. Intill dess någon av dessa hinner ingripa, skall hon tillse och ägna erforderlig vård åt den sjuke, men hon får däremot på intet sätt göra intrång på sjuk- eller läkarvårdens område. För att undvika missuppfattning hos allmänheten bär hon icke dräkt eller har sådan titel eller sådant märke, som kan ingiva föreställning om, att hon är sjukvårdsutbildad.

För att kunna anställas av en rödakorskrets som hemvårdarinna, behöver vederbörande i enlighet med principerna för hela verksamheten icke besitta annan duglighet eller andra kunskaper än sådana, som en duktig husmoder bör äga. Hon skall sålunda vara kunnig i enklare matlagning och övriga hushållsgöromål, såsom städning, rengöring, tvätt, lagning av kläder m. m. samt i skötsel av barn. I övrigt bör hon äga sådana egenskaper, att hon med kärlek och tålmod utför sitt arbete. Hon bör därjämte städse taga vederbörlig hänsyn till hemmets ekonomi. Själv bör hon i sitt arbete strängt hålla på hygienens krav och på alla sätt bidra till att öka insikten om betydelsen av en god hygien i hemmet.

Någon särskild utbildning fordras sålunda inte av den, som anställles såsom hemvårdarinna. Äger hon specialutbildning, måste hon icke desto mindre noga begränsa sig till den angivna uppgiften att träda i husmoderns ställe. Önskvärt anses dock, att hon genomgått en eller flera av Röda Korsets uppläsningskurser i hälso- och sjukvård, i vilka även hygien och barnavård ingå.

Å andra sidan är rödakorskrets oförhindrad att då förhållandena det medgiva, anställa hemvårdarinna, som genomgått särskild utbildning i hemvård, som avser alla i ett hem förekommande dagliga sysslor, samt ett par månaders praktiskt sjukvårdsarbete på sjukhus för att vinna kännedom om grunderna för den hemsjukvård, som varje husmoder bör kunna för att hjälpa de sina, såsom att ge lavemang, taga kroppstemperatur, lägga enklare förband m. m. Önskvärt är även en kortare tids utbildning i barnavård samt i skötsel av gamla och kroniskt sjuka.

Till åtskillnad från övriga hemvårdarinnor benämnes den, som erhållit sådan utbildning hemsyster. Hemsystemen måste, såsom ovan sagts, förbinda sig att följa de för hemvårdarinna givna bestämmelserna om att icke göra intrång på sjuk- eller läkarvårdens område.

Av de c:a 200 hemvårdarinnor, som äro anställda inom Röda Korset, är ungefär fjärdedelen utbildade vid hemsysterskola.

Alltefter de lokala förhållandena och skiftande behov har hemvårdarinna anställts på olika villkor på skilda orter. I de flesta fall har det ansetts tillfyllest, att vederbörande rödakorsstyrelse träffat avtal med en eller flera kompetenta och lämpliga kvinnor att mot överenskommen ersättning vid behov stå till förfogande såsom hemvårdarinna. I andra fall åter, där behovet bedömts vara större, och där rödakorsorganisationen helt eller med bidrag från kommunen, husmodersförening eller annan för frågan intresserad sammanslutning kunnat bestrida kostnaderna för hemvårdarinnans verksamhet, har fast anställts en person, som huvudsakligen eller uteslutande ägnar sig åt denna verksamhet.

Även till ensamma gamla personer utsträcker hemvårdarinnornas verksamhet, varigenom dessa kunna stanna kvar i sina hem och där erhålla någon tillsyn och omvårdnad. Det avses emellertid inte, att hemvårdarinnan skall taga sig an vården av andra gamla än sådana, för vilka en eller ett par timmars tillsyn om dagen är tillräcklig.

Hemvårdarinna står direkt under den styrelse, som anställt henne. En särskild ledare omhänderhar och kontrollerar hennes verksamhet och till denne göres anmälan om hemvårdarinnans eller hemsysters hjälp, då behov därav föreligger.

Avlöningen är beroende av, om hemvårdarinnan helt eller endast delvis ägnar sig åt denna verksamhet. Skriftligt avtal, som upptager icke blott avlöningsförmåner utan även skyldigheter och rättigheter, upprättas vanligen.

Någon nämnvärd ersättning uttages i regel icke av de hem, till vilka dessa hemvårdarinnor ha sin verksamhet förlagd. Av icke obemedlade hem, som få hjälp av hemvårdarinna, upptages dock en efter förhållandena avpassad

avgift, och hemmen skola dessutom hålla henne med mat och eventuellt sängplats.

Även inom *andra organisationer* än Röda Korset har initiativ tagits till hemvårdarinneverksamhet. *Sveriges Husmodersföreningars Riksförbund* har i nära samarbete med Uppsala Hemsysterskola verkat för att förbundets lokalavdelningar skulle taga initiativ till anställning av hemsystrar. Redan år 1923 anställdes också den första hemsystern av en husmodersförening. För närvarande bedriva 28 av förbundets föreningar hemvårdarinneverksamhet och 30 föreningar lämna bidrag till kostnaderna för hemvårdarinna anställd av andra.

Andra organisationer, som tagit del i verksamheten, äro *Vita Bandet*, *Fredrika-Bremer-Förbundet*, *Svenska Landsbygdens kvinnoförbund*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* och *Kooperativa kvinnogillesförbundet*. Inte sällan ha lokala kvinnoföreningar gemensamt anställt och bekostat en hemvårdarinna. Vita Bandet leder en byrå för social hemhjälp i Göteborg, och Fredrika-Bremer-Förbundets lokalavdelningar ha i tre fall anställt hemvårdarinnor. Svenska Landsbygdens kvinnoförbund har på några orter organiserat hemvårdarinneverksamhet med anslag från jordbrukarnas kommunala kassor. Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund gjorde år 1933 en utredning i frågan genom rundfråga till lokalavdelningarna, och denna resulterade i en rekommendation till lokalavdelningarna att inom kommunerna aktualisera densamma. På flera håll ha förbundets avdelningar trätt i samarbete med andra föreningar för att stödja verksamheten. I några fall medverka diakonikretsar, kyrkliga ungdomsföreningar, Stadsmissionen, Svenska Missionsförbundet, Metodistförsamlingarna och Frälsningsarmén. I de flesta fall äro de av dessa olika organisationer anställda hemvårdarinnorna utbildade vid hemsysterskola.

För en enskild förening, såväl rödakorsförening som andra, har det emellertid visat sig bli en stor ekonomisk börda att ha en hemvårdarinna anställd. Föreningarna ha sällan fonder av något slag eller ett så stort antal medlemmar, att de ordinarie medlemsavgifterna kunna användas för att täcka kostnaderna. Föreningarna ha därför fått nedlägga mycken tid och stor energi på medelsanskaffningen. Ofta ha deras andra verksamhetsområden lamslagits genom att de känt förpliktelser att uppehålla detta arbete. Genom fester och basarer ha vissa summor kunnat anskaffas medan ytterligare belopp ibland tillskjutits av olika enskilda bidragsgivare eller exempelvis av industriföretag och banker. Då verksamheten stått på osäker ekonomisk grund ha möjligheterna att planera för dess framtid och anskaffa lämplig arbetskraft försvårats. Ibland har redan igångsatt verksamhet fått nedläggas av brist på medel.

På många håll ha de enskilda föreningarna även vänt sig till kommunerna med begäran om bidrag. I och med att verksamhetens allmännyttiga karaktär blivit allmänt erkänd ha kommunerna visat allt större förståelse för densamma. På de senaste åren har därför även en fullständig kommunalisering av verksamheten kommit att te sig naturligt.

4. Primärkommunerna och den sociala hemhjälpen.

Städerna. Enligt tillgängliga uppgifter finns hemvårdarinneverksamhet i 97 av de 121 städerna i riket (c:a 80 %), medan hemvårdarinna således saknas i 24 städer. De 97 städerna med hemvårdarinneverksamhet fördela sig på följande sätt:

Av 30 städer med	över 15 000 invånare	ha	29	hemvårdarinneverksamhet
» 20 » »	10 000—15 000	»	»	18 »
» 38 » »	5 000—10 000	»	»	31 »
» 33 » »	under 5 000	»	»	19 »

Sammanlagda antalet heltidsanställda hemvårdarinnor i de 97 städerna är enligt föreliggande uppgifter 148. I 9 städer finnas 3 eller flera heltidsanställda hemvårdarinnor, i 17 städer finnas 2 och i 71 städer finns 1 hemvårdarinna. I fråga om ett mindre antal, huvudsakligen större städer föreliggande uppgifter om att tillfällig arbetskraft anlitas vid sidan av de heltidsanställda hemvårdarinnorna.

Hemvårdarinneverksamheten är kommunaliserad i 36 städer, varav 11 med över 15 000 invånare. I ett par fall sorterar verksamheten under den kyrkliga kommunen. I 4 av städerna bedrivs vid sidan av den kommunala verksamheten hemvårdarinneverksamhet även av enskilda organisationer. I 53 städer bedrivs verksamheten av enskilda organisationer med kommunala anslag. I 8 städer utgår icke något kommunalt anslag till de organisationer, som anställt hemvårdarinna.

Man kan sålunda konstatera, att verksamheten i det övervägande antalet fall bedrivs av enskilda organisationer med kommunalt stöd. Sistnämnda stöd är av mycket varierande storlek. Ibland bestrider kommunen praktiskt taget hela kostnaden för verksamheten ehuru densamma formellt bedrivs av enskild organisation. I någon mån torde beredvilligheten hos kommunen att bevilja anslag få ses mot bakgrunden av diakoniverksamhetens utveckling i orten. Där kommunen ger stora anslag till avlöning av diakonisser blir intresset för hemvårdarinneverksamheten relativt mindre.

Vidare kan man konstatera, att när det gäller kommunalisering av hemvårdarinneverksamhet, som tidigare skötts av en enskild förening, är tveksamheten ganska stor. Kommunen finner det ofta lämpligt, att de krafter som tagit initiativ till verksamheten och som äro inne i arbetet få ha kvar ledningen också i de fall, där kommunens anslag är så stort, att detta helt eller till största delen täcker kostnaderna. När det däremot under de sista åren gällt att taga upp frågan för första gången inom en kommun, har det visat sig, att verksamheten lätt kunnat inordnas i den övriga socialvården. Härvid ha emellertid en mångfald varierande organisationsformer kommit till användning.

Till belysande av de olika vägar som följts vid hemvårdarinneverksamhetens organisation, lämnas i det följande en redogörelse för förhållandena i detta hänseende i de 30 städerna med över 15 000 invånare:

Stockholm. (590 000 invånare.)

I en stad av Stockholms storlek råder helt naturligt ett stort behov av social hemhjälp, som komplettering till den vidsträckta sjukvårds- och allmänna hjälpverksamhet, som bedrivs av stadssjuksköterskor, diakonissor, slumsystrar m. m.

Den direkta sociala hemhjälpverksamheten vilar på ett särskilt organ, Hjälpbyrån för barn och hem, upprättad av Svenska Fattigvårds- och Barnavårdsförbundet. Förutom de till denna byrå knutna hemvårdarinnorna ha tre församlingar på enskilt initiativ tillsatt särskilda fast anställda hemvårdarinnor.

Hjälpbyrån för barn och hem har som sin huvudsakliga verksamhet förmedling av fosterhem, sommarhem och anstaltsvård åt barn, drivandet av småbarns- och mödrahem, tillsyn och övervakning av barn på uppdrag av barnavårdsnämnden etc.

År 1924 fick hjälpbyrån genom en donation möjlighet att anställa en s. k. hemhjälp. Hemhjälpverksamheten, vilken på ett naturligt sätt ansluter sig till byråns ovannämnda uppgifter, har sedan dess utvidgats år från år. 1940 voro 6 personer årsanställda för ändamålet, varjämte alltefter behov extra arbetskraft anlitas bl. a. genom stadens arbetsförmedling. Verksamheten finansieras dels genom anslag från staden å fattigvårdsnämndens stat, dels genom donationsmedel och gåvor. Kommunens anslag var år 1940 14 600 kronor. Hemhjälp gavs åt 345 familjer under i medeltal 10 dagar per familj. Byråns verksamhet hade sålunda haft en relativt sett, mycket begränsad omfattning.

Stockholms stadsfullmäktige ha också haft frågan om en utvidgning av hemhjälpverksamheten under behandling. Efter motion 1938 tillsattes 1939 en utredningskommitté, »Stadskollegiets hemhjälpkommitté», som 1941 avgav ett förslag i denna riktning. Förslaget stödde sig på en undersökning av omfattningen av hemhjälpbehovet i staden. Yttranden rörande behovet hade infordrats från 19 distriktsläkare, 9 stadssjuksköterskor, 30 fattigvårds- och församlingsdiakonissor samt från fattigvårdsdirektören, barnavårdsdirektören, fattigvårdsnämnden och sjukhusdirektionens kurator m. fl. Samtliga uppgiftslämnare utom tre distriktsläkare ansågo den tillgängliga arbetskraften otillräcklig. En beräkning grundad på distriktsläkarnas anteckningar under en månad rörande antalet sjukdomsfall i samband med vilka behovet av hemhjälp gjort sig gällande, men ej kunnat tillfredsställas gav till resultat, att endast för fall vårdade av distriktsläkarna 55 hemvårdarinnor utöver det tillgängliga antalet skulle behövas. Om hänsyn tagits till sådana fall, där de sjuka av brist på vårdmöjligheter i hemmet intagits på sjukhus, skulle behovet av hemvårdarinnor utgjort 30. Andra beräkningar rörande behovet som göras av läkarna äro »5 å 6 hemvårdarinnor per distrikt med ett betydligt större antal i reserv vid epidemier». »10 per distrikt» etc.

Vittnesbörden från stadssjuksköterskor och diakonissor ge ett ännu mera ingående besked om hjälpbehovet. De flesta förklara sig endast undantagsvis ha kunnat erhålla hjälp åt familjerna av de reguljära hemvårdarinnorna utan ha anskaffat dylik för de obemedlades räkning på privat väg eller fått lämna patienterna att klara sig med sköterskans besök 1—2 gånger dagligen och tillfällig hjälp av någon granne eller portvakten. Samtliga tillfrågade anse, att den form som hemhjälporganisationen fått genom Hjälpbyrån för barn och hem varit tillfredsställande och rekommendera utbyggnad av denna. Särskilt betonas vikten av samarbete med samtliga kommunala organ för sjuk-, fattig- och barnavård, och påpekas att byråns möjligheter till sådant samarbete äro goda och ha väl utnyttjats.

Det förslag, som Stadskollegiets hemhjälpkommitté stannat för, sedan fullständig kommunalisering av hemhjälpverksamheten övervägts men ansetts böra bordläggas till vidare, gäller ett fortsättande av verksamheten i Hjälpbyråns regi efter i huvudsak samma linjer som tidigare men med en fördubbling av antalet fast anställda hemvårdarinnor och ett betydligt utökat anslag för extra biträden. Namnet har fastställts till Sociala hemhjälpbyrån. Sammanlagt föreslogs en höj-

ning av stadens anslag till 79 600 kronor per år. Detta anslag beviljades också av stadsfullmäktige genom beslut den 26 januari 1942.

I avvaktan på förslaget genomförande beviljade staden för år 1941 ett anslag av 40 250 kronor, vari ingick 1 500 kronor till administration, vilken summa tillsammans med c:a 13 000 kronor från fond- och gåvokonton möjliggjorde hemhjälp åt 570 familjer under i medeltal 12 dagar per familj. Familjernas inbetalningar uppgingo till 2 176 kronor. I form av mödrahjälp inbetalades därjämte 3 531 kronor.

Fr. o. m. 1 januari 1943 har byrån 12 anställda hemvårdarinnor, c:a 20 dag-avlönade samt använder dessutom i genomsnitt c:a 10—15 per dag från stadens arbetsförmedling.

Enligt direktiven för den utvidgade verksamheten skall denna bedrivas som en försöksverksamhet i avvaktan på det förslag, som kan komma att framläggas av kommittén för centralisering av stadens socialvård. Riktlinjerna för verksamheten äro sålunda »att bevilja sådan hjälp med hemsysslor, som betingas av sjukdom, barnsbörd eller andra dylika tillfälliga rubbningar i hushållens normala funktioner», och avser endast obemedlade och mindre bemedlade hushåll. Hemhjälpen avser familjer med barn.

Stadens sociala funktionärer anlita i stort utsträckning byråns hemvårdarinnor för sitt klientel. 35 % av dem som söka hemhjälp utgöres sålunda av ovannämnda grupp, övriga 65 % utgöres av familjerna själva, grannar eller släktingar. Byrån prövar behovet av hemhjälp och dirigerar tillgänglig arbetskraft till de olika hemmen. Antalet minderåriga barn i de hjälpta familjerna har under 1942 varit i medeltal 3·12 per familj, lägsta barnantal 1, högsta 9.

Ersättningen från familjerna fastställs med hänsyn till betalningsförmågan, i allmänhet högst 2: 50 per dag, men i de flesta fall måste hemhjälpen lämnas helt kostnadsfritt. Den årsanställda personalen, som själv håller sig med bostad, erhåller för närvarande en lön av 195—205 kronor per månad jämte telefon och ersättning för spårvägs- och bussresor till och från arbetsplatserna. Semester 21—30 dagar. Av lönen inbetalas 10 kronor i månaden till pensionsstyrelsens frivilliga ålderdomsförsäkring. Den tillfälliga arbetskraften måste följa den allmänna lönenivån. För närvarande betingas i Stockholm en daglön av 6 à 7 kronor plus 2 kronor i kostersättning i de fall då familjen ej kan lämna kost.

De anställda ha i allmänhet ej genomgått någon särskild utbildningsskola för hemvårdarinnor men ha noggrant utvalts med hänsyn till arbetsupplifternas art. Förutsättning för anställning är att vederbörande äger praktisk erfarenhet i vanligt husligt arbete och full kompetens i skötseln av späda barn samt i övrigt nödiga personliga kvalifikationer för arbetet. Svårigheter ha förelegat att erhålla fullgod arbetskraft.

Inom *Göteborg* (283 000 invånare) har hemhjälpverksamhet sedan 1936 bedrivits av en hemsysterbyrå upprättad av föreningen Vita Bandet. Byrån har 7 fast anställda biträden och anlitar dessutom extra arbetskraft i betydande utsträckning, under 1941 motsvarande åtminstone 3 heltidsanställda personers arbetskraft. En byråföreståndarinnan sköter förbindelsen med allmänheten och placerar ut hemvårdarinnorna i familjerna. Hon gör också en undersökning av familjens ekonomiska ställning. De som främst vända sig till byrån med anmodan om hjälp för sina patienter äro läkare, stadssjuksköterskor, barnmorskor, diakonissor, församlingssystrar och andra socialvårdsfunktionärer.

Göteborgs stad finansierar till största delen verksamheten genom ett årligt anslag på 22 000 kronor, och dessutom ger Vita Bandet ett mindre anslag. Enligt byråns bedömning skulle ytterligare en fast anställd hemvårdarinna kunna beredas sysselsättning men knappast flera på grund av variationerna i hjälpbehovet.

I *Malmö* (157 400 invånare) är hemsysterverksamheten kommunal och förmedlas av kuratorn vid Allmänna sjukhuset. Från januari 1942 arbeta 3 hemvårdarinnor. Ett anslag på kr. 9 593: 04 utgår för 1942 från staden. Hemvårdarinnorna komma framför allt att ägna sina tjänster åt sådana hem, där husmodern

är intagen på sjukhuset eller på B. B. Hjälpbehovet i staden bedömes vara mycket större än de tillgängliga resurserna. Särskilt påpekas att nu endast rent obemedlade familjer kunna komma i åtnjutande av hjälpen, medan behov av dylik hjälp finnes inom stora skikt med små inkomster.

I *Norrköping* (71 100 invånare) är det Fredrika Bremer-Förbundets därvarande krets som har hand om hemvårdarinnerverksamheten med tre fast anställda biträden. En särskild expedition, inrättad för olikartad social verksamhet (»systuga» m. m.) sköter utplaceringen av hemvårdarinnorna. Ett utskott inom kretsen leder verksamheten och prövning av familjernas hjälpbehov och betalningsförmåga företages av ordföranden i detta utskott. Vid behov av ytterligare hjälp erhålles sådan genom en förmedlingsbyrå upprättad av K. F. U. K. Staden ger ett anslag på 6 000 kronor.

Hemhjälpbehovet anses emellertid icke tillgodosett genom denna verksamhet. Fredrika Bremer-Förbundet uppger, att åtminstone 7 hemvårdarinnor skulle kunna beredas sysselsättning.

I *Hälsingborg* (62 500 invånare) har husmodersföreningen en fast anställd hemsyster och 2 extra arbetskrafter. Verksamheten ledes av en hemsysterkommitté, som inom sig utser någon person att sköta förmedling och behovsprövning. Staden ger ett anslag på 1 500 kronor till verksamheten. Husmodersföreningen anser, att minst 3 hemvårdarinnor till skulle behövas.

I *Örebro* (49 600 invånare) handhas verksamheten av Röda Korset med bidrag av staden på 3 000 kronor till tre hemvårdarinnor. Dessas bostadsfråga har ordnats genom förhyrning av möblerat rum per månad. 1941 anslags 1 200 kronor till anskaffning av möbler till tre rum, som skulle hyras för hemvårdarinnornas räkning med gemensamt badrum och kokvrå. I framställningen till stadsfullmäktige framhöll Rödakorskretsen, att arbetsfördelningen genom centralisering av bostad och telefon skulle underlättas, bostadens centrala läge betydde mycket, och, sist men icke minst, skulle hemsystrarna, som genom sitt ofta hårda arbete i samhällets tjänst väl förtjäna detta, få en trevlig bostad.

I *Borås* (48 800 invånare) har husmodersföreningen ett kommunalt anslag på 4 000 kronor till två hemvårdarinnor.

I *Eskilstuna* (41 100 invånare) finnes dels kommunal verksamhet, till vilken för 1942 utgår anslag på 3 104 kronor för en fast anställd hemvårdarinna och 1 859 kronor för extra arbetskraft. Denna verksamhet lyder under fattigvårdsstyrelsen. Dessutom ha Röda Korset, Missionsförbundet och Baptistförsamlingen vardera en hemvårdarinna.

I *Linköping* (41 100 invånare) finnes en kommunalt anställd hemvårdarinna lydande under fattigvården med en lön av c:a 2 400 kronor per år. Dessutom har husmodersföreningen en hemvårdarinna, till vilken utgår kommunalt anslag på 500 kronor.

I *Gävle* (39 600 invånare) har Röda Korset två hemvårdarinnor och husmodersföreningen två. Anslag på 4 880 kronor utgår från kommunen.

I *Västerås* (39 400 invånare) har Röda Korset en hemvårdarinna, vartill staden betalar 1 800 kronor samt Asea en.

I *Uppsala* (38 900 invånare) ledes verksamheten av Uppsala hemsysterskola, som från staden erhåller 4 000 kronor, varav 3 000 kronor som ersättning för två hemvårdarinnors verksamhet och 1 000 kronor till ersättning åt elever i arbetet ute i staden.

I *Jönköping* (37 000 invånare) lämnar staden anslag på 2 700 kronor till tre hemvårdarinnor, anställda av Röda Korset och husmodersföreningen. Även kyrkoförsamlingen har en hemvårdarinna.

I *Karlstad* (29 700 invånare) utgår från den 1 januari 1942 ett anslag på c:a 2 900 kronor till en kommunalt anställd hemvårdarinna.

I *Karlskrona* (30 300 invånare) utgår anslag på 700 kronor till husmodersföreningens hemvårdarinna.

I *Solna* (29 400 invånare) utgår anslag för två hemvårdarinnor till Barnavårdsbyrån med 1 200 kronor och dels till Solna frivilliga hjälpförening med 900 kronor.

I *Halmstad* (28 400 invånare) utgår anslag på 800 kronor till Halmstads hemsysterförening, som har en hemvårdarinna anställd.

I *Lund* (28 200 invånare) finnes en vid fattigvården anställd hemvårdarinna, som kostar staden c:a 2 700 kronor.

I *Karlskoga* (27 800 invånare) avlönar staden 2 hemvårdarinnor med sammanlagt 4 750 kronor per år. Hemvårdarinnorna lyda under en särskild hemsyster-nämnd.

I *Kristianstad* (21 700 invånare) finnas 2 av staden anställda hemsystrar, vilka lyda under fattigvårdsstyrelsen. Den ena hemsystern har ordinarie tjänst (lön 1 765 kronor jämte dyrtidstillägg), den andra är anställd mot arvode om 1 800 kronor jämte dyrtidstillägg. Kostnaderna för verksamheten uppgingo 1942 till c:a 3 500 kronor.

I *Kalmar* (21 500 invånare) finnes en kommunalt anställd hemvårdarinna avlönad med 2 250 kronor jämte dyrtidstillägg. Hon lyder under barnavårdsnämnden, som dessutom disponerar 250 kronor per år för tillfällig hemvårdarinneverksamhet.

I *Landskrona* (21 200 invånare) finnes en kommunalt anställd hemvårdarinna, som lyder under fattigvårdsstyrelsen och uppbär en lön om c:a 3 000 kronor.

I *Sundsvall* (18 800 invånare) finnes ingen hemvårdarinna. Förslag har emellertid framförts om anställning av en hemsyster för fattigvårdens klientel.

I *Trollhättan* (17 900 invånare) finnes en kommunalt anställd hemvårdarinna varjämte extra hjälp anlåtats. Anslag utgår med c:a 3 000 kronor.

I *Uddevalle* (17 200 invånare) har Röda Korset två hemsystrar till vilkas verksamhet 1 000 kronor anslagits av kommunen.

I *Östersund* (17 000 invånare) utgår ett bidrag på 3 000 kronor till husmodersföreningens 2 hemvårdarinnor. En framställning om kommunalisering av verksamheten har nyligen avslagits.

I *Sandviken* (16 700 invånare) avlönar kommunen en hemvårdarinna med 2 772 kronor + rörligt tillägg. Dessutom har husmodersföreningen en hemvårdarinna, för vilken bidrag erhålles från den kyrkliga kommunen.

I *Mölnadal* (16 400 invånare) har en hemvårdarinna anställd av husmodersföreningen. Kommunalt anslag utgår icke.

Södertälje (16 000 invånare) lämnar ett anslag till Röda Korsets hemsyster på 1 000 kronor.

I *Växjö* (15 800 invånare) finnas 3 hemvårdarinnor, av vilka 2 anställdes av Röda Korset samt en av Vita Bandet och husmodersföreningen gemensamt. Kommunen lämnar intet anslag.

Övriga kommuner. Antalet övriga kommuner (d. v. s. köpingar och landskommuner), där hemvårdarinneverksamhet bedrivs, har icke kunnat på grundval av föreliggande uppgifter beräknas med samma noggrannhet som skett i fråga om städerna.

I större köpingar och municipalsambhällen synas hemvårdarinnor förekomma i ungefär samma utsträckning som i de mindre städerna. I de egentliga landskommunerna är verksamheten däremot avsevärt mindre utbredd. Sammanlagda antalet hemvårdarinnor utanför städerna torde kunna uppskattas till mellan 225 och 250. Antalet kommuner, där hemvårdarinneverksamhet finnes, torde något överstiga antalet hemvårdarinnor, enär samma hemvårdarinnor i vissa fall har sin verksamhet inom flera kommuner. Sam-

manlagt torde emellertid antalet kommuner av ifrågavarande slag med hemvårdarinneverksamhet endast uppgå till mellan 10 och 15 % av hela antalet dylika kommuner, c:a 2 400. Det kan emellertid konstateras, att verksamheten befinner sig i snabb utveckling.

I landskommunerna förekomma motsvarande organisationstyper som i städerna, nämligen helt kommunal verksamhet, enskild verksamhet med kommunalt stöd och helt enskild verksamhet. Det tillgängliga uppgiftsmaterialet lämnar icke tillförlitlig upplysning om kommunernas andel i kostnaderna för verksamheten. På samma sätt som i städerna torde emellertid den av kommunen understödda enskilda verksamheten vara den mest tillämpade organisationsformen. I främsta rummet står här den av Röda Korset bedrivna verksamheten. Även helt kommunalanställda hemvårdarinnor förekomma i icke obetydlig utsträckning.

Några exempel på olika former av den sociala hjälpens organisation i landskommuner givas här nedan.

I *Västra Frölunda*, Göteborgs och Bohus län (11 800 invånare) avlönas en hemvårdarinna av kommunen och Röda Korset med 175 kronor per månad.

I *Degerfors*, Västerbottens län (9 400 invånare) finnas två s. k. kommunbiträden, som avlönas av kommunen med 100 kronor per år samt 3 kronor per dag vid tjänstgöring.

I *Järvsö*, Gävleborgs län, (7 772 invånare) finnes en kommunalanställd hemvårdarinna med 1 600 kronor i årslön.

I *Riseberga*, Kristianstads län, (4 340 invånare) finnes en hemvårdarinna, avlönad av Röda Korset, som erhåller 30 kronor per månad i fast lön och 50 öre per timma, när hon arbetar.

I *Råda*, Göteborgs och Bohus län, (2 100 invånare) finnas två »frivilligt arbetande fruar», vilka få 50 öre per timme av Röda Korset, när de hjälpa obemedlade.

I *Hede*, Jämtlands län, (1 800 invånare) finnes en hemvårdarinna avlönad av kommunen och Röda Korset med 300 kronor per år i fast lön och 2 kronor per dag, då hon tjänstgör.

5. Landstingens åtgärder.

Inom 16 landsting har frågan om bidrag av landstingsmedel till hemvårdarinneverksamhet varit föremål för behandling.

Inom 6 landsting, nämligen *Stockholms läns*, *Uppsala läns*, *Jönköpings läns*, *Kalmar läns norra*, *Malmöhus läns* och *Värmlands läns landsting* ha anslag beviljats till anställande av hemvårdarinnor. *Stockholms läns*, *Jönköpings läns* och *Kronobergs läns landsting* ha beviljat anslag till utbildande av hemvårdarinnor.

De landsting, som lämna bidrag till anställande av hemvårdarinnor ha i allmänhet anslagit ungefär samma summa, nämligen 400—500 kronor per hemvårdarinna.

Stockholms läns landsting uppdrog 1939 åt förvaltningsutskottet att företaga en utredning angående åtgärder, som från landstingets sida vore påkallade för att underlätta för husmödrar i länet att erhålla nödvändig vila och rekreation. Denna utredning förelåg vid 1940 års landsting.

Utskottet förklarade sig anse frågan om hemhjälp för husmödrar vara en social angelägenhet av stor betydelse och värd understöd från landstingets sida. Vad beträffar frågan om kontanta bidrag för anställda hemsystrar ansåg utskottet emellertid tiden ännu icke vara inne för ett slutligt ställningstagande. Visserligen fanns ett mindre antal, enligt uppgift c:a 12 stycken hemsystrar, redan anställda i länet av kommunen, husmodersförening, Röda Kors-krets o. s. v. men den blivande omfattningen av denna verksamhet och de nödvändiga riktlinjerna för samarbetet med — men på samma gång särskiljande av arbetsuppgifterna från — distriktsvården saknades ännu.

Utskottet ville alltså icke föreslå bidrag till anställande av hemvårdarinnor. Däremot föreslogs bidrag till utbildningen av hemsystrar vid Vackstanäs lanthushållsskola. Landstinget beviljade också för 1941 skolan *dels* ett anslag å 1 000 kronor till stipendier åt elever från länet att i första hand utdelas till medellösa eller mindre bemedlade elever i huvudkursen, som förklarar sig skola genomgå fortsättningskurser i hemsysterutbildning och förbundit sig att taga anställning i länet såsom hemsyster *dels ock* ett förslagsanslag å högst 1 500 kronor till skolans fortsättningskurs i hemvårdsutbildning att användas i form av stipendier med högst 300 kronor till sådan medellös eller mindre bemedlade elev, som genomgår fortsättningskursen och förbundit sig att taga anställning i länet såsom hemsyster. Samma anslag ha beviljats för 1942 och 1943.

Vid 1942 års landsting förelåg vidare en utredning, utvisande bl. a., att 26 hemvårdarinnor funnos anställda i länet hösten 1941. På grundval av denna utredning och med framhållande av att från olika håll i länet framförts önskemål om bidrag till hemvårdarinnor, föreslog förvaltningsutskottet, att landstinget skulle lämna ett årligt bidrag om 500 kronor för varje av kommun, Röda Kors-krets eller annan sammanslutning i länet anställd »hemsyster» samt att ett förslagsanslag av 15 000 kronor skulle upptagas i 1943 års stat för ändamålet. Landstinget biföll dessa förslag.

Uppsala läns landsting behandlade hemvårdarinnefrågan 1940, varvid förelåg en av en särskild kommitté verkställd utredning.

Kommittén framhöll behovet av hemsystrar, som kunde överta ett hems skötsel vid husmoderns sjukdom och lämna hjälp till överansträngda husmödrar, varigenom längre tids sjukdom och åtföljande sjukhusvistelse kunde förebyggas. De i länet verksamma 7 hemsystrarnas arbete var enligt alla tillgängliga uppgifter överallt mycket uppskattat. Kommittén tänkte sig att länets 88 kommuner skulle indelas i 33 hemsysterdistrikt med 1—4 hemsystrar i varje, varigenom sammanlagda antalet hemsystrar skulle komma att uppgå till 36. Kommunalförbund borde bildas för ändamålet. Då god utbildning måste fordras för yrket, borde endast från hemsysterskola utgångna elever anställas. Anställningsförhållandena borde ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med hemsysterskolornas normalkontrakt. Kostnaderna per år för varje hemsyster beräknades på följande sätt.

»Förutom möblerad bostad med lyse, bränsle och tvätt samt fri kost och cykel till förfogande:

Kontant lön enligt kontrakt	kr.	900
Kostpengar under 11 månader å 30 kronor	»	330
Kostpengar under semester, 30 dagar	»	60
Sjukförsäkring	»	30

Olycksfallsförsäkring	kr.	20
Ålderdomsförsäkring	»	180
Diverse underhållskostnader	»	10
		Kronor 1 530

Härifrån avgå de belopp, som inbetalas av dem, som anlita hemsystern.»

Landstingets finansutskott förklarade sig finna den av kommittéerade föreslagna hemsysterverksamheten väl värd att stödja och ansåg därför en sådan verksamhet böra tills vidare kunna påräkna bidrag från landstingets sida. Beträffande kommittéerades förslag till indelning av länet i hemsysterdistrikt hyste utskottet emellertid den meningen, att erfarenheten först borde få närmare utvisa huruvida och i så fall hur en sådan indelning borde ordnas.

Landstinget beslöt i enlighet med finansutskottets förslag bl. a. att fr. o. m. 1941 anslå ett belopp om 500 kronor per år som bidrag till avlöning åt varje inom länet av vederbörande kommun eller distrikt anställd hemsyster, att för år 1941 för ändamålet bevilja ett förslagsanslag om 5 000 kronor samt att bidrag 1941 sammanlagt skulle få utgå till 18 hemsystrar. Förslagsanslaget om 5 000 kronor beviljades av 1941 års landsting jämväl för år 1942 och av 1942 års landsting för 1943.

Enligt från landstingets förvaltningsutskott inhämtade upplysningar togs det beviljade anslaget under verksamhetsåret 1940/41 i anspråk för bidrag om 500 kronor till tre kommuner och för bidrag om 250 kronor till en kommun. Under verksamhetsåret 1941/42 utbetalades i ett fall bidrag om 1 000 kronor (till Uppsala stad för två hemsystrar), i fyra fall bidrag om 500 kronor, i två fall bidrag om 300 kronor och i ett fall bidrag om 250 kronor. En viss stegring av antalet bidragssökande förväntas.

Då den av kommittéerade år 1940 förordnade distriktsindelningen icke visat sig hållbar, har 1942 års landsting beslutat tillsätta en kommitté med uppdrag att till följande års landsting inkomma med förnyad utredning rörande lämplig indelning av länet i hemsysterdistrikt.

Jönköpings läns landsting behandlade likaledes frågan 1940, varvid förelåg en utredning av en föregående år tillsatt kommitté.

Kommittén konstaterade i sin utredning till en början att landstingen måste anses äga rätt att bevilja bidrag till hemvårdarinnerverksamhet. Svenska landstingsförbundets styrelse hade på kommitténs förfrågan uttalat denna uppfattning. Kommittén förklarade härefter att behovet av en hemvårdarinnerorganisation länge känts både i städer och på landsbygden. Den rådande bristen på huslig arbetskraft gör att många husmödrar bli i förtid utslitna och särskilt då husmödrarna i lantbrukarhemmen. Förhållandet måste anses vara av så allvarlig beskaffenhet för familjer och för samhället i dess helhet, att det måste vara ett det allmännas intresse att finna former för någon hjälp.

Efter att ha konstaterat, att landets hemsysterskolor ha en sammanlagd utbildningskapacitet av endast ungefär 85 hemsystrar per år, drager kommittén den slutsatsen, att andra möjligheter måste sökas om man vill främja ett mera allmänt anställande av hemvårdarinnor. Man måste räkna med mindre kvalificerad arbetskraft än hemsystrarna. Möjlighet borde därför öppnas till en kortare, billigare och till omfattningen mycket större utbildning av hemvårdarinnor. Hemvårdarinnans kompetens borde härvid begränsas till att hon på egen hand skall kunna

nöjaktigt sköta en husmors arbete, vare sig detta är i stad eller på landsbygden. Hon bör kunna sköta en konvalescent efter läkares anvisningar och en mor med nyfött barn enligt barnmorskas anvisningar.

Under dessa förutsättningar borde, framhöll kommittén, hemvårdarinnorna kunna rekryteras bland flickor, som genomgått hushållsskola, lanthushållsskola eller folkhögskola med husmodersutbildning och därjämte minst ett år haft anställning inom hem, helst där småbarn finnas, och sysselsatts med praktiskt hushållsarbete. För dessa flickor borde genom landstingets försorg anordnas en 4 månaders kurs vid sjukvårdsinrättning inom länet. Kursen borde innebära tjänstgöring 2 månader på vanlig sjukavdelning, 1 månad på B. B.-avdelning och 1 månad i matlagning i köket, varvid främst dietmatlagning borde förekomma. Teoretisk undervisning borde givas 3—4 timmar i veckan. Eleverna borde få fri bostad, fri kost och fri undervisning. En sådan utbildning borde betraktas som ett provisorium, intill dess att staten tar hand om hemvårdarinnefrågan.

Inom länet funnos anställda 7 hemvårdarinnor, de flesta enligt hemsysterskolornas kontrakt. Kostnaden uppginge till 1 500—2 000 kronor för varje hemvårdarinna. Enligt kommitténs uppfattning borde man emellertid räkna med ett behov av en hemvårdarinna på 3 000 invånare i stad och en på 1 500 invånare på landsbygden. Detta skulle för länet innebära anställning av 30 respektive något över 100 hemvårdarinnor för länets städer och landsbygd. Kostnaden härför beräknades av kommittén till ungefär 1 500 kronor för varje hemvårdarinna eller för hela länet till c:a 200 000 kronor. Härvid förutsatte kommittén, att den kontanta lönen på grund av den kortare utbildningen skulle kunna bestämmas till något lägre belopp än enligt hemsysterskolornas kontrakt eller till 800 kronor per år jämte 2 ålderstillägg om 100 kronor. Semestern borde även kunna minskas till 14 dagar, varigenom kostersättningen för semestertiden kunde nedsättas till 30 kronor. I övrigt skulle villkoren vara desamma som gällde för hemsystrarna.

Lanstringets bidrag föreslogs utgöra halva den kontanta lönen, dock högst 450 kronor för varje hemvårdarinna.

I enlighet med kommitténs förslag beslöt 1940 års landsting att anordna en försökskurs för utbildning av hemvårdarinnor under hösten 1940 vid Värnamo lasarett, att anordna utbildningskurser enligt det framlagda förslaget vid de sjukvårdsinrättningar och i den omfattning, som befunnes lämpligt, att lämna bidrag till kommunerna för anställande av hemvårdarinnor med ett belopp motsvarande halva den kontanta lönen, dock högst 450 kronor om året för varje kommunalanställd hemvårdarinna samt att för år 1941 för sistnämnda ändamål bevilja ett förslagsanslag å 6 500 kronor.

1941 års landsting beslöt att anslå 4 000 kronor för hemvårdarinnenämndens verksamhet under år 1942, därav 2 450 kronor såsom bidrag till kommuner och 1 550 kronor till täckande av utbildningskostnader för 9 elever.

1942 års landsting anslog för 1943 ett sammanlagt belopp om 11 000 kronor såsom förslagsanslag, varav 6 950 kronor såsom bidrag till kommuner och 4 050 kronor till utbildningskostnader för 9 elever. 13 hemvårdarinnor, varav 3 hemsystrar, finnas anställda, varjämte två kommuner anmält att de ha för avsikt att anställa vid landstingets kurser utbildade hemvårdarinnor. En nyanställning av 4—6 av landstinget utbildade hemvårdarinnor samt 1—2 hemsystrar per år beräknas. Behovet av hemhjälp har enligt uppgift från landstingets hemvårdarinnenämnd visat sig mycket stort såväl i städerna som på landsbygden.

En motion till 1941 års landsting, att bidrag skulle utgå till de kommuner och föreningar, som anställde hemsystrar, utbildade vid någon av landets hemsysterskolor, enligt samma bestämmelser, som gällde för bidrag vid anställande av hemvårdarinnor, avstyrktes av förvaltningsutskottet. Landstinget beslöt dock att uppdrag åt förvaltningsutskottet att verkställa utredning angående sambandet mellan de båda organisationsformerna hemsyster- och hemvårdarinneverksamhet samt behovet av landstingsanslag för ifrågavarande verksamhetsgrenar samt att till landstinget inkomma med de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Förvaltningsutskottet föreslog i enlighet med hemvårdarinnenämndens uppfattning 1942 års landsting, att kommun, som anställde hemsyster, skulle erhålla bidrag om 450 kronor per år och kommun, som anställde av landstinget utbildad hemvårdarinna, bidrag om 400 kronor per år, medan däremot föreningar icke skulle vara berättigade till landstingsanslag. Förslaget bifölls.

Kalmar läns norra landsting behandlade hemvårdarinnefrågan 1940 sedan föregående år en kommitté tillsatts för utredning angående åtgärder, som kunna underlätta för landsbygdens husmödrar att erhålla nödvändig vila och rekreation.

Kommittén föreslog landstinget att för år 1941 bevilja *dels* ett anslag av 1 000 kronor att utgå som organisationsbidrag till de kommuner, som anställde hemsystrar, och *dels* ett anslag å 500 kronor som bidrag till stipendier för utbildning av hemsystrar. Kommitténs förslag avstyrktes av sociala utskottet med motivering, att utskottet, som med intresse upptagit ärendet till behandling, icke ansett det möjligt att taga ställning till förslaget under förevarande förhållanden, men förusatte, att frågan i fortsättningen bleve föremål för närmare behandling av kommittén. Landstinget lämnade ävenledes förslaget utan avseende.

Genom en motion till 1941 års landsting kom frågan åter upp. Motionen gick ut på att landstinget ville uppdraga åt förvaltningsutskottet att på ansökan bevilja kommun, i vilken icke funnes någon tjänstgörande distrikts-sköterska, ett bidrag på högst 500 kronor för tills vidare ett år för anställande av en hemsyster, samt att landstinget ville för ändamålet för nästkommande år anvisa ett förslagsanslag av 1 500 kronor. I motionen framhölls bl. a. angelägenheten av att landstinget, så länge icke distriktsvården kunde helt utbyggas på grund av bristen på sköterskor, ekonomiskt understödde kommunens strävanden att anställa hemsystrar. Landstinget biföll motionen.

1942 års landsting har för samma ändamål beviljat ett förslagsanslag om 2 500 kronor för år 1943.

Kronobergs läns landsting behandlade 1942 hemvårdarinnefrågan i anledning av en såsom motion upptagen framställning från länets husmodersförbund.

I framställningen omnämnes, att husmodersförbundet för att söka erhålla en uppfattning om behovet av hemvårdarinnor tillskrivit samtliga kommunalnämndsordförande i länet med begäran om uttalande. Av de 32 ordförande, som svarat,

hade 28 uttalat sitt intresse för saken och svaren utvisade, att i flera kommuner behovet av hemvårdarinnor var trängande. Husmodersförbundet föreslog därför *dels* att landstinget skulle anordna utbildning av hemvårdarinnor enligt samma riktlinjer, som tillämpas i Jönköpings län, *dels ock* att landstinget skulle bevilja ett anslag av 400 kronor per år till de kommuner, som anställde hemvårdarinnor.

Landstinget beslöt i enlighet med förvaltnings- och sjukvårdsutskottets förslag att under 1943 finge vid länets sjukvårdsanstalter utbildas 12 hemvårdarinneelever med en utbildningstid av 4 månader, varvid elev under tiden skulle å vederbörande anstalt erhålla fri kost samt till havda utgifter för bostad uppbära ett bidrag med högst 100 kronor *samt att* för ifrågavarande ändamål skulle för 1943 ställas till förvaltningsutskottets förfogande ett anslag om 1 200 kronor.

Malmöhus läns landsting lämnade 1941 i uppdrag till hälso- och sjukvårdsberedningen att utreda frågan om hemsysterverksamhetens ordnande inom länet. Beredningens betänkande förelåg vid 1942 års landsting.

Beredningen förklarade, att enligt dess mening hemhjälpverksamheten rätt ledd och med lämpliga befattningshavare kunde fylla en viktig uppgift. Dock borde verksamheten för vinnande av bästa möjligt resultat handhas av kommunerna med bidrag från landstinget. Såsom villkor för erhållande av sådant bidrag borde icke uppställas, att vederbörande befattningshavare skulle äga hemsysterutbildning, detta *dels* enär hemsysterutbildningen onödigt fördyrar arbetskraften och *dels* enär det ringa antal hemsystrar, som för närvarande utbildas, icke ger tillräcklig tillgång på hemhjälp. Däremot borde en kommun, som önskade komma i åtnjutande av bidrag från landstinget, kunna visa, att av kommunen ordnad hemhjälpverksamhet under ett år fungerat på ett fullt tillfredsställande sätt samt att hemsystern därunder haft full sysselsättning. Åt förvaltningsutskottet borde överlämnas att efter prövning i varje särskilt fall fastställa bidragets storlek, dock att bidraget icke finge överstiga 400 kronor per kommun och år. Antalet hemsystrar, till vilkas avlöning landstinget under nästkommande år skulle bidraga borde ej få överstiga 12. Slutligen föreslog utredningen, att 1 200 kronor skulle anslås till stipendier åt unga kvinnor, som önskade genomgå hemsysterskolan i Lund och förbundo sig att under viss tid tjänstgöra som hemsystrar inom landstingsområdet.

Förvaltningsutskottet tillstyrkte bifall till beredningens förslag med bl. a. följande ändringar och tillägg. Bidraget borde utgå per hemsyster och ej per kommun. Begränsningen av antalet bidragsberättigade hemsystrar borde slopas. Såsom villkor för erhållande av bidrag borde stadgas, att i första hand obemedlade och mindre bemedlade hem skulle komma i åtnjutande av hemsystemens hjälp. Bidrag borde dessutom främst tilldelas sådana kommuner eller sammanslutningar av kommuner på länets landsbygd, som efter förvaltningsutskottets prövning befunnos vara i särskilt behov av dylikt bidrag.

Landstinget beviljade för år 1943 med bifall till förvaltningsutskottets förslag *dels* 4 800 kronor till bidrag åt kommuner och *dels* 1 200 kronor till stipendier.

Värmlands läns landsting har för 1943 beviljat ett förslagsanslag om 5 000 kronor till stödande av hemsysterverksamheten inom länet. Landstinget uppdrog samtidigt åt hälsovårdsberedningen att utarbeta och för förvaltningsutskottets godkännande framlägga de grunder, efter vilka bidrag skulle utgå.

Till grund för landstingets beslut låg en av förvaltningsutskottet och beredningsutskottet tillstyrkt motion, vari påtalas svårigheten att på landsbygden få de nödvändigaste sysslorna utförda vid sjukdom bland familjemedlemmarna och framför allt vid husmödrarnas sjukdom.

På grund av beslut vid 1942 års landsting befinner sig hemhjälsfrågan dessutom i större eller mindre omfattning under utredning inom *Göteborgs och Bohus, Kristianstads, Skaraborgs, Södermanlands, Västerbottens, Väster-norrland och Älvsborgs läns landsting*. I de framställningar, som givit anledning till utredningsbesluten, ha främst åberopats de på landsbygden rådande svårigheterna att erhålla kvalificerad hemhjälp vid husmödrars sjukdom och semester.

Göteborgs och Bohus läns landsting behandlade frågan första gången 1941, varvid förelåg en av förvaltningsutskottets socialhygieniska nämnd verkställd utredning.

Enligt denna funnos inom landstingsområdet 6 hemsystrar anställda. Med gällande lönevillkor skulle kostnaderna för en hemsyster bli ungefär följande:

Kontant lön	kr.	900
Ålderstillägg (i genomsnitt 1 à 120)	»	120
Kostpengar 11 månader à 30 kronor	»	330
Kostpengar under semester 30 dagar	»	60
Möblerad bostad med värme, lyse och tvätt (i genomsnitt)	»	600
Sjukförsäkring	»	27
Olycksfallsförsäkring	»	8
Pensionsförsäkring	»	180
Ersättning för telefon (i genomsnitt)	»	75
Ersättning för cykelslitage	»	25

Summa kronor 2,325

Eventuellt kunde någon mindre del av detta belopp uttagas i ersättning för lämnad hjälp.

Vid ett allmänt införande av hemsysterverksamhet inom landstingsområdet borde distrikten omfatta cirka 3,000 invånare och, då ett visst samarbete med distriktssköterskorna torde böra förutsättas, helst sammanfalla med distrikts-sköterskedistriktet. Totala antalet hemsystrar för landstingsområdet skulle då bli 61 och totalkostnaden $61 \times 2,325 = 141,875$ kronor + administrationskostnader m. m.

Hemsysterverksamheten kan enligt utredningen utan tvivel rätt ledd och med lämpliga befattningshavare uträtta ett stort och gagnande arbete. Utredningen ifrågasatte dock om verksamheten kunde anses vara en hela landstingsområdets angelägenhet av sådant slag, att dess ordnande borde ske genom landstingets försorg. Dessutom torde hemsysterverksamheten knappast böra ledas centralt utan förmannskapet borde för utvinnande av bästa resultat, utövas av mindre lokala styrelser för varje hemsysterdistrikt. Det syntes därför utredningen lämpligt, att verksamheten handhades av kommunerna, varvid förutsattes, att närliggande mindre kommuner anställde hemsystrar gemensamt.

Utredningen hänvisade vidare till att rådande utbildningsförhållanden icke göra det möjligt att inom överskådlig tid anskaffa erforderligt antal hemsystrar för ett allmänt införande av hemsysterverksamhet. Å andra sidan ansåg utredningen det olämpligt att vid sidan av hemsysterskolorna anordna mer eller mindre provisoriska utbildningskurser och därigenom skapa en hemhjälskår, som löper stor risk

att bli inkompetensförklarad, då frågan om statsbidrag i samband med den av 1939 års riksdag begärda utredningen bleve aktuell.

Med hänvisning till anförda omständigheter och till det budgetära läget föreslog utredningen, att några åtgärder för organiserande eller understödjande av hemsyserverksamhet inom landstingsområdet för det dåvarande icke skulle vidtagas.

Landstinget beslöt i enlighet härmed men frågan fördes motionsvis fram även vid 1942 års landsting. I motionen föreslogs, att landstinget från och med 1943 skulle anslå 500 kronor till varje av kommun eller distrikt inom landstingsområdet anställd hemsyster samt bevilja ett förslagsanslag av 15,000 kronor för ändamålet. Motionen avsågs av landstinget, som emellertid beslöt *dels* att ny utredning i frågan skulle föreläggas 1943 års landsting och *dels* att landstinget skulle göra framställning till Kungl. Maj:t om att den av 1939 års riksdag begärda utredningen angående hemhjälpserverksamhetens planmässiga organiserande och stödjande snarast möjligt måtte verkställas.

Slutligen ha *Östergötlands, Gävleborgs och Norrbottens läns landsting* avslagit framställningar om landstingsbidrag till anställande av hemvårdarinnor. Som skäl för avslag har bl. a. anförts att ingen utredning förebragts i frågan och att man önskade avvakta resultatet av den av riksdagen begärda statliga utredningen.

Sammanfattande uppgifter rörande landstingens befattning med den sociala hemhjälpserverksamheten.

<i>Stockholms län</i>	Anslag beviljat sedan 1940
<i>Uppsala län</i>	» » » »
<i>Jönköpings län</i>	» » » »
<i>Kalmar läns norra</i>	Anslag beviljat sedan 1941
<i>Kronobergs län</i>	Anslag beviljat sedan 1942
<i>Malmöhus län</i>	» » » »
<i>Värmlands län</i>	» » » »
<i>Östergötlands län</i>	Framställning om anslag avslagen
<i>Gävleborgs län</i>	» » » »
<i>Norrbottens län</i>	» » » »
<i>Göteborgs och Bohus län</i>	Utredning pågår
<i>Kristianstads län</i>	» »
<i>Skaraborgs län</i>	» »
<i>Södermanlands län</i>	» »
<i>Västerbottens län</i>	» »
<i>Västernorrlands län</i>	» »
<i>Älvsborgs län</i>	» »
<i>Blekinge län</i>	Inga åtgärder vidtagna
<i>Gotlands län</i>	» » »
<i>Hallands län</i>	» » »
<i>Jämtlands län</i>	» » »
<i>Kalmar läns södra</i>	» » »
<i>Kopparbergs län</i>	» » »
<i>Västmanlands län</i>	» » »
<i>Örebro län</i>	» » »

6. Sammanfattning rörande vissa organisatoriska detaljer inom den nuvarande sociala hemhjälpverksamheten.

Hemvårdarinnans löneförmåner.

De från hemsysterskolorna utexaminerade eleverna anställas genom skolans förmedling i enlighet med särskilda kontrakt, där skolan är part vid sidan av arbetsgivaren och hemsystern (Uppsala hemsysterskolas kontrakt jämte därtill hörande »Promemoria rörande hemsysters anställningsvillkor» och »Stadgar för hemsysters verksamhet» se bilaga). Motsvarande kontrakt användas av övriga hemsysterskolor.

Enligt dessa kontrakt utgår den kontanta lönen med 75 kronor i månaden d. v. s. 900 kronor per år. Efter 3 och 6 års tjänst tillkomma 2 ålderstillägg, vardera om 120 kronor per år. Härjämte skall hemsystern erhålla naturaförmåner bestående av fri kost, fri möblerad bostad (vanligen rum med kokvrå eller kök) jämte lyse och bränsle samt fri tvätt. Om hemsystern icke kan erhålla alla måltider på arbetsplatsen eller eljest in natura, skall kostersättning utgå. Denna bestämmes vanligen till ett visst belopp (1—2 kronor) per dag eller till ett fixt belopp om 30—40 kronor i månaden.

Hemsystern skall vidare på arbetsgivarens bekostnad sjuk-, olycksfalls- och ålderdomsförsäkras enligt i kontrakten angivna grunder. Hon skall åtnjuta en månads årlig semester med bibehållen kontant lön samt med kostpengar om 2 kronor per dag.

Sammanlagt voro i september 1942 c:a 240 hemsystrar anställda med kontrakt av angivet slag. I många fall ha hemsystrarna på grund av den rådande kristiden utöver de i kontrakten stadgade förmånerna erhållit dyrtidstillägg, som vanligen utgå med 15—25 % på den kontanta lönen.

Hemsysterskolornas kontrakt ha i viss mån verkat normerande även vid anställning av hemvårdarinnor, som icke genomgått någon av dessa skolor. I ett icke obetydligt antal fall ha lönevillkoren för sådana hemvårdarinnor fastställts i ungefärlig överensstämmelse med hemsystrarnas. Den övervägande delen av samtliga hemvårdarinnor torde sålunda ha löner, som i stort sett ansluta sig till vad som stadgas i hemsysterskolornas kontrakt.

Högre löner förekomma framför allt i större städer och andra samhällen. I allmänhet ha vid anställning av hemvårdarinnor även i städer och samhällen löneförmånerna fastställts i överensstämmelse med det löneläge, varför nyss redogjorts. Ibland har härvid den fria bostaden utbytts mot hyresersättning till motsvarande belopp. I vissa fall ligga emellertid löneförmånerna på en högre nivå än den vanliga. Ibland har ökningen skett genom att hemvårdarinnan erhållit rörligt tillägg men vanligen har den kontanta lörens belopp höjts. I de 35 städer, där hemvårdarinneverksamheten helt eller delvis kommunaliserats, ha hemvårdarinnorna vanligen inplacerats i det kommunala lönesystemet, vilket ofta inneburit en större eller mindre förbättring i lönehänseende.

Lägre lön än den genomsnittliga torde förekomma i viss utsträckning. Endast i undantagsfall förekomma emellertid lägre löner i städerna. På

landsbygden förekomma däremot ganska växlande anställningsvillkor med nedåt varierande löner så att någon skarp gräns mellan heltidsanställda och deltidanställda hemvårdarinnor icke kan utskiljas. I vissa fall förekommer sålunda, att hemvårdarinnan endast tillförsäkras ett mindre årligt belopp (ned till 100 kronor) samt dessutom erhåller betalning per arbetsdag (vanligen med 1—3 kronor). Slutligen förekomma fall, då hemvårdarinnan endast erhåller betalning per arbetsdag.

I fråga om ett mindre antal av de större städerna föreligga uppgifter om att tillfällig arbetskraft anlitas vid sidan av fast anställda hemvårdarinnor. Den tillfälliga arbetskraften erhåller då i allmänhet endast daglön om 4—6 kronor samt i vissa fall även kostersättning.

Förmedlingen av hemvårdarinnorna.

Utplacerandet av hemvårdarinnorna i familjerna är ett speciellt problem. I många fall kan hemvårdarinnan bli efterfrågad från flera håll samtidigt — någon måste då avgöra, vem som skall få hjälpen och vem som skall bli utan. Finnas flera hemvårdarinnor på en ort eller finns ekonomiska möjligheter att ställa extra arbetskraft till förfogande på samma villkor som hemvårdarinnans, kompliceras förmedlingsuppgiften ytterligare.

De många olika sätt på vilka hemvårdarinneverksamheten dirigeras har medfört, att även sätten att lösa förmedlingsfrågan blivit mångahanda. I de fall då en organisation handhar verksamheten, tillsätter denna organisation vanligen en hemvårdarinnestyrelse eller hemvårdarinnenämnd. Denna styrelse eller nämnd brukar då utse en person, vilken får leda verksamheten, taga mot begäran från familjerna om hemhjälp, pröva deras hjälpbehov och betalningsförmåga och ge hemvårdarinnan uppgift om var hon skall arbeta. Av c:a 200 hemvårdarinnor för vilka noggrann uppgift erhållits var det c:a hälften, som dirigerades på detta sätt.

I och med att kommunerna taga del i verksamheten blir det vanligare, att något kommunalt organ kopplas in på denna uppgift. Har man en socialvårdsbyrå, ett kommunalkontor e. d., inordnas verksamheten ofta därunder. Fattigvårdsstyrelsen, barnvårdsnämnden och hälsovårdsnämnden uppges i vissa fall fungera som förmedlingsorgan. Oftast torde det vara någon medlem av vederbörande nämnd, som åtager sig uppgiften. Skillnaden blir därför realiter inte så stor mellan sättet att bedriva verksamheten, då en förening står som huvudman eller då kommunen gör det. En skillnad ligger dock däri, att de av organisationerna tillsatta representanterna alltid torde vara kvinnor, medan kommunens ibland äro män.

I vissa fall sorterar den kommunalt anställda hemvårdarinnan under någon av de inom hälso- och sjukvården sysselsatta funktionärerna såsom läkaren, sjukhuskuratorn, distriktssköterskan, barnmorskan, församlingssystemen, diakonissan. Vanligast är att distriktssköterskan blir den som får uppdraget. I enstaka fall, där religiösa organisationer tidigare stått bakom verksamheten, är det kyrkorådet eller kyrkoherden, som leder arbetet. I några fall uppgives,

att ingen abetsledare finnes för den kommunalt anställda hemvårdarinnan, utan familjerna få vända sig till henne direkt med begäran om hjälp, och hon bestämmer själv vart hon skall gå.

På tre orter ha hemvårdarinnorna anknutits till arbetsförmedlingen. Som arbetsförmedlingens inkopplande på detta område innebär en ny uppgift för detta organ och erbjuder vissa speciella problem, ha närmare uppgifter om hur arbetet organiserats infordrats från dessa orter.

Det är i Karlstad, Motala och Mölndal, som hemvårdarinnan utplacerats genom arbetsförmedlingen. På dessa orter få alltså socialvårdsfunktionärerna liksom allmänheten vända sig till arbetsförmedlingen med begäran om att få hjälp av hemvårdarinnan. Är hjälpbehovet utan vidare klart och hemvårdarinnan ledig, sköter arbetsförmedlingen på egen hand om, att hon beger sig till familjen. På alla tre hållen finns dock en särskilt tillsatt styrelse för verksamheten, som arbetsförmedlingen kan rådgöra med i tveksamma fall. Inga svårigheter sägas uppstå vid behovsprövningen eller i samarbete med myndigheterna.

Allmänna synpunkter på arbetsförmedlingens befattning med den sociala hemhjälpen framföras av arbetsförmedlingen i Karlstad på följande sätt:

Då den kommitté, som på sin tid av Karlstads stadsfullmäktige fått sig anförtrodd utredningen av möjligheten att anställa hemvårdarinnorna i kommunal tjänst, upptog prövningen av vilken institution, som borde förmedla kontakten mellan hemvårdarinnan och de hjälpbehövande familjerna, ställdes alla i vår stad tillgängliga utvägar till skärskådande.

Fattigvården avvisades omedelbart, då det var kommittén angeläget att hålla hemvårdarinnans verksamhet fri från varje drag av fattigvård.

Barnavårdsnämnden ansågs i så fall bättre, men då även denna har karaktär av fattigvård och dessutom en hel del fall av hemvårdarinnans verksamhet kunde tänkas alldeles ligga utom barnavårdsnämndens naturliga verksamhet, fick även denna utväg förfalla.

Hälsovårdsnämnden tillfrågades, men ansåg sig ej ha anledning befatta sig med frågan. Dessutom äro hälsovårdsinspektörernas expeditionstider ej så långa som i detta fallet vore önskligt.

Möjligheterna att *någon av ledamöterna* i styrelsen för Karlstads hemhjälp skulle åtaga sig förmedlingen avvisades även den, då de erfarenheter man tidigare haft från liknande fall inte vore de bästa. Röda Korset i Karlstad har nämligen förut sedan flera år haft en hemvårdarinnorna, vars verksamhet leddes av en privatperson. Vem denne var, svävade den hjälpsökande allmänheten i okunnighet om och hon var dessutom ytterst svår att anträffa. Skulle privatpersoner anlitas, borde också staden bli ersättningsskyldig till denna.

Kvar stod alltså den lösning, som redan från början samtliga ledamöter ansett som den lämpligaste: *Arbetsförmedlingen*.

Arbetsförmedlingen i Karlstad har en fullt tillräcklig expeditionstid, kl. 9—3, har trevliga rymliga lokaler och tillräcklig, tränad personal, väl skickad att åtaga sig en dylik uppgift och har redan förut god kontakt med sociala institutioner och myndigheter, med vilka samarbetet varit det bästa.

Enligt arbetsförmedlingens i Karlstad förmenande borde en liknande anordning väl kunna ske även på andra orter. Särskilda åtgärder skulle givetvis behöva vidtagas i de större städerna, men det praktiska utbytet härav borde kunna bli så stort, att detta väl kunde motiveras. Vi tänka härvidlag på, att arbetsförmedlingens möjligheter att »lägga puzzle» i arbetslivet blir så oändligt mycket

större, ju mera områden av detsamma, som den får under sitt hägn, till båtnad för både arbetsgivare och arbetstagare. Hur också ett rationellare utnyttjande av arbetskraft kan komma till stånd, om dess dirigering centraliseras, lämna vi här ett exempel på.

Hemvårdarinnan hade sedan någon tid arbetat i en obemedlad familj H. med husmodern liggande sjuk, när hon en dag behövdes på annat håll. Vid undersökning visade det sig, att fru H. var så mycket bättre, att hon säkert skulle kunna reda sig med en mindre kunnig hjälp. På vår ansökan beviljade fattigvården omedelbart lön åt ett hembiträde med 40 kronor i månaden. Ett yngre hembiträde anställdes genast genom arbetsförmedlingen och hemvårdarinnan kom loss för mera krävande uppgift.

Det är ju givet, att en sådan åtgärd skulle kunna komma till stånd även med ett annat dirigerings sätt av hemvårdarinnan, men vi äro fullt övertygade om, att den ligger naturligare till nu.

Principiellt tyckes oss ingenting tala emot, att även landsbygdens problem skulle kunna lösas genom arbetsförmedlingen.

Taxor och behovsprövning.

I de allra flesta fall finnes särskild taxa fastställd för anlitan de av hemvårdarinnorna. De vanligaste typerna av taxor äro graderade efter inkomst i ett varierande antal inkomstgrupper samt ha ett lägsta ersättningsbelopp om 0:50—1 krona per dag och ett högsta belopp om 3—5 kronor per dag. Ännu lägre minimibelopp och högre maximibelopp förekommer någon enstaka gång. Möjlighet finnes i de flesta fall för obemedlade och mindre bemedlade att vinna befrielse från avgiftsskyldighet. Ibland är i taxan inskrivet, att de lägsta inkomstgrupperna äro befriade från avgift, men vanligare är att prövning av betalningsförmågan äger rum. Taxor utan inkomstgradering förekomma även, ehuru mindre ofta. I enstaka fall utgår lägre avgift för medlemmar i den förening, som anställt hemvårdarinnan och högre för icke medlemmar. I undantagsfall förekommer också (såsom t. ex. i Stockholm) att särskild taxa icke finnes fastställd, utan avgiften fastställles efter fri prövning av hemvårdarinnans huvudman.

Där kommunalt anslag utgår till verksamheten äro ersättningsbeloppen i regel lägre, än där verksamheten finansieras enbart av enskilda. I orter, där kommunalanställd hemvårdarinnorna finnes, är hon ibland avsedd endast för fattigvårdens klientel, varav följer att hennes hjälp lämnas helt avgiftsfritt. Ibland ingår i villkoren, att hemvårdarinnan skall erhålla fri kost i de hem, där hon arbetar, i andra fall erhåller hon av sin huvudman särskild kostersättning.

Erlagda avgifter tillfalla i de flesta fall hemvårdarinnans huvudman (kommunen eller föreningen) men ibland förekommer, att avgiften kommer hemvårdarinnan själf tillgodo. Sistnämnda förhållande torde dock endast förekomma i de fall, då hemvårdarinnorna blott erhåller en mindre årlig ersättning (100—600 kronor) från sin huvudman och hemvårdarinnan sålunda torde vara att hänföra till deltidsanställd arbetskraft. Skall hemvårdarinnan uppbara ersättningsbeloppet, brukar huvudmannen (exempelvis rödakorskretsen) träda emellan och betala ersättningsbeloppet om den som anlitar hemvårdarinnan är medellös.

Är hemvårdarinnan kommunalanställd, verkställes prövning av betalningsskyldigheten av något kommunalt organ, antingen någon befattningshavare hos fattigvårdsstyrelsen, barnvårdsnämnden o. s. v. eller av ett för verksamheten särskilt tillsatt organ (hemsystemnämnd). Enskilda organisationer, som ha hemvårdarinna anställd, utse vanligen någon eller några personer inom sin krets, vilka dirigerar hemvårdarinnans arbete och pröva betalningsskyldigheten.

Vissa andra detaljer i organisationen.

I vissa fall, såsom t. ex. i Stockholm, sker en kontinuerlig inspektion av verksamheten genom besök i de hem som sysselsätta hemvårdarinna av de kvinnliga tjänstemän, som handha förmedlingen.

Samarbetet med de kommunala organen är i allmänhet tillgodosett genom att den som är hemvårdarinnas arbetsledare uppehåller ett sådant samarbete. Då verksamheten sorterar under en av socialvårdens nämnder eller tjänstemän inträffar dock att hemvårdarinnan med viss ensidighet kommer att dirigeras till en bestämd typ av hjälpfall. När hon står under fattigvården kan hon ibland komma att besöka företrädesvis hem med fattigvårdsunderstöd, när hon står under barnmorska framförallt barnbördsfall, under sjukhuskuratorn sådana fall där husmoder ligger på sjukhus etc.

I några fall har hemvårdarinnan till sitt förfogande vissa penningmedel, kläder etc. som hon kan utdela till behövande familjer. Dessa medel ha erhållits på olika sätt. Ibland har en förening som tidigare bekostat en nu i kommunens regi bedriven hemvårdarinneverksamhet använt sina ledigblivna resurser till att bekosta en sådan gåvoverksamhet.

7. Motsvarande verksamhet i vissa andra länder.

I *England* har sedan 1910 bedrivits en hemhjälpverksamhet speciellt syftande till att ge de fattiga hemmen tillgång till hemhjälp i samband med barnbörd. Särskilda byråer tillhandahålla arbetskraft, som icke är specialutbildad men för vilkas lämplighet och pålitlighet byråerna ansvara. Denna arbetskraft är icke fast anställd utan avlönas per arbetsdag. För att vara garanterad hemhjälp vid barnbörd inbetala mödrarna en avgift varje vecka. Statsbidrag till verksamheten med 50 % av kostnaden erhålles, när denna verksamhet är ansluten till mödra- eller barnvårdscentral. Familjernas inbetalningar beräknas bestrida 30 % av utgifterna, återstående 20 % insamlas på frivillig väg.

I *Danmark* har man i enlighet med det engelska systemet inrättat förmedlingsorgan för hemhjälp. I landsorten är det Röda Korset, som leder verksamheten och i Köpenhamn olika privata företag t. ex. föreningen Husmodershjälpens Korps i Köpenhamn. Den sistnämnda är öppen för alla mot en viss årsavgift. Det är enligt uppgift småfolket i medelklassen och den fast avlönade arbetareklassen, som utgöra medlemmar, och betalningen sker av familjerna efter en viss taxa. Föreningen träder dock emellan, då svårighet

med betalningen förefinnes. Hemhjälperskorna utgöra här över 100-talet, nya antagas varje höst och få då genomgå en enkel kurs i lättare hemsjukvård och barnavård. Kursen ledes av läkare och föreståndarinnan för Husmodershjälpen, som är utbildad sjuksköterska.

Vad danska Röda Korsets hemhjälperskor beträffar är särskilt att märka, att samarbete här sker mellan Röda Korset, sjukkassorna och kommunen, speciellt fattigvården, som på vissa håll betala var sin del av omkostnaderna. Denna form för verksamheten blir alltså av förmedlande, kontrollerande men också av stödjande karaktär.

I Finland har Röda Korset inom sina olika distrikt hemsystrar i arbete. I allmänhet arbeta dessa i nära anslutning till läkarnas och hälsosystrarnas verksamhet. Till en början finansierades hemhjälpn av enskilda medel, men nu har kommunen i allt större utsträckning börjat ge bidrag till densamma. Nyåret 1943 funnos 60 hemsystrar helt avlönade av kommunen. Trots de svårigheter, som under de senaste åren gjort sig gällande vid varje utbyggnad av den kommunala apparaten, har denna verksamhet slagit igenom och vissa kommuner ha 2 à 3 hemsystrar anställda. Den arbetskraft, som tagits i anspråk som hemsystrar, har i allmänhet genomgått en 10 månaders husmodersskola och därefter en särskild kurs på 2 månader åtföljd av 3 månaders praktik på olika anstalter och hem.

Av husmodersföreningarna i Finland göres för närvarande försök att organisera en speciell utbildning för hemsystrar motsvarande de svenska hemsysterskolorna.

För att tillgodose de trängande behov av arbetshjälp, som kunnat uppstå under de senaste åren ha husmodersorganisationerna organiserat grannhjälp hemmen emellan, som fungerat på ett tillfredsställande sätt.

Kap. III. Uppgifter rörande det föreliggande behovet av en utökad hemhjälsverksamhet.

För att få en närmare belysning av de förhållanden under vilka den sociala hemhjälsverksamheten för närvarande arbetar och omfattningen av behovet av dylik hemhjälp har delegationen inhämtat vissa uppgifter dels från distriktssköterskorna och dels från hemvårdarinnor.

Enquête bland distriktssköterskorna.

Som bedömare av effektiviteten i hemhjälsverksamhetens nuvarande arbetsformer och av behovet av ytterligare hemhjälp i de olika landsdelarna ansågos distriktssköterskorna lämpliga. I sin nuvarande utbyggnad sträcker sig distriktssköterskeorganisationen över samtliga län med c:a 900 sköterskor i arbete inom distrikt med ett invånarantal på c:a 3 000 personer. I sin verksamhet ställas distriktssköterskorna ständigt inför frågan om hur arbetshjälp skall kunna anskaffas till hem, där husmodern är sjuk eller arbetsoförmögen eller hur ensamboende sjuka skall få tillsyn. Mot bakgrunden av sina mångskiftande erfarenheter ha de därför de bästa förutsättningar för att ge ett väl avvägt omdöme om sin trakts hemhjälsbehov.

Vid sin hänvändelse till distriktssköterskorna hade delegationen först tillfälle att sammanträffa med första distriktssköterskorna från tio län. En muntlig konferens med dessa ägde rum, varvid samtliga med hemhjälsfrågan sammanhängande problem ventilerades. Med ledning av de synpunkter, som framkommit vid konferensen, uppsattes ett frågeformulär, som utsändes till landets 900 distriktssköterskor.

Av dessa ha 750 besvarat frågeformuläret. En översikt över deras svar gives i nedanstående tabell. Av denna tabell framgår bl. a. att bland de sva-

Antal distriktssköterskor		Antal distriktssköterskor som betrakta den tillgängliga arbetskraften som					
		tillräcklig		otillräcklig		obestämda svar	
Med hemvårdarinna	274	114	42 %	134	49 %	26	9 %
Med hemvårdarinna beslutad men ej tillsatt	36	4	12 %	15	41 %	17	47 %
Utan hemvårdarinna	440	56	12 %	354	80 %	30	8 %
Summa	750	174	23 %	503	66 %	73	11 %

rande 274 ha en eller flera hemvårdarinnor inom sitt distrikt eller inom någon del av distriktet och 440 ingen hemvårdarinna inom distriktet. 36 sköterskor hade vid svarets avgivande ingen hemvårdarinna inom distriktet men kunde meddela, att en dylik anstälts och skulle tillträda befattningen inom den närmaste tiden.

De distriktssköterskor inom vars distrikt hemvårdarinnor äro verksamma ombådas att ge upplysningar rörande dessas utbildning och löneförmåner samt rörande organisationen av deras arbete. Dessa upplysningar, vilka kanske ej i samtliga fall äro fullständiga beroende på att distriktssköterskornas arbete på de flesta håll ej är organisatoriskt sammankopplat med hemvårdarinnans, ha använts till komplettering av de på andra vägar och i det föregående redovisade uppgifterna rörande hemvårdarinneverksamhetens organisation.

Samtliga distriktssköterskor anmodades dessutom att meddela, om de ansågo behovet av hemhjälp tillgodosett inom sina distrikt samt att delge »erfarenheter och önskemål med avseende på verksamheten i dess helhet».

De 274 distriktssköterskor, som ha hemvårdarinnor inom distriktet, ge i de flesta fall uttryck för sin oreserverade tillfredsställelse med deras arbete. »Mycken tillfredsställelse med hemvårdarinnan har under de gångna åren allmänt konstaterats, och hon torde kunna anses outhärlig inom samhället» säges från ett sörmländskt municipalsamhälle. »Hemsystemens arbete är mycket högt uppskattat bland familjerna. För oss systrar är det tryggt att få anlita utbildad hjälp i de hem, där husmor är sjuk» säges från ett norrländskt landsbygdsdistrikt.

En beskrivning av hemvårdarinnans arbete gives i följande svar från en Jämtlandskommun: »Vår hemvårdarinna får i första hand gå till hem, där husmodern är sjuk. Finnes ingen sådan får hon hjälpa mödrar med många barn med klädvård samt ensamboende gamla med tvätt och städning. Under det år vi haft hemvårdarinna har hon blivit mycket uppskattad inom kommunen.»

Endast omkring 20 % av de svarande ha något påpekande att göra, vilket kan tolkas såsom kritik mot sättet att bedriva hemvårdarinneverksamheten. Denna kritik gäller endast detaljer beträffande organisationen av verksamheten, arbetskraftens utbildning e. d. I intet fall anser en distriktssköterska hemvårdarinnan överflödig.

De kritiska synpunkterna gälla framför allt att hemvårdarinnans arbete ej alltid ledes på rätt sätt och brist på enhetlighet råder i organisationen av verksamheten. »Här finns dels en hemvårdarinna anställd av kvinnoorganisationerna och dels en som den kyrkliga kommunen har — man vet inte vart man skall vända sig» säger en distriktssköterska i en mindre stad. »De hem, som bäst äro i behov av hjälp, bli vid nuvarande organisation utan hjälp» säger en sköterska från ett stort brukssamhälle, där två kommunalanställda hemvårdarinnor finnas, vilkas arbete dirigeras av en manlig medlem i hälsovårdsnämnden. »Jag har ofta ej lyckats få hemvårdarinnan till de hem jag önskat, då hon varit upptagen i välsituerade hem, som för tillfället saknat hembiträde» säger en distriktssköterska från en mindre stad, där »hemvårdarinnan är sin egen arbetsgivare».

För att få förhållandena ordnade rekommendera flera distriktssköterskor, att hemvårdarinnorna skola anställas av kommunen, som bör uppdraga åt någon eller några lämpliga personer att dirigera arbetet.

»Där hemvårdarinna är anställd bör finnas någon som direkt *leder* arbete — någon för hemmens bästa verkligt intresserad och lämplig *kvinn*a» säges från ett håll. Att läkaren och barnmorskan bör ha ett inflytande över arbete påpekas. I ett flertal fall uttrycka distriktssköterskorna ett önskemål om att de själva skola medtagas i en eventuell hemvårdarinnestyrelse eller -nämnd.

Ett annat problem rörande hemvårdarinneverksamheten, som i några fall tages upp till diskussion, gäller utbildningen. Ibland framlyser viss oro för att utbildningen vid hemsysterskolorna, titeln »syster», skolornas arbetsdräkt etc. skall åstadkomma en sammanblandning av sjuksköterskornas och hemvårdarinnornas arbetsuppgifter. Någon gång säges också, att man är rädd för, att den vid skola utbildade hemvårdarinnan skall vara »för fin» för en del arbete, att familjerna »inte kan med» att be henne utföra de enklaste sysslorna. Detta är emellertid undantagsfall. Den huvudsynpunkt, som distriktssköterskorna framföra på utbildningen, har annan innebörd: den gäller betydelsen av att hemvårdarinnan är ordentligt utbildad i husligt arbete. Detta betonas i ett stort antal svar och vad man trycker på är, att hemvårdarinna på landsbygden bör kunna sköta alla i ett lantushåll förekommande göromål, särskilt mjölkning samt att hon bör vara förtrogen med barnavård. Flera distriktssköterskor trycka också på synpunkten, att den väl utbildade hemvårdarinnan kan lära ut sina kunskaper till okunniga husmödrar. Så skriver en distriktssköterska i en mindre stad: »Då hemsystern kommer i intimaste kontakt med i synnerhet de fattigaste familjerna blir hon för distriktssköterskan en värdefull hjälp i det sociala arbete i lindrande av nöden, i avhjälpan av bristerna inom barnavårds- och skolbarnsvårdens område i synnerhet då det gäller kosten och den personliga hygien, och genom sitt sätt att vara höjer, som här är fallet, en god hemsyster hemmens miljö.»

Det dominerande intrycket av hela undersökningen är dock, att den hjälp hemvårdarinnorna ge är värdefull men *arbetskraften räcker inte till*. Av de 274 distriktssköterskorna med hemvårdarinnor inom distriktet säger hälften klart ifrån, att mer hemhjälp behöves. I vissa fall ha de mycket bestämt uttalat sig om hur stort behovet av ytterligare arbetskraft är. I andra fall påvisas, att då distriktssköterskans distrikt omfattar en tätort med kringliggande landsbygd tages hemvårdarinnan endast i anspråk inom denna och landsbygden blir utan eller tvärtom. Omfattar distriktet flera landsbygdskommuner är det ofta en kommun, som har hemvårdarinna, medan de andra som ha lika stort behov därav sakna någon. I många fall påpekas att den tillgängliga arbetskraften är tillräcklig större delen av året men att under vissa tider, då sjukligheten är stor, det skulle behövas mera hjälp. Från en sömländsk landskommun på 13 000 invånare, uppdelad på tre distriktssköterske-distrikt, men där det endast finns en hemvårdarinna, ha de tre sköterskorna enat sig om följande uttalande: »Vid vissa tillfällen skulle behövas 7 à 8 hemsystrar medan däremot vid andra tillfällen någon starkare efterfrågan icke föreligger. Ett system med hjälpfruar, som enligt avtal stode till förfogande för social hemhjälp där husmodern av sjukdom inte kan sköta sitt

arbete, synes bättre kunna tillgodose sporadiskt uppkommande behov. Dessa hjälpfruar bleve då spridda över hela kommunen och kommunens periferiska delar bleve även tillgodosedda. Restiden skulle därigenom förkortas.»

Av de 440 distriktssköterskor, som ej ha hemvårdarinna inom sitt distrikt anse endast 12 %, att de ej skulle behöva någon sådan, 8 % ger intet omdöme och 80 % svara, att de anse, att behov av hemhjälp finnes.

De 12 % som anse, att behov av hemvårdarinna icke föreligger inom deras distrikt motivera i allmänhet inte sitt omdöme. I de flesta fall omfatta distriktet små landsbygdskommuner. Ibland påpekas direkt, att kommunerna äro för små för att sysselsätta en heltidsanställd person. I andra fall framhåller man, att släkt och vänner hjälper varandra, när någon är sjuk. »Det förekommer ytterst sällan svårigheter att få hjälp, då människorna ha den medfödda inställningen att hjälpa varandra», säges t. ex. från ett litet Skåne-distrikt. I enstaka fall, också från Skåne, säges att bygdens folk har det så gott ställt, att betald hemhjälp kan anlitas, när så behöves.

Från den stora grupp, som önskar sig hemvårdarinnor, komma ofta mycket fylliga och väl motiverade omdömen.

I svar efter svar betonas det, hur svårt det är att skaffa arbetshjälp:

»Det är nästan omöjligt att få tag i en flicka, som kan och vill sköta ett hem under sjukdomsfall eller förlossningsfall» säges från en landskommun. »Det är svårt att få hjälp till fattiga hem i synnerhet om husmor är sjuk, men om en ensamboende man eller kvinna är sjuk är det nästan omöjligt att få någon som ser till hemmet» säges från en annan landskommun. »I avsaknad av erforderlig hjälp i hemmen måste patienter, som kunnat vårdas hemma skickas till sjukhus», lyder ett svar. »Svårigheten att få hjälp gör att kvinnan, långt ifrån återställd, stiger upp och börjar arbeta», lyder ett annat svar. »Vad vi behöver är många hemsystrar, väl utbildade, och väl avlönade, kloka och varm-hjärtade, villiga att utföra de enklaste arbeten under svåra förhållanden», summerar en sköterska från ett stort landsbygdsdistrikt. »Frågan om anställandet av hemsyster var uppe till behandling inom de kvinnliga och ideella föreningarna, men måste bordläggas av ekonomiska skäl», meddelar en annan.

Om med ledning av distriktssköterskornas uppgifter en jämförelse göres mellan de nu i arbete varande hemvårdarinnornas fördelning på olika delar av landet finner man, att denna fördelning är tämligen ojämn. Medan i vissa län såsom Stockholms, Södermanlands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Örebro, Västmanlands län hälften eller flera av distriktssköterskorna kunna redovisa någon hemvårdarinneverksamhet inom sina distrikt ha t. ex. Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län hemvårdarinnor i något mindre än hälften av sköterskedistriktet. Västernorrlands län har 19 hemvårdarinnor på 64 distriktssköterskor, Jämtlands län har 13 hemvårdarinnor på 45 distriktssköterskor, Norrbottens län har endast 3 hemvårdarinnor på 22 sköterskor och Blekinge län 2 på 18. Bland norrlandslänen har Västerbottens län den fördelaktigaste siffran, nämligen ett 20-tal hemvårdarinnor på 30 sköterskor.

Om man jämför de omdömen om behovet av hemhjälp, som kommer från olika delar av landet finner man, att norrlandslänen starkast understryker detta behov med särskild hänvisning till bristen på kvinnlig arbetskraft och befolkningens fattigdom och isolering. Ett typiskt svar, där dessa synpunkter betonas, ges från Västernorrlands län: »Mitt distrikt som utgöres av en skogsbygd, där befolkningen är mindre bemedlad, avstånden stora mellan byarna och oftast svårt att få hjälp vid sjukdom etc., skulle vara synnerligen behjälpt med en hemsyster. Dock kan man knappast tänka sig att befolkningen själv skulle kunna betala de omkostnader som erfordras för en sådan hjälp.»

Slutsatsen av denna enquête bland distriktssköterskorna blir, att den sociala hemhjälpens verksamhet, där sådan redan kommit till stånd, fungerar i stort sett tillfredsställande, ehuru på vissa håll mera enhetlig organisation är önskvärd, samt att ett stort behov föreligger av en utbyggnad och effektivisering av denna verksamhet.

Uppgifter från hemvårdarinnor.

För att ytterligare belysa hur hemhjälpens arbete praktiskt utformar sig, har delegationen tagit del av ett antal journaler för hemvårdarinnor, vilka tillhandahållas genom Hemsysterskolan i Uppsala och Stockholms Sociala hemhjälpbyrå.

Det har icke ansetts motiverat att göra någon ingående bearbetning av dessa journaler men vissa utdrag ur dem återges på sid. 46—48. De klarlägga med största tydlighet den stora variation, som ständigt föreligger i orsakerna till hemhjälpens behovet och i behovets omfattning. I vissa fall anlitas hjälpen endast för några dagar, ibland behövs t. o. m. blott halvdagshjälp eller hembesök. I andra fall blir hemvårdarinnan bunden för veckor framåt. Bedömningen av hur mycket hjälp, de olika familjerna skall få göres från fall till fall och blir även beroende på hur stark efterfrågan för ögonblicket är på hemvårdarinnans arbetskraft. Om hon får tid ledig utnyttjas den på olika sätt t. ex. som i ett av de återgivna fallen, till att »koka äppelmos på församlingshemmet» eller som av andra hemvårdarinnor angives såsom vanligt förekommande till att hjälpa barnrika och arbetstvingda husmödrar med lagning och sömnad.

Genom studier av journalerna får man vidare klart för sig hur hemvårdarinnan utan att ingripa i behandlingen av de sjuka måste bli ett gott stöd för läkare och sköterskor när det gäller att ge akt på och meddela symtom, att få den sjuke att följa givna ordinationer samt lugna de anhöriga. När hon får hjälpa mödrar, som äro i grosses eller komma hem från B. B. har hon möjlighet att ge dem råd om hur de böra hushålla med sina krafter. En sammanfattning av de orsaker, som föranlett tillkallandet från Sociala hemhjälpbyrån i Stockholm belyser ytterligare variationen av hjälpbehovet. Byrån lämnar hjälp endast till familjer med minderåriga barn. För dess verksamhet har närmare redogörelse lämnats på sid. 22—23.

**Orsaker som föranlett tillkallande av
hemhjälp från Sociala hemhjälpbyrån
i Stockholm under år 1942.**

Hjälpbehov i samband med barnsbörd	159
» på grund av graviditet, missfall, abort	42
» » » äggvita, underlivssjukdomar, »blödningar» etc.....	50
Modern insjuknat i influensa, halsfluss, lungkatarr, lunginflammation	95
» råkat ut för olycksfall, ben-, arm-, knä-, ryggsador etc.	30
» lider av ledgångsreumatism, reumatism etc.	20
» » » hjärtfel	17
» » » ischias	12
» insjuknat i andra sjukdomar	116
» vistas på sjukhus eller vilohem	20
» är nervös, har haft »nervsammanbrott» etc.	13
» är klen, överansträngd	84
Barnen ha insjuknat	17
Modern arbetar utanför hemmet, har lämnat hemmet, har avlidit	6

Summa hjälpfall 681

Utdrag ur journaler, förda av hemvårdarinnan i Hofors, Lund, Växjö och Tjällmo.

A n t a l			Familjeförsörjarens yrke	Anledning till hemvårdarinnans tillkallande
hela dagar	halva dagar	besök		
<i>Hemvårdarinnan i Hofors kommun 1940.</i>				
1	—	10	Transportarbetare	Skötning av baby, modern klen.
5	1	—	”	Inga barn, hustrun svårt sjuk.
13	—	—	Växlare	Två barn, modern lunginflammation.
2	—	—	Arbetare	Inga barn, hustrun vatten i knä, kom till sjukstuga.
—	—	9	—	Besök hos en del gamla och klena.
3	—	2	Arbetare	1 barn, modern sjuk.
6	—	—	Svarvare	Tre barn, mannen konvalescent, hustrun ont i handen.
9	3	1	Elektriker	1 barn, modern hemkommen från sanatorium.
3	3	—	Reparatör	Äldre par, hon haft influensa, dåligt hjärta.
10	—	—	Elektriker	Två skolbarn, 1 spädbarn, modern ischias.
20	—	—	Värmare	Mor hjärnblödning, farfar gammal och sjuk. 3 arbetskarlar, 1 skolbarn.
9	7	1	Änka	1 barn, modern influensa.
6	6	—	Vällare	4 barn, modern klen efter barnsbörd.
1	—	12	—	Gammal, fått hjärnblödning. Hjälpt med bäddning.
6	—	1	Plåtslagare	3 barn, modern knölos, fick annan hjälp.
36	—	—	Verkstadsarbetare	Mannen sjuk i kräfta, avled slutligen. Hustrun överansträngd. Denna familj fick hjälp i flera omgångar när intet annat arbete förelåg för hemvårdarinnan.
6	—	1	Arbetare	Modern klen efter barnsäng, mannen utkallad.
14	—	—	F. d. bagare	Mannen förslamad, hustrun fick semester.
3	—	—	Snickare	Två barn, modern nervös och klen.
24	—	3	Pressverksarbetare	3 barn. Modern fick blodpropp, som passerade lungan. Annan hjälp anskaffades så småningom.
13	—	1	Martinarbetare	Hustrun klen efter hjärnblödning. Fick lunginflammation och dog. 1 vuxen dotter.
12	—	—	Arbetare	1 barn, hustrun väntade på sanatorievård.
4	—	—	Änka	Gammal och klen.
12	—	5	Götlastare	Två barn, flickan sjuk i tbc, inget hopp.
3	—	—	”	Modern överansträngd.
6	—	—	F. d. lärarinna	Samma för vilken ovan angivits, 12 dagar och 5 besök. Dödsfall.
14	—	—	Arbetare	Ensam, fick lunginflammation och dog.
—	—	—	—	3 barn som småningom utplacerades i andra familjer.
11	—	—	Änka	Mor och dotter. Modern haft en lindrigare hjärnblödning.
Summa arbetsdagar under året: 262 (Besök: 46).				
<i>Hemvårdarinnan i Lund 1941.</i>				
9	—	1	Fröken	Sjuk, sängliggande.
9	—	1	Chaufför	Hustrun fått en baby, 6 barn.
5	—	2	Arbetare	Hustrun sjuk, 5 barn.
5	—	1	Bagare	Hustrun sjuk, 1 barn.
—	—	2	Arbetare	Hustrun väntar en baby.
—	—	3	—	Hembesök för fattigvården.
—	—	4	—	” ” ”
1	—	—	Bagare	Hustrun sjuk, 1 barn (se ovan).

A n t a l			Familjeförsörjarens yrke	Anledning till hemvårdarinns tillkallande
hela dagar	halva dagar	besök		
4	1	1	—	Två gamla systrar, båda sjuka.
2	1	1	—	Gammal och sjuk.
6	—	—	Målare	Hustrun på lasarettet, 6 barn.
8	—	1	Arbetare	Hustrun fått en baby, 5 barn. (Hemvårdarinnan varit där även om natten.)
8	—	—	”	Hustrun klen, 5 barn (samma som föregående).
17	—	—	”	Hustrun på lasarettet, 4 barn.
—	—	5	—	Hembesök för fattigvården.
—	—	3	—	” ” ”
—	—	2	—	” ” ”
—	—	2	—	” ” ”
5	—	2	Arbetare	Hustrun klen, 3 barn.
11	—	1	Faktor	Hustrun klen, fått en baby, 3 barn.
6	—	1	Lärare	Hustrun klen, 4 barn.
7	—	1	Guldsmed	Hustrun sjuk, 1 barn.
—	—	2	—	Hembesök för fattigvården.
—	—	1	—	” ” ”
4	—	—	—	Hustrun sjuk, 1 barn.
6	—	1	—	Gammal och sjuk.
6	—	1	—	” ” ”
11	—	1	—	Hushållerskan sängliggande sjuk.
2	—	—	—	—
10	—	1	Sjukvårdare	Hustrun på B. B., 3 barn.
18	—	—	—	—
3	—	—	Arbetare	Hustrun sjuk, 4 barn.
3	—	1	—	Båda gamla och sjuka.
2	—	—	—	Kokat äppelmos på församlingshem.
5	—	1	Faktor	Hustrun sjuk, 3 barn.
7	—	1	—	Gammal och sjuk.
1	—	—	—	?
1	—	1	—	Hustrun sjuk, 1 barn.
5	—	—	—	Hustrun klen efter barnsäng, 1 barn.
5	—	1	Arbetare	Hustrun sjuk, 2 barn.
7	—	1	Linjearbetare	Hustrun på lasarettet, 3 barn.
6	—	1	Lärare	Hustrun fått en baby, klen.
5	—	1	Typograf	Hustrun klen, 2 barn.
—	1	—	Arbetare	Hustrun väntar en baby, 4 barn.
6	—	1	Sjukvårdare	Hustrun sjuk, 2 barn.
18	1	2	Arbetare	Hustrun på B. B., 4 barn. Mannen i beredskap. (Hemvårdarinnan varit där även om natten.)
—	—	1	Fröken	Sängliggande sjuk. Hade hjälp i hemmet.
—	—	1	Fru	Dottern på lasarettet, kunde reda sig själv.
9	—	1	Sekreterare	Hustrun sjuk, 1 barn.
15	—	1	Arbetare	Hustrun sjuk, 1 barn.
3	—	1	”	Hustrun på lasarettet, 3 barn.
—	—	2	—	—

Summa arbetsdagar under året: 263 (Besök: 59; själv sjuk: $\frac{9}{2}$ — $14\frac{1}{2}$; semester: $14\frac{1}{7}$ — $13\frac{1}{8}$).

Hemvårdarinnan i Växjö 1 oktober 1940—1 oktober 1941.

9	—	—	Skräddare	Frun klen.
4	—	—	Folkskollärare	Bortresa.
—	—	15	—	Besök hos 8 ensamma gamla.
3	—	—	Läroverksadjunkt	Bortresa.
24	—	—	Obestämt arbete	Baby. Frun klen.
19	—	—	Sjukvårdare	Frun sjuk.
6	—	—	Kommunalarbetare	” ” .
2	—	—	Elektriker	” ” .
3	—	—	Grovarbetare	” ” .

A n t a l			Familjeförsörjarens yrke	Anledning till hemvårdarinnans tillkallande
hela dagar	halva dagar	besök		
14	—	—	Gammal änkefru	Sjuk.
—	41 tim.	—	Affärsman	Hela familjen sjuk.
6	—	—	Byggnadsarbetare	Frun och svärmor sjuka.
5	—	—	Vägförman	Frun sjuk.
5	—	—	Köpmän	" " .
2	—	—	Korvförsäljare	Barnen sjuka.
9	—	—	Skomakare	Frun sjuk.
16	—	—	Ensam änkefru	Sjuk.
12	—	—	Kontorsbiträde	Baby.
11	—	—	Sjukvårdare	Frun sjuk.
7	—	—	" "	" " .
—	—	10	—	Besök hos 5 ensamma gamla.
3	—	—	Lagerarbetare	Frun sjuk.
13	—	—	Änkefru	" " .
45	—	—	Vaktmästare	" " .
3	—	—	Änkefru	Sjuk.
5	1	—	Kontorist	Frun sjuk.
2	—	—	" "	" " .
24	—	—	F. d. folkskollärare	" " .
13	—	—	Seminarielärarinna	Klen efter svår sjukdom.
6	—	—	Änkefru	Sjuk.
2	—	—	Doktor	Hushållerskan sjuk.
16	1	—	Änkefru	Sjuk.
2	—	—	" "	" " .

Summa arbetsdagar under året: 292 + 41 arbetstimmar. (Besök: 25).

Hemvårdarinnan i Tjällmo 1940 och 1941.

—	—	—	Lantbrukare	Hustrun sjuk.
—	—	—	Byggnadsarbetare	Modern sängliggande sedan 2 år (änka), en äldre son hemma.
—	—	—	Lantbrukare	Hustrun sjuk.
—	—	—	" "	" " .
—	—	—	F. d. lantbrukare	Far och son sjuka.
—	—	—	Lantarbetare	Hustrun sjuk.
—	—	—	Skogsarbetare	" " .
—	—	—	Lantbrukare	" klen.
—	—	—	F. d. lantbrukare	" sjuk.
—	—	—	Byggnadsarbetare	Modern sjuk.
—	—	—	F. d. lantarbetare	Hustrun sjuk.
—	—	—	Pensionärer	" " .
—	—	—	Lantbrukare	" på B. B. (8 barn.)
—	—	—	Apotekare	" sjuk.
—	—	—	Lantbrukare	" " .
—	—	—	Statfamilj	" på B. B. (7 barn.)
—	—	—	Lantbrukare	Mannen sjuk.
—	—	—	" "	Hustrun sjuk (död ^{29/5}).
—	—	—	" "	Dottern sjuk, vilken vanligen sköter hemmet.
—	—	—	" "	Hustrun sjuk.
—	—	—	Möbelsnickare	" " .
—	—	—	Statfamilj	" klen.
—	—	—	Godsägare	" sjuk.
—	—	—	Lantbrukare	" " .
—	—	—	Pensionärer	Mannen sjuk.
—	—	—	Lantbrukare	Hustrun sjuk.
—	—	—	Statfamilj	B. B. familj.
—	—	—	Byggnadssnickare	Modern sjuk, endast en son hemma.
—	—	—	Lantbrukare	Hustrun sjuk.

Summa arbetsdagar under 1940 och 1941: 374 (Besök: 73; vaknätter: 60).

Kap. IV. Förslag rörande den sociala hemhjälp- verksamheten.

1. Behovet av en statsunderstödd hem- hjälpverksamhet.

De här ovan relaterade undersökningarna ha bibringat utredningen en bestämd uppfattning, att den hemhjälpverksamhet, som under olika former anordnats landet runt av kommuner eller enskilda organisationer, fyller ett mycket stort behov och måste betraktas som ett nödvändigt komplement till socialvården. Samhället har obestriddligen ett starkt intresse av att barnens omvårdnad och hemmens skötsel icke äventyras vid tillfällena, då hushållens normala funktioner av en eller annan anledning rubbats på ett mera allvarligt sätt. Särskilt kännbara för familjen äro sådana rubbningar, som förorsakas av att husmodern drabbas av sjukdom eller förlorar sin arbetsförmåga i samband med barnbörd, genom överansträngning eller andra liknande omständigheter. Det är också främst i sådana kritiska situationer, som hemhjälpen vill sätta in sitt bistånd och har sin stora sociala betydelse. Denna betydelse kan härledas av både humanitära och samhällsekonomiska hänsyn.

Humanitära skäl tala för att familjer, som plötsligt berövats husmoderns arbetskraft, bispringas med tillfällig arbetshjälp på sådant sätt, att hemmet kan övervinna krisen utan alltför stora svårigheter och utan onödig splittring av familjeenheten. En effektiv hemhjälp kan ofta göra det möjligt för en sjuk eller överansträngd husmoder att återvinna hälsa och krafter utan att lämna hemmet och utan att behöva skilja barnen från hemmet för att bereda dem nödig omvårdnad. Likaså kunna sjuka barn många gånger behållas hemma under förutsättning att husmodern beredes hjälp med barnens vård eller med andra hemsysslor. Blotta vetskapen om att kompetenta hemvårdarinnor finnas att tillgå som husmoders ersättare vid sjukdomsfall måste vara ägnad att undanröja den känsla av otrygghet, som eljest lätt griper en arbetstyngd husmoder och skapar missmod inför de påfrestande dagliga arbetsuppgifterna och framförallt vid förkänning av ohälsa eller sviktande krafter. Möjligheten att erhålla hemhjälp är också ägnad att underlätta för en klen husmoder att i tid följa läkares ordination av vila eller sjukhusvård i stället för att låta sjukdomstillståndet fortskrida tills ett återställande blivit omöjliggjort eller försvårat.

Men även ur samhällsekonomisk synpunkt är en effektiv hemhjälp i rätt tid av stor betydelse. Ofta kan denna relativt billiga hjälpform förebygga behovet av ett samhällsingripande av mera omfattande och dyrbart slag. Vård på sjukhus eller konvalescenthem kan i många fall undvikas, om förutsättningar skapas för en god vård i hemmet. Tillgång till läkare och sjuksköterska är icke alltid tillfyllest för att möjliggöra sådan vård, utan ofta kräves dessutom biträde av en hemvårdarinna, som är kompetent ej blott att sköta vanliga hem-

sysslor utan även att svara för den kontinuerliga passning av en sjuk, som sjuksköterskan ej kan åtaga sig. I många fall av lindrigare sjukdom eller konvalescens kan en god hemhjälp vara tillräcklig men också nödvändig för att medgiva vård i hemmet. Överallt där hemhjälpen genom att komplettera sjuksköterskans eller husmoderns arbete kan medverka till en utvidgad hemsjukvård, har hemhjälpen en samhällsekonomisk uppgift att fylla.

Om det sålunda får anses vara fastslaget, att samhället har ett direkt intresse av en väl organiserad hemhjälpverksamhet, behöver därav icke utan vidare följa, att samhället måste påtaga sig uppgiften att sörja för tillgången till den arbetskraft, som verksamheten kräver. Det skulle kunna invändas, att samhället saknar anledning att gå längre än till att garantera de ekonomiska förutsättningarna för anlitage av hemhjälp även i de fattiga hemmen. Så långt har samhället dock redan nu i princip sträckt sig, även om resultatet i praktiken icke alltid motsvarar behovet.

Genom mödrahjälpen tillförsäkras blivande eller nyblivna mödrar ett ekonomiskt bistånd, vilket ofta lämnas just i form av ersättning för anlita hemhjälp. Enligt inhämtade uppgifter beviljades mödrahjälp under senare halvåret 1941 med sammanlagt 4 415 514 kronor, därav 477 484 kronor eller omkring 11 % i form av bidrag till hemhjälp. Sistnämnda belopp fördelade sig på 10 117 fall, vilket motsvarar omkring 47 kronor per fall. Statens årliga bidrag till bekostande av hemhjälp i samband med barnsörd kan sålunda uppskattas till i runt tal 1 miljon kronor.

I andra fall lämnar fattigvården understöd i direkt syfte att möjliggöra tillfälligt anställande av arbetshjälp i hemmet. Mödrahjälpens och fattigvårdens insatser äro emellertid icke tillräckliga för att tillgodose behovet av social hemhjälp. Samhället kan icke begränsa sin medverkan till att blott avse dem, som ur ekonomisk synpunkt äro i strängt behov av offentligt understöd, och kan ej heller överlämna åt de enskilda hemmen att själva lösa den vanligen mycket svåra uppgiften att anskaffa den hemhjälp, vartill understöd beviljats. Ur bägge dessa synpunkter vore det olyckligt, om samhället skulle begränsa sin medverkan till enbart den ekonomiska sidan av hemhjälpens problem.

Att vid lösningen av detta problem helt bortse från alla dem, som falla utanför mödrahjälpens och fattigvårdens klientel, vore icke förenligt med den allmänna syn på frågan, som enligt utredningens mening bör anläggas. Här gäller det nämligen icke blott att ordna en understödsfråga för de fattiga hushållen utan att jämsides därmed eller stundom enbart lösa ett familje-socialt organisationsproblem av större räckvidd. Målet bör nämligen vara att för alla familjer över huvud taget säkerställa det tillfälliga behov av hemhjälp, som måste tillgodoses i vissa kritiska situationer. Naturligt är, att omsorgen därvidlag i främsta rummet måste inrikta sig på de fattiga hemmen, som ej ens ha de ekonomiska förutsättningarna för att tillgodose detta behov, men även bemedlade hem kunna stundom genom sjukdomsfall eller dylikt råka i ett sådant läge, att det blir en samhällsplikt att bispringa vid lösningen av hemmets akuta arbetsproblem. I dessa senare fall bortfaller dock anledningen

till att lämna hjälpen kostnadsfritt, men å andra sidan förlorar hemhjälpens däriigenom icke karaktären av en social hjälpform.

Vad som emellertid framför allt talar för att samhället ej bör stanna vid ett passivt understödsbeviljande för hemhjälpens lösning i det enskilda fallet, är den förefintliga bristen på arbetskraft, som kan göra att ett beviljat understöd icke alltid utnyttjas för åsyftat ändamål. Inför de många bevis för svårigheten att anskaffa tillräcklig och lämplig arbetskraft för social hemhjälp, som kommit utredningen till handa under arbetets gång, framstår hemhjälpens fråga i själva verket i första hand som ett organisatoriskt problem. Det gäller närmast att finna en framkomlig väg till ökad och förbättrad rekrytering av arbetskraft för verksamhetens fortsatta utveckling.

Rekryteringen av arbetskraft till den sociala hemhjälpens har hittills varit någorlunda tillfredsställande så till vida, som det vanligen icke mött svårigheter att få sökande till befintliga hemvårdarinnetjänster. Emellertid kan man därför icke räkna med att behovet av arbetskraft för en sådan utbyggnad av verksamheten, som motsvarar behovet, skall kunna fyllas under nuvarande betingelser. Även om detta arbete liksom överhuvudtaget socialt betonat arbete alltid är ägnat att draga till sig kvinnlig arbetskraft av mera ideell läggning, får man å andra sidan icke förbise, att hemvårdarinnans arbete ur andra synpunkter är mindre lockande än flertalet andra kvinnliga arbetsuppgifter. Arbetet är i allmänhet mera krävande och tungt än vanligt hembiträdesarbete. Hemvårdarinnan kan sällan räkna med en ordnad arbetstid utan måste lämna sitt arbete efter omständigheterna. Hon kan mindre än någon annan kvinnlig arbetargrupp påräkna den bestämda fritid, som utgör en av de främsta dragningskrafterna hos de industriella yrkena. Därtill kommer, att hemvårdarinnans dagliga arbete ofta försiggår inom fattiga hem, vilkas tillstånd mången gång är ägnat att ingiva en känsla av missmod och oförmåga hos den, som där blir satt att sköta en husmors uppgifter.

Om man vill säkerställa rekryteringen av fullgod arbetskraft för hemhjälpens verksamheten vid den åsyftade utbyggnaden av verksamheten, är det enligt utredningens mening nödvändigt att skapa sådana avlönings- och anställningsvillkor för hemvårdarinnorna, att deras yrke kan hävda sig i konkurrensen med de för närvarande mera lockande industri- och kontorsyrkena. I den mån kommunerna redan nu som huvudmän tagit hand om verksamheten, kunna förhållandena i allmänhet anses vara tillfredsställande. I de många fall, där hemhjälpens verksamheten drives av enskilda organisationer, är hemvårdarinnornas ekonomiska standard däremot vanligen lägre och alltför låg för att nyssnämnda krav skola kunna anses tillgodosedda. Självfallet är det för dessa organisationer med deras begränsade ekonomiska resurser omöjligt att erbjuda hemvårdarinnorna samma förmåner som de kommunalanställda åtnjuta. Än svårare blir detta i fortsättningen, då det gäller att bygga ut verksamheten och inrätta ett successivt ökat antal hemvårdarinnebefattningar.

I syfte att skapa det erforderliga ekonomiska underlaget för en utvidgad social hemhjälpens verksamhet finner utredningen därför nödvändigt, att sam-

hället självt genom lämpliga organ träder in som huvudman för verksamheten. Detta innebär alltså endast en generalisering av den princip, som redan nu tillämpas i ett stort antal kommuner. På skäl, som här nedan skola närmare utvecklas, vill utredningen förorda, att man bygger vidare på den lagda grunden och alltså låter primärkommunerna även i fortsättningen fungera såsom huvudmän för hemhjälpverksamheten. Det kan emellertid icke bliva tal om någon obligatorisk skyldighet för kommunerna att anordna social hemhjälpverksamhet, utan detta måste under alla förhållanden bliva ett frivilligt åtagande från kommunernas sida. Med hänsyn till den bristande förmågan hos många småkommuner att bära kostnaden för en verksamhet av detta slag torde det dock bliva nödvändigt för staten att lämna ett mera effektivt bidrag till verksamheten, än som för närvarande sker i form av det understöd åt hemvårdarinneutbildningen, för vilket närmare redogjorts i Kap. II: 2. Endast genom ett direkt statsbidrag till själva verksamheten lär det över huvud taget bliva möjligt att i full utsträckning vinna kommunerna för en sådan utbyggnad av hemhjälpverksamheten som är önskvärd, och endast genom ett sådant statsbidrag möjliggöres den enhetlighet i organisation och ledning, som är villkoret för en ändamålsenlig utveckling av verksamheten.

Samhällets övertagande i full utsträckning av huvudmannaskapet för hemhjälpverksamheten är ägnat att öka förutsättningarna för att skapa ej blott den önskvärda ekonomiska standarden för hemvårdarinneyrket utan även ett höjt socialt anseende för kåren. Hemvårdarinnans ställning som funktionär inom den offentliga socialvården är icke utan betydelse för rekryteringen. Anställning i samhällets tjänst har alltid ansetts medföra en social prestige, som ofta skattas mer än ett högre avlönat privat arbete. I det föreliggande speciella fallet har utredningen ytterligare stärkts i denna uppfattning genom vissa företagna stickprovsundersökningar. Dessa undersökningar skola närmare refereras här nedan i samband med diskussionen om möjligheten att mobilisera förefintlig partiell arbetskraft som förstärkning till den ordinarie hemvårdarinnekåren.

Innan utredningen närmare ingår på frågan om det tänkta statsbidragets storlek och förutsättningar, skall närmast lämnas en redogörelse för de uppgifter och den organisation, som en statsunderstödd hemhjälpverksamhet enligt utredningens mening bör ha.

2. Hemhjälpverksamhetens uppgifter.

Den inom hemhjälpverksamheten sysselsatta arbetskraften benämnes vanligen hemsystrar, hemsköterskor eller hemvårdarinnor. Utredningen föredrager den sistnämnda titeln, enär den är mest ägnad att undvika förväxling med sjuksköterskor och diakonissor. Det har nämligen en viss betydelse, att hemhjälpverksamheten icke gives ett falskt sken av att vilja sörja för hemmens sjukvård i egentlig mening. I det följande användes därför genomgående benämningen *hemvårdarinnor*. Härmed avses dock ej att förhindra bruket av exempelvis titeln hemsyster, där denna redan vunnit burskap och

särskilt där vederbörande utgått från en skola, som antagit denna titel. Utredningen åsyftar blott att förorda titeln hemvårdarinna som gemensam *officiell* benämning på arbetskraften.

En statsunderstödd hemhjälpverksamhet bör i stort sett hava de uppgifter, som äro gemensamma för verksamheten i dess nuvarande, för övrigt skiftande former. Den bör kort sagt åsyfta att bereda hemmen tillfällig arbetshjälp, då hushållets normala funktioner av en eller annan anledning rubbats på ett mera allvarligt sätt. Annorlunda uttryckt skall hemvårdarinnans uppgift vara att vid förfall för husmodern ersätta eller biträda henne i de dagliga omsorgerna om bostadens ans och vård, om hushållet och om familjemedlemmarna, särskilt barnen. Hon skall alltså i främsta rummet sköta de vanliga hemsysslorna, såsom matlagning, städning, diskning, bostadens renhållning, lagning av kläder, sömnad och tvätt. Hon skall vidare ägna sig åt barnens vård och uppfostran, övervaka deras skolgång och utvistelse, tillse deras läxläsning, ordna deras matsäck o. s. v. Därtill komma vissa speciella uppgifter, som hemvårdarinnan även måste behärska, främst biträde med sjukvård i hemmet. Hon skall visserligen icke påtaga sig en sjuksköterskas egentliga arbete, men hon skall komplettera sköterskevården. Sjuksköterskan kan i allmänhet icke mer än se till de sjuka vid kortare besök. Den hjälp och passning, som en sängliggande sjuk dessemellan behöver, ankommer på hemvårdarinnan. Hon skall därför vara förtrogen med sådan enklare hemsjukvård, som varje god husmor måste kunna ombesörja. Andra speciella uppgifter, som en hemvårdarinna på landsbygden ofta måste påtaga sig, äro mjölkning, djurskötsel och andra liknande sysslor, som normalt tillhöra husmoderns göromål i mindre jordbrukarhem.

Utöver dessa uppgifter, varuti insikt och färdighet kunna förvärvas genom teoretisk utbildning och praktisk verksamhet, tillkomma för hemvårdarinnan som arbetare i samhällets socialvård ytterligare uppgifter av mera etisk innebörd och därför svårare att definiera. En god hemvårdarinna måste med allvar och intresse ägna sig åt sin arbetsuppgift och vara beredd att åtaga sig tjänstgöring även under de svåraste och mest primitiva förhållanden. Hon måste genom sitt sätt att vara och verka ha förmåga att ingjuta hopp och förtröstan hos nödställda. Anpassningsförmåga är en nödvändig förutsättning för envar, som åtager sig tjänst i främmande hem, och detta gäller icke minst den sociala hemhjälpverksamheten. Hemvårdarinnan har vid sitt arbete stora förutsättningar att utöva ett gott inflytande på den personliga hygien och levnadsvanorna i hemmen. Hon bör också utnyttja dessa förutsättningar efter sin förmåga och därigenom bidra till samhällets strävande efter förbättrad folkhälsa, barnavård och hemvård i allmänhet.

Den sociala hemhjälpverksamheten har sin givna begränsning. Den berör knappast hembiträdesfrågan i vanlig mening. Hemhjälpen i dess här angivna form skall ingripa endast under särskilda betingelser, nämligen då ett hushåll blivit tillfälligtvis strandsatt på arbetskraft genom tvingande omständigheter, som innebära en desorganisation av familjelivet, eller då hus-

hället eljest råkat i ett sådant nödläge, att ett samhälleligt ingripande i en eller annan form är nödvändigt. Ett dylikt läge är för handen, då husmodern på grund av sjukdom eller barns börd måste lämna hemmet eller då hon eller någon annan familjemedlem drabbas av sjukdom, som visserligen kan bliva föremål för vård i hemmet men endast under förutsättning att hemmet får ett tillskott i arbetskraft som ersättning för eller biträde åt husmodern. En liknande situation inträffar, då husmodern på grund av kroppslig eller psykisk överanstängning eller konvalescens efter sjukdom kräver vila för att kunna återvinna hälsa och krafter. Även en ensamstående person bör kunna få åtnjuta social hemhjälp, framför allt vid sjukdom eller annan arbetsförmåga, som medgiver vård i hemmet.

Även i ett annat sammanhang torde den sociala hemhjälpen framdeles kunna få en uppgift att fylla, nämligen vid organiserandet av en statsunderstödd semesterledighet för husmödrar. Såväl fritidsutredningen, i vars regi den hittillsvarande försöksverksamheten på området bedrivits, som åtskilliga av de organ, vilka haft att lokalt organisera denna semesterform, ha påtalat den ringa förekomsten av unga husmödrar med minderåriga barn bland dem, som hittills kunnat komma i åtnjutande av semester. Sålunda anför fritidsutredningen därom följande (Statens offentliga utredningar 1942: 19):

Även om de äldre husmödrarna få anses vara i hög grad förtjänta av det tecken på uppskattning från samhällets sida, som möjligheten att deltaga i en av det allmänna understödd semestervecka utgör, torde det ur samhällets synpunkt vara av ännu större betydelse, att de unga husmödrarna, som stå mitt uppe i sin gärning, få behålla sina krafter obrutna, och härtill skulle husmoderssemestern kunna verksamt bidra.

Anledning till att unga husmödrar i betydligt mindre omfattning än äldre deltagit i semesterveckorna synes väsentligen ligga däri, att de förra haft mycket större svårigheter att frigöra sig från arbetet i hemmet än de senare.

Fortsättningsvis berör fritidsutredningen i sitt betänkande frågan om semestervikarier för dessa husmödrar och påpekar vikten av att vikarierna äro fullt pålitliga personer, väl förtrogna med hemmets och barnens vård.

Om över huvud taget detta vikarieproblem skall kunna nöjaktigt lösas, torde det bliva nödvändigt att anlita den sociala hemhjälpen, åtminstone i sådana fall där direkta beröringspunkter finnas. Om semesterledigheten motiveras av klenhet eller överanstängning, föreligger ju alltid en av de regelmässiga förutsättningarna för hemhjälpens ingripande. Då emellertid den statsunderstödda semesterverksamheten tills vidare endast bedrivs på försök och några definitiva riktlinjer för dess framtida ordnande ännu ej föreligga, synes det icke heller möjligt att närmare precisera under vilka förutsättningar den sociala hemhjälpen kan bliva ägnad att tagas i anspråk för husmoderssemesterns genomförande. Ett ytterligare skäl för att nu avstå härifrån är, att frågan icke kan bli aktuell förrän hemhjälpsverksamheten nått en större utveckling än som här tänkes möjlig inom det första utbyggnadsskedet.

Det har redan förut framhållits, att den sociala hemhjälpen i första hand

måste reserveras för medellösa. I den mån arbetskraften och anslagna medel räcka till, bör hinder dock icke möta att utsträcka denna hjälpverksamhet till att omfatta även icke-medellösa eller t. o. m. välsituerade. Förutsättningen därför måste dock alltid vara, att ett nödläge av ovan antytt slag verkligen är för handen och att arbetshjälp på annat sätt ej står att erhålla. Så snart man sålunda utvidgar området för verksamheten, uppkommer frågan efter vilka grunder ersättning bör uttagas av icke-medellösa för lämnad hemhjälp. Under alla förhållanden måste man också närmare definiera den medellöshet, som berättigar till kostnadsfri hemhjälp. I bägge fallen förutsättes alltså en gradering av hushållens ekonomiska bärkraft, som svårigen kan bliva föremål för enhetliga regler utan måste från fall till fall bedömas av verksamhetens lokala ledning. Betalningsförmågan är nämligen beroende av en mängd skiftande faktorer, som icke kunna pressas in under schematiska bestämmelser. De viktigaste av dessa faktorer äro familjens storlek och sammansättning samt dess samlade årsinkomst och dennas fördelning på familjemedlemmarna. Vidare måste hänsyn tagas till de ekonomiska förhållandena under den speciella situation, som föranlett hemhjälpen. Föreligger ett sjukdomsfall eller någon annan omständighet, som för tillfället vållat en avsevärd minskning av familjeinkomsten, måste betalningsförmågan anses vara mindre än i sådana fall, där familjeinkomsten är oförändrad. Utgående ersättning från sjukkassa eller annan försäkringsinrättning kan likaledes inverka på bedömningen av betalningsförmågan. Skuldsättning och andra särskilda omständigheter, som föranleda en extra belastning av hushållets budget, kunna ej heller förbises. Slutligen måste vederbörlig hänsyn tagas till den allmänna levnadskostnadsnivån på orten.

Principiellt föreligger alltså här samma bedömningsfrågor, som dagligen möta vid prövningen av olika sociala understödsbehov. Skillnaden är endast den, att medellösheten respektive betalningsförmågan bör bedömas efter mindre stränga principer i fråga om social hemhjälp än vad fallet är inom den egentliga socialvården. En sådan mera liberal uppfattning av medellöshetsbegreppet torde stå i överensstämmelse med den praxis, som i allmänhet redan nu tillämpas inom hemhjälpsverksamheten.

Även om prövningen av medellöshet och betalningsförmåga alltid måste i sista hand överlämnas åt den lokala ledningen, synes det likväl vara lämpligt att fastställa vissa normer för denna prövning, som kunna vara ägnade att vägleda ortsmyndigheterna och skapa största möjliga enhetlighet i verksamhetens utövande. Sådana normer böra utarbetas kommun- eller länsvis eller eljest för distrikt, som med hänsyn till allmänna levnadskostnader och andra omständigheter kunna följa gemensamma föreskrifter. Normerna kunna lämpligen givas formen av avgiftstaxor av det slag, som redan nu tillämpas på vissa orter. Utredningen har till ledning för ett kommande arbete med utarbetande av normaltaxor uppgjort ett förslag till en dylik taxa, avseende de förutsättningar som finnas angivna i taxan (se sid. 57). Det må uttryckligen betonas, att förslaget endast utgör ett *exempel* på hur en normaltaxa

lämpligen bör konstrueras och sålunda icke får anses innebära ett ställnings-tagande till taxans utformning i detalj. Detta bör ankomma på det organ, som enligt vad utredningen här nedan föreslår kommer att handhava ledningen av hemhjälpverksamheten i förevarande avseende.

3. Former för hemvårdarinnornas anställning.

Hemvårdarinnorna äro, som den föregående redogörelsen ger vid handen, vanligen *heltidsanställda* d. v. s. åtnjuta årlön med semesterrätt och vissa andra förmåner. I de flesta fall ha dessa heltidsanställda vårdarinnor genomgått specialutbildning för verksamheten. På vissa orter har emellertid en annan anställningsform framvuxit, grundad på *deltidsanställd* arbetskraft. Denna utgöres av inom orten bofasta personer, som antingen förut ha annan sysselsättning och därför äro förhindrade att åtaga sig heltidsarbete eller ock äro för sin försörjning oberoende av sådan anställning. De stå till förfogande vid behov och avlönas per arbetsdag eller timme, stundom dock med viss garanterad årsinkomst. I allmänhet är denna arbetskraft icke specialutbildad. Flerstädes och särskilt i de större städerna ha de bägge anförda anställningsformerna kombinerats, så att den permanenta stammen av heltidsanställda hemvårdarinnor kompletterats med en reservkår av deltidsanställda, vilka inkallas vid tider av ökad efterfrågan på hemhjälp.

Enligt utredningens mening bör hemhjälpverksamheten även framdeles i princip baseras på heltidsanställd arbetskraft. Detta torde utgöra en förutsättning för att man skall kunna av yrkets utöfvare kräva en genomgången specialutbildning av den omfattning, som normalt är önskvärd. Heltidsanställningen, som ju är avsedd att medgiva full försörjning, har också den fördelen, att man vid rekryteringen kan bortse från de sökandes bosättningsort och uteslutande taga hänsyn till deras kompetens och lämplighet; eljest blir man som regel bunden till den begränsade krets av arbetssökande, som den egna orten erbjuder och som kanske icke alltid fyller måttet i fråga om kvalifikationer för yrket. Med heltidsanställd arbetskraft kan arbetet lättare organiseras, då vårdarinnan städse och i full utsträckning står till förfogande för detta arbete; man kan icke ställa samma anspråk på den deltidsanställda arbetskraften, i den mån hemhjälparbetet kolliderar med den anställdas övriga och kanske huvudsakliga arbetsuppgifter. Slutligen är heltidsanställningen otvivelaktigt ägnad att giva hemvårdarinnan en mera klart betonad tjänstemannaställning och en mera ansvarsmedveten inställning till arbetsuppgifterna. Bägge dessa omständigheter gör henne bättre lämpad för det kontinuerliga samarbete med de övriga sociala samhällsorganen, som är önskvärdt och ofta nödvändigt.

Emellertid kan hemhjälpverksamheten icke enbart grundas på heltidsanställd arbetskraft. Behovet av hemhjälp är till sin natur av mycket skiftande styrka. Vid större sjuklighet ökas behovet, men under vissa tider av året inträder vanligen en säsongbetonad minskning av behovet under det normala o. s. v. Den anställda arbetskraften måste därför göras till omfånget elastisk,

Förslag till normaltaxa för avgifter för social hemhjälp.¹

Antal familjemedlemmar ³	Fam il je in kom st ² i kro nor																		
	0 -1 500	1 500 -1 750	1 750 -2 000	2 000 -2 250	2 250 -2 500	2 500 -2 750	2 750 -3 000	3 000 -3 500	3 500 -4 000	4 000 -4 500	4 500 -5 000	5 000 -5 500	5 500 -6 000	6 000 -6 500	6 500 -7 000	7 000 -7 500	7 500 -8 000	8 000 -8 500	8 500 —
1	—	1	1	2	3	4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
2	—	—	—	1	1	1	2	3	4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
3	—	—	—	—	—	1	1	1	2	3	4	5	5	5	5	5	5	5	5
4	—	—	—	—	—	—	1	1	2	3	4	5	5	5	5	5	5	5	5
5	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	3	4	5	5	5	5	5	5
6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3	4	5	5	5	5	5
7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3	4	5	5	5	5
8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3	4	5	5	5
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3	4	5	5
10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3	4	5

¹ Taxan avser lägsta dyrtidsgrupp (daglön för deltidсанställd hemvårdarinna 5 kronor) och angiver avgiften per dag i kronor.

² Med inkomst avses »nettointäkt» i skatteförfatningarnas mening. Den normala familjeinkomsten antages vara oförändrad under de förhållanden, som föranlett hemhjälp.

³ 2 familjemedlemmar antagas utgöra man och hustru.

3 » » » » » jämte 1 barn under 18 år.

4 » » » » » » 2 » » » o. s. v.

om verksamheten över huvud taget skall kunna ordnas ekonomiskt. Här öppnar sig alltså ett naturligt arbetsfält för den deltidsanställda arbetskraften, vars fördel just ligger i elasticiteten. Ur denna synpunkt synes den idealiska organisationsformen, åtminstone i större kommuner, vara att minimibehovet av hemhjälp tillgodoses med heltidsanställd arbetskraft, medan det över-skjutande behovet täckes med deltidsanställd.

Denna sistnämnda arbetskraft kan dock stundom även hava andra uppgifter att fylla än att vara ett komplement till den heltidsanställda arbetskraften. Sälunda kan den fylla en självständig uppgift inom smärre eller eljest mindre bärkraftiga kommuner, som ej hava full sysselsättning eller medel till en heltidsarbetande hemvårdarinna. Det kan ofta för en sådan kommun vara ett vanskligt företag att engagera en dylik permanent arbetskraft. Avlöningen medför en icke obetydlig kostnad, och ej sällan måste bostadsfrågan ordnas genom kommunens försorg. Därtill kommer risken för att hemvårdarinnans arbetskraft ej kan fullt utnyttjas under hela året. Dessa omständigheter ha på många håll gjort kommunerna obenägna att över huvud taget inlåta sig på social hemhjälpsverksamhet, särskilt som deltidsarbete hittills i allmänhet tett sig som något okänt och främmande för kommunal verksamhet. I den mån en lämplig form för kommunal deltidsanställning kan finnas, skulle detta utan tvivel bidra till ökat intresse för hemhjälpsfrågan inom kommuner, där denna anställningsform motsvarar behovet och de ekonomiska resurserna.

Men även inom större samhällen kunna självständiga arbetsuppgifter yppa sig för deltidsarbetskraften. Ofta finnes inom dessa samhällen tillgång till kvinnor med särskild utbildning och fallenhet för viss specialitet inom hemvården, vilka ha lust och möjlighet att i begränsad utsträckning ställa sin arbetskraft till förfogande för social hemhjälp. Med sådan partiell arbetskraft kan man lättare åstadkomma en önskvärd differentiering av arbetsuppgifterna, än om verksamheten uteslutande är baserad på heltidsanställd arbetskraft. Även heltidsarbetande hemvårdarinnor kunna självfallet besitta specialfärdigheter, men det är sällan möjligt att utnyttja dessa lika väl som vid den smidigare arbetsorganisationen, som deltidsanställningen möjliggör.

Deltidsanställningen har hittills praktiserats i tämligen ringa utsträckning och huvudsakligen i de större städerna. Däremot är denna anställningsform över huvud taget mindre använd på landsbygden, där den likväl kanske har de största förutsättningarna att fylla en uppgift. På landet förefinns utan tvivel ett visst överskott av kvinnlig partiell arbetskraft, som dock mera sällan ger sig direkt till känna och som i varje fall har svårt att finna lämplig sysselsättning. Detta gäller bl. a. en del hemmadöttrar vid ofullständiga jordbruk, som ej kunna giva dem rimlig kontant inkomst, och även kvinnor ur andra yrkesgrupper som visserligen vore benägna för att skaffa sig någon egen arbetsförtjänst men förhindras av olika skäl att åtaga sig arbete i andras hem under gängse anställningsform. Det synes troligt, att dessa kategorier av landsbygdens kvinnor skulle kunna lockas till den sociala hemhjälps arbets-

fält dels genom den höjning av detta arbetes sociala valör, som utredningen trots vara möjlig att åstadkomma genom att direkt inlänka arbetet i samhällets socialvård, dels genom en relativt god avlöning. Olika skäl tala exempelvis för att många av dem skulle finna det mer tilltalande att ställa sin arbetskraft till förfogande inom denna socialvård än att taga privat tjänst i enskilda hem eller övergå till andra, för närvarande mera lockande yrken.

Vad nu sagts om förhandenvaron av ett mer eller mindre latent överskott av kvinnlig arbetskraft på landsbygden, som skulle kunna uppsamlas och nyttiggöras i den sociala hemhjälsverksamheten, har från början endast grundat sig på den kännedom utredningen haft om landsbygdens förhållanden i allmänhet. Emellertid har denna fråga ansetts ha så stor betydelse för lösningen av hemhjälsproblemet, att utredningen velat skaffa sig belägg för riktigheten av sin uppfattning i frågan. Detta har kunnat ske genom medverkan av arbetsmarknadskommissionen, som på utredningens hemställen verkställt en representativ undersökning rörande tillgången till lämplig partiell kvinnlig arbetskraft på landsbygden. De erforderliga uppgifterna ha genom vederbörande arbetsförmedling insamlats från tio kommuner, därav fem i Stockholms och fem i Malmöhus län, omfattande ett sammanlagt invånarantal av respektive 10 000 och 7 300. Kommunerna ha utvalts utslutande med hänsyn till arbetsförmedlingarnas förutsättningar att snabbt och säkert inhämta uppgifterna och sålunda icke med tanke på en förmodad god eller mindre god tillgång på ifrågakommande slag av arbetskraft.

För uppgifternas insamlande har använts ett frågeformulär upptagande en rad frågor rörande de berörda kvinnornas ålder, civilstånd, ekonomiska och familjeförhållanden, sysselsättning, utbildning m. m. Vidare har arbetsförmedlingen haft att efter eget bedömande besvara följande fråga:

Kan det antagas, att hon skulle åtaga sig hemhjälsarbete, om samhället garanterade skälig ersättning och träffade avtal med henne att ställa sig till förfogande för sådant arbete visst antal timmar eller dagar om året och arbetet således fick social karaktär och inte bara karaktär av förvärvsarbete?

Resultatet av undersökningen blev, att inom kommunerna i Stockholms län 35 kvinnor befunnos villiga och fullt lämpliga att åtaga sig socialt hemhjälsarbete under de givna förutsättningarna, medan motsvarande siffra för kommunerna i Malmöhus län var 198. Det mycket olikartade resultatet från de bägge länen har sin huvudsakliga förklaring i undersökningarnas olika uppläggning. I Stockholms län gjorde arbetsförmedlingarna med stöd av sin personalkännedom en stark förhandsgallring av undersökningsmaterialet, medan däremot förmedlingarna i Malmöhus län företogo en verklig inventering av all partiell kvinnlig arbetskraft, som kunde tänkas ifrågakomma. Även om man sålunda ej kan utläsa något siffermässigt exakt resultat av undersökningarna, måste dessa likväl anses hava lämnat ett positivt svar på den uppställda frågan, huruvida kvinnlig partiell arbetskraft på landsbygden är möjlig att mobilisera för social hemhjälsverksamhet i sådan omfattning, att

verksamheten åtminstone delvis kan baseras på sådan arbetskraft. Om man också utväljer den bland de undersökta kommunerna, som utvisar det klenaste resultatet, finner man nämligen, att inom denna kommun (med 1 900 invånare) dock kunde registreras 4 kvinnor, lämpliga för deltidsanställning som hemvårdarinna.

4. Förvärvandet av hemvårdarinnekompetens.

Den tidigare lämnade redogörelsen för hemhjälpverksamhetens uppgifter visar, att stora krav måste ställas på hemvårdarinnorna i fråga om kunnsighet i hemarbetets olika sysslor och i fråga om personlig lämplighet.

Hemvårdarinnekåren har hittills rekryterats dels från dem som genomgått specialutbildning för yrket vid hemsysterskola och dels från sådana kvinnor, som huvudsakligen genom praktiskt arbete förvärvat de kvalifikationer, som ansetts behövliga. Erfarenheten tyckes visa, att den från skolorna utexaminerade arbetskraften varit mycket lämplig för sin uppgift men att man även på andra vägar kunnat erhålla personer, som fyllt de krav man bör ställa på en god hemvårdarinna.

När det gäller att bedöma på vilket sätt hemvårdarinneyrket i framtiden bör rekryteras förmodar utredningen, att en utbildning genom skolor kommer att visa sig vara den lämpliga. Sedan de förändrade förhållandena på hemarbetets område medfört, att de unga flickorna mera sällan ha tillfälle att, såsom förr varit vanligt, under en kunnig husmoders ledning förvärva en allsidig huslig yrkeskunskap, torde för alla husligt arbetande genomgång av en skola bli den normala grundvalen för deras yrkeskunskap. Detta kommer att gälla såväl husmödrar som hembiträden och givetvis även en sådan kår som hemvårdarinnorna.

Då det i nuvarande läge gäller att skaffa lämplig arbetskraft till en utökad hemvårdarinnekår vill utredningen dock icke förorda, att ett absolut villkor för erhållande av hemvårdarinnekompetens skall vara genomgång av skola. Det finns otvivelaktigt kvinnor, som genom långvarig praktisk träning i hemarbete, parad med naturlig lämplighet för detta arbetsområde, ha förvärvat en mycket tillfredsställande huslig yrkeskunnsighet och därför böra kunna användas inom det sociala hemhjälparbetet. Om efterfrågan på arbetskraft för denna verksamhet hastigt växer i och med statens medverkan, blir det säkerligen svårt att få fram tillräckligt med skolutbildad arbetskraft. Möjligheterna att skapa nya skolor äro i nuvarande läge begränsade. Av dessa finner utredningen det lämpligt att föreslå, att *för erhållande av hemvårdarinnekompetens skall fordras, antingen genomgång av hemvårdarinneutbildning vid särskilda skolor eller praktisk kunnsighet och personlig lämplighet, ådaga-lagd på det sätt som utredningen i fortsättningen närmare anger.*

Den skolutbildning, som bör fordras för erhållande av hemvårdarinnekompetens, kan enligt utredningens mening vara av ungefär sådan omfattning som den som gives vid de nuvarande hemsysterskolorna. En närmare redogörelse för dessa skolors kursplaner har lämnats i Kap. II: 2. Huvudvikten

lägges här på meddelande av kunskaper i hemmets och barnens dagliga vård, kompletterad med viss psykologisk och social orientering, avsedd att direkt förbereda för hemvårdarinneuppgiften. Utbildningen kompletteras dessutom med vissa månaders praktik.

Utredningen föreslår att elever, som utexamineras från de för närvarande till Centralnämnden för Sveriges hemsysterskolor anslutna skolorna och från skolor, som anordna utbildning i huvudsak efter hemsysterskolornas riktlinjer, må av tillsynsmyndigheten för den sociala hemhjälpen förklaras kompetenta som hemvårdarinnor. Vissa justeringar av inträdesfordringar och kursplaner komma otvivelaktigt att visa sig motiverade men skola ej här i detalj föreslås, utan böra ankomma på tillsynsmyndigheten att fastställa. Utredningen vill endast framhäva, att beträffande inträdesfordringarna synes ett önskemål vara, att den sökande skall ha fyllt 20 år och under minst ett år ha arbetat i familj med minderåriga barn. Vad utbildningstidens längd beträffar anser utredningen, att minimikraven för kursen i husligt arbete böra kunna fastställas till 10 månader och minimitiden för praktiken till 5 månader. Kursen bör helst förläggas till internatskola. Praktiken önskar utredningen helst delad mellan tjänstgöring som biträde åt eller vikarie för hemvårdarinna och tjänstgöring på barnhem, ålderdomshem eller sjukvårdsinrättning (helst sjukstuga).

Fastställandet i detalj av omfattningen och beskaffenheten av *den praktiska tjänstgöring*, som enligt föreliggande förslag skall anses ha givit sådan huslig yrkeskunskap, att den bör berättiga till hemvårdarinnekompetens, kan icke heller här göras utan får ankomma på tillsynsmyndigheten. Utredningen är väl medveten om att svårigheter komma att yppa sig, när det gäller att göra jämförelser mellan den arbetskraft, som utbildats i skolor, och den, som förvärvat sina kunskaper på annat sätt. För att undanröja de största svårigheterna vid bedömandet av de sökandes kunskaper och lämplighet och därtill försäkra sig om att samtliga blivande hemvårdarinnor besitta ett visst likformigt kunskapsmått föreslår utredningen, att de som önska förvärva hemvårdarinnekompetens utan att ha fått utbildning i härför avsedd skola genomgå en särskild *kompletterings- och provkurs på 2 månader*. Denna kurs bör dels bibringa de blivande hemvårdarinnorna vissa kunskaper i näringslära, teoretisk barnavård, sjukvård och hälsolära, hemekonomi och socialvård, dels repetera och pröva deras praktiska färdighet i matlagning, sömnad, barnavård och övriga grenar av husligt arbete samt mjölkning (för jordbruksområden). (Kursplan för provkurs återgives i bil. 2.) Arbetet under kursen anordnas så, att elevernas lämplighet för hemvårdarinneyrket prövas ur olika synpunkter. För inträde till kursen fordras en grundlig och allsidig praktik i hemarbete och i skötsel av barn under en tid av minst 5 år, varunder förvärvats insikter och färdigheter i samtliga de göromål, som komma att ingå i en hemvårdarinnas arbetsuppgifter. Bland dem, som anmäla sig till genomgång av dylik kurs, torde komma att finnas personer som genom olika slag av yrkesutbildning eller kurser skaffat sig omfattande kunskaper och

erfarenheter. En förkortning av praktiktiden bör i sådana fall kunna medgivas. Tillsynsmyndigheten, som granskar ansökningarna till provkurs, har att väga värdet av olika utbildningsvägar gentemot praktisk tjänstgöring av olika omfattning och sålunda åstadkomma en gradering av de sökande. Om hemvårdarinneyrket får den ställning, som det föreliggande förslaget avser, torde tillströmningen av sökande till ifrågavarande kurser komma att bli stor, varför de som antagas till provkurserna torde komma att vara väl meriterade. Den som utan anmärkning genomgått provkursen gives hemvårdarinnekompetens och anses jämställd med de vid skolor utbildade hemvårdarinnorna.

Av det sagda framgår, att utredningen anser en grundlig huslig yrkeskunskap vara huvudsaken för en hemvårdarinna. De kortare eller längre utbildningskurser som för närvarande anordnas i anslutning till vissa sjukhus och för vilka närmare redogörelse lämnats i Kap. II anser utredningen således icke böra utan vidare berättiga till hemvårdarinnekompetens utan elever utexaminerade från dylika kurser böra som regel hänvisas till att ansöka om inträde till provkurs.

Vad beträffar det antal hemvårdarinnor, som under de närmaste åren kunna komma att behövas och förutsättningarna för deras utbildning har utredningen gjort följande beräkningar.

Vid skolor som nu ge sådan hemvårdarinneutbildning, som fyller de krav vilka ovan uppställts, utbildas årligen c:a 125 hemvårdarinnor. Vid vissa andra husliga yrkesskolor med kurslängd av c:a 10 månader (hushållsskolor, husmodersskolor och lantushållsskolor), skulle kunna anordnas utbildning för mindre grupper av hemvårdarinnor jämsides med övriga elevers utbildning. Skolornas undervisningsplaner skulle i vissa fall behöva något omläggas för att motsvara hemvårdarinneyrkets krav (utökad barnvårdsundervisning, matlagning för enkla förhållanden, slöjdundervisningen inriktad på lagning och sömnad av barnkläder etc.) och kompletteras med undervisning i socialvård m. m. Dessa omläggningar torde kunna åstadkommas utan större svårighet. Enligt översiktsberäkningar som gjorts av kapaciteten hos för hemvårdarinneutbildning lämpade yrkesskolor skulle c:a 100 hemvårdarinnor kunna utbildas vid dylika. Skolorna skulle alltså sammanlagt kunna utbilda c:a 225 hemvårdarinnor per år.

Utbildningen av hemvårdarinnor under själva skoltiden kommer automatiskt att bli delaktig av statsbidrag och statsstipendier enligt de grunder, som gälla för yrkesundervisning i allmänhet. Emellertid synes det vara nödvändigt att bevilja hemvårdarinneutbildningen, både vid hemsysterskolor och andra skolor, som engagera sig härför, ett extra statsbidrag till de kostnader, som föranledas av speciella organisationsfrågor, anlitandet av speciallärare, ordnandet av praktikantverksamheten etc. Detta bidrag föreslås till 100 kronor per hemvårdarinnelev. Den sammanlagda kostnaden skulle alltså bli 22 500 kronor.

Under den s. k. praktikanttiden erhålla hemsysterskolornas elever för närvarande ej några stipendier. De kostnader som praktikanttiden för med sig få i

allmänhet betalas av eleverna själva på så sätt, att skolorna förskottera de erforderliga beloppen, för vilka eleven blir betalningskyldig efter erhållen anställning. Detta arrangemang förefaller mindre tillfredsställande och kan verka återhållande på dem, som överväga att söka sig till utbildningen, varför utredningen föreslår, att praktikanttiden måtte betraktas som en del av hemvårdarinneutbildningen, och att eleverna under denna tid kunna tilldelas statsstipendier efter samma grunder som under den egentliga kurstiden. Dylika stipendier skulle dock endast behöva utgå till en del av eleverna, enär vissa praktikanter få ersättning för sitt arbete på arbetsplatsen. Om för samtliga 225 elever beräknas att högsta stipendiebelopp (45 kronor per månad) skulle utgå under hela praktikanttiden, skulle kostnaden härför bli 50 625 kronor.

Omfattningen av de föreslagna provkurserna blir beroende av efterfrågan på hemvårdarinnor från kommunernas sida. Utredningen har preliminärt beräknat att 100 personer per år skulle under de första åren beredas tillfälle att förvärva hemvårdarinnekompetens på denna väg. Kostnaden för en dylik provkurs för 12 elever skulle enligt preliminära beräkningar bli 2 400 kronor, för 100 elever c:a 20 000 kronor (bil. 2). Dessutom böra statsstipendier för deltagarna i dessa kurser utgå i vanlig ordning.

Organisationen av hemvårdarinneutbildningen, vare sig det gäller reguljär utbildning i särskilda skolor eller kurser eller den sist angivna utbildningen genom kortare provkurser, kräver ett mycket omfattande arbete, som lämpligen bör anförtros åt ett centralt statsorgan. Enligt utredningens föreliggande förslag skulle det ankomma på socialstyrelsen att utöva högsta tillsynen av den statsunderstödda hemhjälpverksamheten och bl. a. att närmare fastställa kompetensvillkoren för hemvårdarinnor. Naturligt synes därför vara, att socialstyrelsen även anförtros uppdraget att tillgodose behovet av tillräckliga utbildningsmöjligheter för blivande hemvårdarinnor. Socialstyrelsen bör alltså först och främst utreda behovet av utbildningsanstalter inom olika delar av landet samt vidare i intimt samarbete med skolöverstyrelsen och lantbruksstyrelsen utarbета lämpliga undervisningsplaner och fastställa de anspråk, som måste ställas på undervisningens art och omfattning, samt slutligen vidtaga åtgärder för att det konstaterade behovet av utbildningsmöjligheter skall bliva fyllt. Självfallet skola skolöverstyrelsen och lantbruksstyrelsen alltjämt handhava den uppsikt över undervisningen, som tillkommer dem såsom tillsynsorgan för den statsunderstödda yrkesundervisningen.

5. Hemvårdarinnornas avlöningsvillkor.

Ett statligt understöd åt kommunernas verksamhet för social hemhjälp förutsätter, att vissa minimikrav uppställas i fråga om avlöningsvillkoren för den i verksamheten sysselsatta arbetskraften. Med hänsyn till yrkets krävande natur och de relativt höga kompetenskraven måste hemvårdarinnornas avlöning ligga högre än den allmänna lönenivån för exempelvis hembiträden och även hushållerskor i privat tjänst. Självfallet bör dock avlöningskravet

ej ställas så högt, att därav kan föränledas en omotiverad stegring av den nuvarande lönenivån inom hemvårdarinneryrket. Dessutom måste tillses, att avlöningsvillkoren på ett lämpligt sätt ansluta sig till gällande villkor för befattningshavare inom annan statsunderstödd verksamhet av liknande karaktär. I sistnämnda hänseende torde avvägningen lämpligen kunna ske under jämförelse med distriktssköterskornas avlöning.

Ett mycket stort antal av hemvårdarinnorna avlönas för närvarande enligt Uppsala hemskolas anställningskontrakt. Begynnelselönen enligt detta utgör i runt tal 1 500 kronor, vartill kommer fri bostad med möbler, värme och lyse samt tvätt. Den totala begynnelseavlöningen torde alltså kunna i medeltal värderas till 2 100 kronor. Under nu rådande kristid utgår på de flesta håll ett dyrtidstillägg om 15—25 % på den kontanta lönen. Den faktiska löneinkomsten för hemvårdarinnor, som avlönas enligt ifrågavarande kontrakt, kan sålunda i medeltal angivas till runt 2 400 kronor.

De kommunalt anställda hemvårdarinnorna hava i allmänhet högre avlöning. Uppgifter, som inhämtats från ett tiotal medelstora städer, utvisa sålunda begynnelselöner varierande mellan lägst 2 495 och högst 3 947 kronor. Medeltalet för dessa städer ligger vid ungefär 3 000 kronor, inberäknat dyrtidstillägg och naturaförmåner.

Distriktssköterskornas minimilön utgör 1 800 kronor jämte tre ålderstillägg om 100 kronor, vartill kommer fri möblerad bostad jämte värme och lyse. I verkligheten äro dock avlöningsvillkoren väsentligt bättre. Den normala begynnelselönen är 2 280 kronor, och ålderstilläggens belopp är höjt till 180 kronor; därtill kommer dyrtidstillägg enligt särskilda bestämmelser, för närvarande uppgående till 19,6 %. Distriktssköterskornas faktiska begynnelselön utör alltså i allmänhet 2 727 kronor jämte bostadsförmån. Om den sistnämnda liksom för hemvårdarinnorna värderas till 600 kronor, blir den totala begynnelselönen 3 327 kronor.

Utredningen har övervägt lämpligheten av att tillämpa en dyrortsgrade-ring av hemvårdarinnornas avlöning men har av flera skäl ansett sig böra avstå härifrån, när det gäller fastställandet av minimilönen. Enhetliga lönebestämmelser tillämpas även inom andra områden av statsunderstödd verksamhet, bl. a. för distriktssköterskorna. Likaså har övervägts en uppdelning av den kontanta lönen i ett fast grundbelopp och ett dyrtidstillägg, men även detta förslag har övergivits av lönetekniska skäl.

Lönefrågans övervägande ur dessa olika synpunkter har lett fram till utredningens föreliggande förslag, som innebär att den kontanta årslönen för *heltidsanställd* hemvårdarinna fastställas till 1 800 kronor jämte tre ålderstillägg å 100 kronor efter tre, sex och nio års tjänstgöring. Därtill skulle komma hyresersättning motsvarande ortens pris för en möblerad bostad om ett rum med kök eller kokvrå jämte värme och lyse, eller ock samma förmåner in natura. Om bostadsförmånen liksom ovan värderas till 600 kronor, skulle begynnelseavlöningen alltså totalt uppgå till 2 400 kronor.

De föreslagna avlöningsbeloppen äro *minimibelopp*, som ansetts tillämpliga på de billigaste orterna. Det kan förutsättas, att dessa belopp komma att överskridas på orter med högre levnadskostnader. Om de förut berörda städerna, som naturligt är, vilja bibehålla sin nuvarande lönestandard för hemvårdarinnorna, kräver detta exempelvis att minimibeloppet för begynnelselönen överskrides med i medeltal 600 kronor. Eftersom avlöningsbeloppen vidare äro fasta, kan det framdeles bliva nödvändigt att justera beloppen uppåt eller nedåt i den mån levnadskostnadsindex undergår mera väsentlig förändring i den ena eller andra riktningen. Dylika justeringar torde i allmänhet ej behöva medföra ändring i hemvårdarinnornas avlöningsvillkor, eftersom dessa kunna förutsättas som regel bliva anslutna till kommunala avlöningsssystem med indexreglerade lönebelopp.

Den årliga semestern för hemvårdarinnor, som äro anställda enligt Uppsala hemsysterskolas kontrakt, omfattar en månad. Minimikravet i fråga om semesterrätt bör dock lämpligen ansluta sig till de bestämmelser, som enligt civila avlöningsreglementet gälla för ordinarie statstjänstemän i motsvarande löneställning. Med hänsyn till den föreslagna minimiavlönningen för hemvårdarinnor torde jämförelsen närmast böra ske med lönegrad 4 inom löneplanen A. Detta innebär, att hemvårdarinna skall hava rätt till minst 20 dagars semester intill det år, under vilket hon fyller 40 år, och 30 dagars semester för tiden därefter.

Hemvårdarinnas rätt till avlöning under tjänstledighet till följd av sjukdom torde likaledes böra regleras i anslutning till bestämmelserna för nyssnämnda kategori av statstjänstemän. Sålunda bör hemvårdarinna äga rätt att uppbära lönen oavkortad intill 25 dagar men vid längre tjänstledighet vara skyldig avstå kr. 1:10 per dag av sin avlöning.

Utöver de nu angivna förmånerna bör hemvårdarinna självfallet äga rätt till ersättning för resekostnader i tjänsten. Såvitt möjligt bör hon även tillhandahållas fri telefon.

Hemvårdarinnornas pensionsfråga bör enligt utredningens mening lämpligen ordnas genom kårens anslutning till statens pensionsanstalt. Pensioneringsbestämmelserna synas böra anpassas efter bestämmelserna för de befattningshavaregrupper, som avses i kap. VI av anstaltens reglemente och som bland andra omfatta sjuksköterskor, distriktstandsköterskor och distriktsbarnmorskor. Tjänstepensionsunderlaget, vilket utgör 1 560 kronor för sjuksköterskor, 1 460 kronor för distriktstandsköterskor och 1 000 kronor för distriktsbarnmorskor, föreslås för hemvårdarinnornas vidkommande till 1 400 kronor. I fråga om pensionsålder och tjänstetid för hel pension föreslås samma bestämmelser som för sjuksköterskor och barnmorskor, nämligen 55 levnadsår och 25 tjänsteår (för distriktstandsköterskor gäller 60 levnadsår och 30 tjänsteår). Pensionsavgifterna förutsättas kunna beräknas enligt samma grunder som för distriktssköterskor och distriktstandsköterskor. Detta innebär, att hemvårdarinnan själv betalar en årlig avgift av 6 % av pensionsunderlaget eller 84 kronor, medan huvudmannen betalar 5 % eller 70 kronor.

Minimiavlöningen för *deltidsanställd* hemvårdarinna föreslår utredningen fastställd till 5 kronor för full arbetsdag, vilket belopp står i lämplig relation till den heltidsanställda arbetskraftens årsavlöning. Det skulle kunna invändas, att den föreslagna daglönen på vissa håll kommer att överstiga gängse lön för tillfällig arbetskraft i den öppna marknaden. Om man anställer en dylik jämförelse, måste man dock beakta den icke oväsentliga skillnaden mellan vanligt »hjälpusarbete» och det sociala hemhjälparbetet. Även den deltidsanställda hemvårdarinnan måste, som ovan framhållits, fylla ganska höga krav på kompetens och lämplighet. Hennes arbete kommer också att som regel försiggå under mer än vanligt svåra och primitiva förhållanden, som ställa stora anspråk på förnöjsamhet och tålmod. Därtill kommer, att daglönen för hjälpusarbete i allmänhet utfylles med fri kost på arbetsplatsen, medan däremot hemvårdarinnan, som i stor utsträckning hänvisas till tjänstgöring i hem med små resurser, oftast nödgas att själv sörja för sitt kosthåll.

Ett viktigt moment i anställningsvillkoren för de partiellt arbetande hemvårdarinnorna är, att en viss minimiavlöning per år skall vara garanterad. En sådan garanti har ansetts utgöra förutsättningen för att den inom orten förefintliga partiella arbetskraften verkligen skall finna anledning att underkasta sig den erforderliga utbildningen för hemvårdarinneyrket och över huvud taget ställa sig till förfogande för detta krävande arbete. Den garanterade årsinkomstens storlek bör avvägas efter förhållandena i varje särskilt fall, med hänsyn tagen å ena sidan till behovet av arbetskraft och å andra sidan till vad som erfordras för att kunna förvärva den önskade arbetskraften. För att deltidsanställd arbetskraft skall kunna effektivt utnyttjas som ersättning för den principiellt mera värdefulla heltidsanställda arbetskraften, kräves emellertid att den garanterade årsinkomsten under alla förhållanden sättes så pass högt, att den motsvarar arbete under icke alltför obetydlig del av året. En arbetskraft, som endast kan disponeras under kortare tid än 80 arbetsdagar (motsvarande ett kvartal) per år, torde vara av alltför ringa nytta för att inrangeras i en statsunderstödd verksamhet. Som villkor för statsbidrag till deltidsanställd hemvårdarinnas avlöning bör alltså föreskrivas, att anställningen skall avse minst nyssnämnda arbetsprestation och följaktligen garantera en minimiavlöning av 400 kronor per år. Genom en sådan bestämmelse markeras, att deltidsanställningen icke får betraktas som ett engagemang av arbetskraft för ett visst tillfälle eller ett visst uppdrag utan förutsätter en uppgörelse en gång för alla, att hemvårdarinnan ställer sin arbetskraft till förfogande i bestämd utsträckning vid förefallande behov.

6. Hemhjälpverksamhetens organisation.

Vid övervägandet av den lämpligaste organisationsformen för en statsunderstödd hemhjälpverksamhet har det i första hand gällt att avgöra, vilket samhällsorgan som bör vara huvudman för verksamheten. Den omedelbara ledningen av verksamheten kan av naturliga skäl icke vara en uppgift för den centrala statsförvaltningen utan måste anförtros åt lokala organ.

Valet måste då komma att stå mellan landstingen och kommunerna. För det förra alternativet tala onekligen flera skäl, främst landstingens större ekonomiska bärkraft, deras möjlighet att åstadkomma en lämplig distriktsindelning för verksamheten och vidare den lättnad för statens ledning och kontroll, som skulle följa med en mera centraliserad organisation. Men även om landstingen skulle göras till huvudmän för verksamheten, måste tydligen den *omedelbara* ledningen av verksamheten dock decentraliseras till lokala organsorgan med begränsade verksamhetsområden. Detta skulle då naturligen leda fram till en distriktsindelning av samma slag, som förekommer inom distrikts-sköterskevärderna. Distrikten skulle därvid kunna givas den storlek och avgränsning, som vore mest lämplig ur organisations synpunkt, och behövde icke anslutas till den ofta mindre lämpliga kommunala indelningen. Emellertid skulle en sådan distriktsindelning utan tvivel stöta på större svårigheter vid det praktiska genomförandet än vad fallet varit i fråga om sköterskevärderna. I det sistnämnda fallet har distriktsindelningen i stor utsträckning kunnat ordnas efter objektiva grunder, men i fråga om hemhjälpverksamheten vore detta knappast möjligt att åstadkomma för ett centralt landstingsorgan utan tillräcklig kännedom om de skiftande förhållanden och behov, som föreligga inom olika delar av området. Endast kommunala organ torde äga möjlighet att rätt bedöma dessa frågor för den egna kommunens vidkommande. Utan tvivel skulle därför såväl själva distriktsindelningen som den praktiska utövningen av verksamheten framkalla missnöje hos kommuner och samhällen, som med rätt eller orätt ansåge sina speciella intressen tillbakasatta. Över huvud taget skulle systemet sannolikt bliva ägnat att framkalla slitningar mellan hemhjälpverksamhetens ledning och kommunerna, som icke vore till gagn för verksamheten.

För kommunerna som huvudmän för den sociala hemhjälpen talar främst den omständigheten, att de för närvarande undantagslöst handhava denna uppgift, i den mån hemhjälpverksamhet finnes anordnad av offentlig myndighet, låt vara att landstingen i allmänhet lämna ett ekonomiskt och organisatoriskt stöd åt kommunernas verksamhet. På grund härav och med hänsyn till de antydda svårigheterna för en till landstingen centraliserad ledning av verksamheten har utredningen funnit övervägande skäl tala för att bygga den framtida organisationen på redan utbildad praxis och har därför stannat vid att förorda *kommunerna som huvudmän för den statsunderstödda hemhjälpverksamheten*. Visserligen skulle invändningar kunna göras mot en sådan anordning, särskilt med hänsyn till svårigheterna att ordna en effektiv hemhjälp inom smärre kommuner och att vinna erforderlig stadga och enhetlighet i organisationen. Dessa olägenheter torde emellertid kunna till viss del undanröjas genom anlitande av deltidsanställd arbetskraft i småkommunerna eller genom sammanslutning av sådana kommuner i kommunalförbund, ehuru betydelsen av särskilt den sistnämnda utvägen icke får överskattas. Utredningen har därför funnit angeläget, att det föreslagna systemet med kommunerna som huvudmän för verksamheten kompletteras med en tämligen

betydande medverkan från landstingens sida. Förslagets närmare innebörd kommer att utvecklas här nedan.

Den kommunala ledningen av hemhjälsverksamheten förutsätter så speciella kvalifikationer hos det ledande organet, att utredningen finner påkallat föreslå inrättande av en särskild *hemhjälsnämnd* inom varje kommun. Där så lämpligen kan ske bör kommunen dock vara oförhindrad att uppdraga åt någon befintlig kommunal myndighet att vara hemhjälsnämnd. Särskild hemhjälsnämnd skall enligt förslaget bestå av tre eller fem ledamöter, av vilka en eller flera, som nedan närmare visas, kunna utses att utöva den närmaste ledningen av verksamheten. Inom hemhjälsnämnden bör givetvis den husmoderliga sakkunskapen vara väl representerad.

Hemhjälsnämndens huvudsakliga uppgifter skola vara att anställa hemvårdarinnor och leda deras arbete, att uppgöra förslag till instruktion för hemvårdarinna samt grunder för uttagande av ersättning för lämnad hemhjälp (avgiftstaxor) ävensom att bevaka kommunens anspråk på statsbidrag till verksamheten. Hemhjälsnämnden bör självfallet samarbeta med barnavårdsnämnd, fattigvårdsstyrelse och andra organ inom offentlig och enskild socialvård samt icke minst med arbetsförmedling, där sådan finnes inom orten.

Samarbetet med arbetsförmedlingen bör i första hand avse anskaffande av arbetskraft, som kan finnas villig och lämplig att taga hemvårdarinneanställning eller att utbilda sig därtill. Men det kan också möjligen visa sig lämpligt, att överenskommelse träffas med arbetsförmedlingen om viss medverkan även vid den dagliga förmedlingen av hemvårdarinnor till hjälpbehövande hem. Sådan förmedling lämnas, såsom närmare framgår av Kap. II: 6, i vissa fall redan nu med gott resultat. Under de senaste åren ha arbetsförmedlingarna på flera håll effektiviserats med hänsyn till det ökade behovet av deras medverkan vid förmedlingen av olika typer av huslig arbetskraft: fasta hembiträden, korttidshjälp etc. Det förefaller icke omöjligt, att arbetsförmedlingen i ökad utsträckning kan åtaga sig att även sörja för förmedlingen av social hemhjälp. Detta förutsätter dock, att tjänstemännen i fråga om social behovsprövning få en skolning, vilken de för närvarande i allmänhet ej torde besitta. Det bör också framhållas, att arbetsförmedlingen icke är tillräckligt utbyggd för att kunna tillgodose den egentliga landsbygdens behov av hemhjälsförmedling. För närvarande måste man därför räkna med att dess medverkan på detta område endast kan få en begränsad omfattning.

Förmedlingen av social hemhjälp kan eljest måhända uppdragas åt någon befintlig kommunal expedition, såsom socialvårdsbyrå, kommunalkontor e. d., såvitt till expeditionen finnes knuten någon tjänsteman med nödiga kvalifikationer för uppgiften. Kan ingen av de antydda utvägarna med fördel anlitas, återstår för hemhjälsnämnden att begagna sig av möjligheten att utse någon eller några av sina ledamöter att som »jourhavande» ombesörja den närmaste ledningen av verksamheten och de löpande expeditionsgöromålen. I detta sammanhang bör påpekas, att det självfallet ej får överlämnas åt

hemvårdarinnorna själva att bestämma, om och för hur lång tid begärd hemhjälp skall lämnas samt om storleken av eventuell ersättning. Ej heller bör det i regel ankomma på hemvårdarinnorna att mottaga eller inkassera fastställd ersättning för hemhjälp.

Varje kommun, som inrättar hemhjälpnämnd, bör antaga ett reglemente för denna innehållande närmare föreskrifter om dess arbetssätt m. m.

Såsom närmare framgått av den förut lämnade redogörelsen för hemhjälpverksamhetens nuvarande förhållanden, har ett flertal landsting ådagalagt intresse för verksamheten genom att bevilja anslag till densamma i en eller annan form eller genom att föranstalta om utredning i sådant syfte. Utredningen finner ej något skäl, varför man skulle för framtiden avstå från landstingens medverkan till hemhjälpfrågans lösning, utan vill fastmer förorda en reglerad och än mer positiv insats från deras sida. Denna insats skall enligt förslaget bestå dels i beviljande av visst anslag till verksamheten, dels i utseende av visst antal ledamöter i ett sammanhållande och kontrollerande organ för verksamheten inom landstingsområdet.

Vad först angår landstingens ekonomiska bidrag till kommunernas hemhjälpverksamhet skall detta enligt förslaget stå i ett bestämt förhållande till det statsbidrag, som tillerkännes varje särskild kommun. *Landstingsbidraget skall nämligen utgöra minst hälften av det bidrag, staten kommer att lämna,* exklusive statens bidrag till ålderstillägg åt hemvårdarinnorna. I enlighet med det förslag rörande statsbidragets storlek, som här nedan kommer att framställas, innebär nyssnämnda regel, att landstingsbidragets minimibelopp sättes till 500 kronor om året för varje heltidsanställd hemvårdarinna och 1 krona för varje arbetsdag, som fullgöres av deltidsanställd hemvårdarinna. Emellertid äro kommunerna icke berättigade till bidrag för ett obegränsat antal hemvårdarinnor utan är detta begränsat på sätt som nedan angives.

Vad angår ledningen och kontrollen av hemhjälpverksamheten inom landstingsområdet har utredningen övertvägt olika möjligheter att skapa ett lämpligt organ för dessa uppgifter. Sålunda har utredningen från en vidare synpunkt diskuterat lämpligheten av att inrätta läns- eller landstingsnämnder med uppgift att överhuvudtaget sammanhålla och leda all inom länet (eller landstingsområdet) förekommande verksamhet av hemeconomisk och familjesocial natur. En sådan nämnd skulle följaktligen kunna tänkas med fördel övertaga handläggningen av frågor rörande mödrahjälp, hemhjälpverksamhet, husmoderssemester, daghem, lekskolor och sommarkolonier, andelstättstugor och samlingslokaler m. m. Förslag om en länsocialnämnd har även framlagts av socialvårdskommittén, som åt en dylik nämnd vill uppdraga att i länsstyrelsernas ställe handlägga huvudparten av socialhjälp-, barnavårds- och alkoholistärendena. Möjligen kan man under den fortsatta diskussionen finna en framkomlig väg att förena dessa olika synpunkter. Då emellertid varken frågan om en länsnämnd för familjesociala frågor eller förslaget om en länsocialnämnd ännu äro tillräckligt utredda, måste hemhjälpfrågan i varje fall provisoriskt lösas utifrån nu rådande förhållanden.

Landstingens förvaltningsutskott torde av flera skäl icke kunna anses lämpade att övertaga en så speciell uppgift som att leda och kontrollera den sociala hemhjälpverksamheten inom landstingsområdet. Utredningen vill i stället anförtro denna uppgift åt ett särskilt organ, förslagsvis benämnt *hemhjälpstyrelse*. Denna styrelse skall enligt förslaget bestå av ordförande och fyra ledamöter jämte suppleanter för dem. Ordföranden och en ledamot jämte suppleanter för dem skola utses av Kungl. Maj:t, de övriga ledamöterna jämte suppleanter av landstinget. Liksom inom hemhjälpnämnden bör inom hemhjälpstyrelsen den husmoderliga sakkunskapen vara väl representerad.

Hemhjälpstyrelsen kommer att å ena sidan ha till uppgift att, såsom redan nämnts, leda och övervaka hemhjälpverksamheten inom landstingsområdet och därvid fastställa instruktioner för kommunernas hemvårdarinnor samt taxor för de avgifter, som skola utgå för hemhjälp, samt i övrigt verka för hemhjälpverksamhetens ändamålsenliga utveckling och största möjliga enhetlighet vid dess utövande. I sistnämnda hänseende bör det särskilt ankomma på hemhjälpstyrelsen att stimulera kommunernas intresse för verksamheten och att vid behov taga initiativ till kommuners sammanslutande till kommunalförbund för verksamhetens handhavande. Å andra sidan kräves hemhjälpstyrelsens medverkan även vid fördelning och beviljande av stats- och landstingsbidragen, i det styrelsen skall yttra sig över inkomna ansökningar om bidrag såväl till landstinget i vad rör landstingsbidraget som till socialstyrelsen i vad rör statsbidraget. Hemhjälpstyrelsen skulle även kunna tänkas utbetala de olika bidragsmedlen till vederbörande kommuner.

Enligt förslaget skall nu angivna ekonomiska medverkan från landstingens sida utgöra ett obligatoriskt villkor för att kommunerna skola kunna erhålla statsbidrag till sin hemhjälpverksamhet. Utredningen är väl medveten om att denna anordning lider av en svaghet så till vida, som den helt avstänger en kommun från statsbidrag, för den händelse vederbörande landsting icke är villigt att lämna föreskriven medverkan. Emellertid synes denna vara av så stor betydelse för verksamhetens finansiering och ledning, att något avkall på detta villkor icke är tillrädligt. Med kännedom om landstingens redan nu dokumenterade intresse för denna verksamhet hyser utredningen för övrigt ringa farhåga för att hemhjälpfrågans lösning på något håll skall stranda på bristande intresse från landstingets sida.

I de städer, som icke tillhöra landsting, ligger frågan annorlunda till. För dessas del faller hela den del av kostnaden, som icke skall bestridas med statsbidrag, på primärkommunen. Behovet av en särskild verksamheten samordnande och i ansökningsförfarandet deltagande styrelse bortfaller, och en hemhjälpnämnd torde vara till fyllest för ledningen av verksamheten i dessa städer. Den övervakande uppgift, som tilldelats hemhjälpstyrelsen beträffande primärkommunernas hemhjälpverksamhet, får i dessa städer fullgöras direkt av den centrala statliga tillsynsmyndigheten. För övrigt kan tilläggas, att dessa städer, som vanligen befinna sig i ett gott ekonomiskt läge, knappast för närvarande kunna påräkna statsbidrag för detta ändamål, enär

detta är avsett i första hand för landskommunerna och utgår efter behovsprövning mellan kommunerna.

Under arbetet med de omfattande problem rörande olika hem- och familje-frågor, som utredningen i skilda sammanhang haft att överväga, har det för utredningen blivit alltmera klart, att handläggningen av dessa frågor påkallar inrättande av ett särskilt statsorgan, särskilt som deras lösande i allmänhet förutsätter ett mer eller mindre omfattande statsbidrag. Emellertid är utredningen icke beredd att definitivt framställa förslag därom, förrän arbetet fortskridit så långt, att det är möjligt att få en bestämdare överblick av det verksamhetsområde, som skulle tillkomma ett sådant statsorgan. Som ett *provisorium* vill utredningen föreslå, att den statliga tillsynen över den sociala hemhjälpsverksamheten uppdrages åt *socialstyrelsen*. Enligt förslaget skall det ankomma på denna tillsynsmyndighet att bestämma, i vilken omfattning hemvårdarinnorna skall hava genomgått teoretisk och praktisk utbildning, att vidtaga åtgärder för tillgodoseende av utbildningsbehovet, att fastställa ålderstillägg för hemvårdarinnor, att avgöra uppkommande tvister om hemvårdarinnans naturaförmåner eller ersättning för sådana samt att fördela statsanslaget mellan de bidragssökande kommunerna. I övrigt skall socialstyrelsen meddela erforderliga råd och anvisningar åt hemhjälpsnämnder och hemhjälpsstyrelser. Hit hör bl. a. att fastställa normalinstruktion för hemvårdarinnor och att lämna vägledning för utarbetande av avgiftstaxor. Slutligen skall det ankomma på socialstyrelsen att pröva frågor om tillstånd för hemvårdarinnor att kvarstå i tjänst efter uppnående av fastställd pensionsålder.

Omhändertagandet av den sociala hemhjälpen innebär, att socialstyrelsen får sig anförtrott ett arbetsområde, inom vilket styrelsen hittills icke torde ha förvärvat erfarenhet. Då sådan erfarenhet finnes representerad på andra håll, särskilt inom vissa organisationer, torde det vara av vikt att bereda styrelsen tillfälle att tillgodogöra sig densamma, åtminstone under den period då ifrågakommande verksamhet är under utbyggnad. Detta synes lämpligen kunna ske genom inrättande av en rådgivande nämnd för social hemhjälp med uppgift att biträda socialstyrelsen vid verksamhetens organisation. En sådan nämnd bör omfatta representanter för Centralnämnden för Sveriges hemsystemskolor, Svenska Röda Korset och Husmödrarnas samarbetskommitté.¹ Dessutom bör i nämnden beredas plats för experter inom den husliga undervisningens och sjukvårdens områden.

Det synes även vara nödvändigt, att socialstyrelsens egna arbetskrafter förstärkas med en särskild befattningshavare för biträde vid handläggningen av de nya arbetsuppgifterna. Förslagsvis torde denna befattningshavare benämnas konsulent för social hemhjälp och placeras i 21:a lönegraden.

Gången av ansökningsförfarandet har utredningen tänkt sig på följande sätt.

¹ Representerande Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Kooperativa kvinnogillesförbundet, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund och Svenska landsbygdens kvinnoförbund.

Primärkommunerna ha först att fatta beslut om inrättandet av en hemvårdarinnebefattning med förutsättande, att stats- och landstingsbidrag erhållas, eller söka bidrag för en redan befintlig hemvårdarinna för påföljande kalenderår. Ansökningshandlingarna, vilka enligt av socialstyrelsen fastställt formulär skola samtidigt avse såväl stats- som landstingsbidraget, skola före den 1 juli vara hemhjälpstyrelsen tillhanda. Denna har sedan att jämte eget förslag rörande vilka kommuner som böra få bidrag, översända handlingarna till landstinget, som beslutar, till vilka kommuner inom området landstinget är villigt utbetala bidrag, om dessa erhålla jämväl statsbidrag. Handlingarna återgå därefter till hemhjälpstyrelsen, vilken med förnyat yttrande skall insända dem till socialstyrelsen före den 15 oktober. Socialstyrelsen har sedan att fördela statsbidraget till det antal hemvårdarinnor, som bestämts av riksdagen under våren, mellan bidragsberättigade sökande. Skulle de senare vara flera än antalet platser, vidtager en prövning av behovet kommunerna emellan. Socialstyrelsen bör inom en månad efter handlingarnas inkommande ha avslutat behandlingen av ansökningarna och beslutat i anledning därav, så att kommunerna vid uppgörande av sin budget och i vart fall vid verksamhetsårets början med säkerhet veta, om de komma att erhålla statsbidrag eller ej. Sättet för bidragets utbetalande framgår av författningsutkastet.

7. Statsbidragets storlek.

Utredningen föreslår, att i de fall statsbidrag erhålles detta skall utgå med 1 000 kronor om året för varje heltidsanställd hemvårdarinna, varjämte fastställda ålderstillägg helt bestridas av statsmedel i överensstämmelse med gällande regler för statsbidrag till distriktssköterskors avlöning. För deltid- anställd hemvårdarinna skall statsbidraget i motsvarande fall utgå med 2 kronor per fullgjord arbetsdag, om hon uppbar avlöning för minst 80 arbetsdagar per år.

Med tillämpning av dessa bestämmelser skulle kostnaden för hemvårdarinnornas avlöning, bortsett från ålderstillägg, komma att bestridas med statsmedel till c:a 40 % i fall, då statsbidrag utgår. Enligt den föreslagna normen för landstingsbidragets beräkning skulle följaktligen omkring 20 % av lönekostnaden falla på landstinget, medan resterande 40 % skulle slutgiltigt bäras av vederbörande kommun. Av sistnämnda belopp skulle enligt förslaget den del, som motsvarar bostadsförmånen och som ovan uppskattats till i medeltal 600 kronor eller omkring 25 % av det totala avlöningsbeloppet, kunna utgå in natura. Om så sker, skulle alltså kommunens kontanta andel i lönekostnaden begränsa sig till i medeltal 15 %. Härtill komma emellertid kostnaderna för tjänsteresor och telefon, vilka skola helt bestridas av kommunen.

När det gäller en relativt ny verksamhet med så okända utvecklingsmöjligheter som här, måste statsbidraget tydligen ytterligare på något sätt begränsas, om det över huvud taget skall vara möjligt att närmare beräkna de kostnader,

som staten och indirekt landstingen ikläda sig. Den statsunderstödda hemhjälpverksamheten måste med andra ord begränsas till sitt omfång. I avvaktan på vidare erfarenhet om kommunernas och landstingens intresse för saken torde man till en början lämpligen kunna uppställa den regeln, att statsbidrag ej må utgå för större antal hemvårdarinnor, än som motsvarar en heltidsanställd hemvårdarinna eller däremot svarande deltidanställd arbetskraft på 4 000 invånare i städerna och på 2 000 invånare på landsbygden. Motivet för den strängare regeln för städerna än för landsbygden är dels att avståndet mellan hemmen på landsbygden är relativt större dels att stadsbefolkningen i allmänhet torde hava större möjlighet att anskaffa erforderlig hemhjälp än lantbefolkningen. I syfte att göra bestämmelserna i någon mån elastiska föreslås dock befogenhet för socialstyrelsen att undantagsvis medgiva statsbidrag för en hemvårdarinna per 2 500 invånare i städer och 1 333 invånare på landsbygden. I författningsutkastet ha dessa bestämmelser utformats så, att statsbidraget ej må till någon kommun utgå med högre sammanlagt belopp än som motsvarar, vad angår stad, 25 kronor för varje påbörjat 100-tal av kommunens folkmängd och, vad angår annan kommun, 50 kronor för varje påbörjat 100-tal, dock med rätt för socialstyrelsen att, om synnerliga skäl därtill äro, medgiva förhöjning av sagda belopp till högst 40 kronor för stad och högst 75 kronor för annan kommun varvid genomgående skall bortses från eventuella bidrag till ålderstillägg. Under alla förhållanden får statsbidraget självfallet ej överskrida de förut angivna maximibeloppen av 1 000 kronor per hemvårdarinna respektive 2 kronor per arbetsdag. Begränsningen av statsbidraget kommer automatiskt att medföra samma begränsning av landstingsbidraget, då ju detta skall utgå med minst hälften av det beviljade statsbidraget.

Med hänsyn till det statsfinansiella läget torde emellertid icke statsbidrag kunna utgå till kommuner i samtliga fall, då de ovan angivna villkoren äro uppfyllda. Någon ytterligare begränsning blir sålunda nödvändig. En sådan låter sig lämpligen anordnas på så sätt, att riksdagen varje år bestämmer det antal hemvårdarinnor, till vilka den vill bevilja statsbidrag för följande kalenderår. Socialstyrelsen skall sedan ha till uppgift att fördela statsbidraget mellan de bidragssökande kommuner, som visat sig ha störst behov av hemhjälp, varvid de kommuner, som prövas skola erhålla statsbidrag, alltid skola få sådant med i förslaget angivet fullt belopp. Vid denna fördelning skall, som redan antytts, landsbygdskommunerna äga företräde framför städerna. De senare ha större möjligheter att själva ordna hemhjälpfrågan genom utbyggande av delvis redan befintlig organisation. De böra sålunda få stå tillbaka i avvaktan på att landsbygdens minimibehov enligt de föreslagna bidragsbestämmelserna fyllts och de statliga tillgångarna medgiva en utbyggnad av statsbidraget därutöver.

Med den ovan uppställda generella regeln om en hemvårdarinna för 4 000 invånare i stad, respektive 2 000 invånare på landsbygden skulle ungefär 2 800 heltidsanställda eller däremot svarande deltidanställda hemvårdarinnor

komma att anställas. Utredningen anser emellertid, att man för det första verksamhetsåret ej bör räkna med en statsunderstödd hemhjälsverksamhet av större omfattning, än att den kommer att sysselsätta högst 500 hemvårdarinnor, med hänsyn till den befintliga utbildade arbetskraftens storlek och möjligheterna för utbildning av ytterligare arbetskraft.

Gjorda beräkningar rörande statens kostnader för den sociala hemhjälsverksamheten, i vad dessa avse statsbidrag till hemvårdarinnelöner, ha givit följande resultat.

De totala årliga avlöningskostnaderna för ovan nämnda 2 800 hemvårdarinnor kunna med tillämpning av utredningens minimiavlöningsbestämmelser beräknas komma att uppgå till inemot 7 miljoner kronor exklusive ålderstillägg eller ungefärligt fördelade på de olika intressenterna:

Kommunerna	40 %	eller	2 800 000	kronor
Landstingen	20 %	»	1 400 000	»
Staten	40 %	»	2 800 000	»

Motsvarande siffra för de 500 hemvårdarinnor, utredningen ansett verksamheten kunna komma att maximalt omfatta första verksamhetsåret, är 1·2 miljoner kronor, vilka fördela sig på följande vis:

Kommunerna	40 %	eller	480 000	kronor
Landstingen	20 %	»	240 000	»
Staten	40 %	»	480 000	»

Vid ovanstående kostnadsberäkningar har hänsyn icke tagits till den inkomst, som kan tillföras verksamheten genom avgifter för lämnad hemhjälp. Dessa avgifter torde till övervägande del komma att inflyta i form av bidrag från mödrahjälsnämnderna. Visserligen uppgår det årliga beloppet av mödrahjälp, som utbetalas i form av hemhjälp, till icke mindre än runt 1 miljon kronor, men endast en mindre del härav kan beräknas gå till den statsunderstödda hemhjälsverksamheten. I allmänhet lära dessa bidrag användas till ersättning för hemhjälp, som anskaffats på andra vägar. En viss inkomst av avgifter kan givetvis under alla omständigheter påräknas, men med hänsyn till dess sannolikt ringa belopp och omöjligheten av att göra en uppskattning av densamma har utredningen för närvarande helt bortsett härifrån vid kostnadsberäkningen.

Som av vad tidigare anförts framgår, torde det vara lämpligast, om riksdagens beslut om statsbidrag till den sociala hemhjälsverksamheten finge den utformningen, att riksdagen fastställde ett visst antal befattningar, till vilka statsbidrag skall utgå, och icke blott ansloge ett visst belopp för ändamålet, särskilt som det slutliga bidraget kommer att utbetalas först två år efter riksdagsbeslutet.

Utredningen kommer så till frågan om anslagsbehov för budgetåret 1943/44. Enär statsbidrag enligt utredningens förslag skall utgå först för verksamhet under kalenderåret 1944 och då utbetalningen under första året måste ske i efterskott, kommer icke något statsbidrag till hemvårdarinnelön

att utanordnas under nyssnämnda budgetår. Däremot måste redan 1943 års riksdag till ledning för socialstyrelsens prövning av ansökningarna i slutet av år 1943 angiva det antal hemvårdarinnebefattningar, till vilka statsbidrag kommer att utbetalas för verksamhet under kalenderåret 1944. Detta antal har av utredningen föreslagits till 500 heltidsanställda eller ett däremot svarande antal deltidsanställda.

De föreslagna hemhjälpstyrelsorna, vilka måste börja sin verksamhet senast den 1 juli 1943, torde komma att draga vissa administrationskostnader under nästkommande budgetår, för vilket ändamål erforderliga medel dock torde kunna ställas till förfogande från kommittéanslaget.

Vidare bör redan under nästa budgetår inrättas den tidigare föreslagna konsulentbefattningen i socialstyrelsen, som skall omhändervä den centrala ledningen av hemhjälpverksamheten, samt tillsättas socialstyrelsens rådgivande nämnd, varför anslag bör beviljas till härmed förbundna kostnader.

Beträffande kostnaderna för utbildning av hemvårdarinnor får utredningen med hänvisning till vad som tidigare anförts slutligen hemställa om ett sammanlagt anslag av 42 500 kronor.

8. Sammanfattning av förslagen.

De här ovan framställda förslagen kunna i korthet sammanfattas i följande huvudpunkter:

1. Statsbidrag må utgå till avlöning åt hemvårdarinnor, som anställas hos kommuner i och för social hemhjälpverksamhet, varmed förstås tillfälligt biträde med barnavård och andra hemsysslor i enskilda, företrädesvis medelösa hem, som på grund av sjukdom, barnsörd eller andra därmed jämförbara omständigheter äro i behov därav.

2. Som villkor för statsbidraget föreskrives bland annat, att viss minimiavlöning tillerkännes hemvårdarinna. För heltidsanställd vårdarinna utgör denna 1 800 kronor med tre ålderstillägg om 100 kronor jämte fri bostad eller hyresersättning samt rätt till semester och sjukavlöning lika med ordinarie statstjänstemän i motsvarande löneställning ävensom pensionsrätt i statens pensionsanstalt. För s. k. deltidsanställd hemvårdarinna utgör minimilönen 5 kronor per arbetsdag dock minst 400 kronor per år.

3. Statsbidraget utgör högst 1 000 kronor om året jämte förekommande ålderstillägg för varje hemvårdarinnebefattning och 2 kronor för varje fullgjord arbetsdag av deltidsanställd hemvårdarinna. Bidraget är dock normalt begränsat till en hemvårdarinna per 4 000 invånare i städerna och en per 2 000 invånare i landskommunerna. Obligatoriskt villkor för statsbidrag är, att vederbörande landsting bidrager med halva statsbidragets belopp. Enligt dessa regler komma totalkostnaderna för verksamheten att bestridas till cirka 40 % av staten, 20 % av landstingen och återstoden eller cirka 40 % av kommunen, såvida lönerna utgå med föreslagna minimibelopp.

4. Hemvårdarinnekompetens kan förvärfvas antingen genom utbildning vid särskilda skolor eller genom långvarigt praktiskt arbete, kompletterat med

en kortare provkurs. För skolor, som bedriva fullständig hemvårdarinneutbildning, föreslås utöver det sedvanliga statsbidraget, som utgår till yrkesskolor, ett extra statsbidrag av 100 kronor för varje utbildad hemvårdarinnelev. Vidare föreslås, att de statsstipendier om högst 45 kronor per månad, som kunna tilldelas skolornas elever, även må utgå under den praktikanttjänstgöring, varmed utbildningen avslutas. Slutligen föreslås, att kostnaden för provkurserna må bestridas av statsmedel.

5. Verksamhetens omedelbara ledning skall enligt förslaget handhas av en hemhjälpnämnd inom varje kommun. Inom landstingsområdet verkar en hemhjälpstyrelse. Som central statlig tillsynsmyndighet föreslås socialstyrelsen, förstärkt med en konsulent för social hemhjälp och en rådgivande nämnd.

Kap. V. Speciell motivering till författningsutkastet.

Motiveringen för de föreslagna bestämmelserna i utredningens författningsutkast har i allt väsentligt lämnats i den föregående framställningen. I fråga om vissa mindre viktiga detaljer, som förut ej berörts, skall speciell motivering lämnas här nedan.

2 §. En uttömmande uppräknig av alla de omständigheter, som kunna motivera social hemhjälp, har icke ansetts vara på sin plats i författningen. Innebörden av uttrycket »andra därmed jämförbara omständigheter» torde vara klarlagd genom den föregående allmänna motiveringen.

Ej heller har det ansetts vara lämpligt att i författningen fixera den »kortare tid», varunder social hemhjälp må lämnas. Avsikten är, att denna hemhjälp skall lämnas dels vid mera kortvarigt behov, såsom vid barnsbörd o. d., dels vid mera långvarigt behov intill dessa åtgärder kunna vidtagas för anskaffande av stadigvarande arbetshjälp. Längden av hemhjälpens varaktighet influeras givetvis å ena sidan av behovets styrka och svårigheten att tillgodose detsamma i annan ordning samt å andra sidan av den tillgång på arbetskraft för social hemhjälp, som för tillfället erbjuder sig. Som regel torde dock kunna sägas, att hemhjälpen i allmänhet ej bör överstiga 2 till 3 veckor och endast undantagsvis bör utsträckas över 4 veckor.

4 §. Kraven på hemvårdarinnornas utbildning hava ingående diskuterats i det föregående men torde icke böra angivas i författningen. Det förutsättes att socialstyrelsen utfärdar normalbestämmelser i detta avseende men också att dispens från bestämmelserna stundom blir nödvändig, särskilt om svårighet till en början skulle yppa sig att fylla verksamhetens behov av arbetskraft.

5 §. Alternativet hyresersättning nämnes framför alternativet bostad in natura. Härmed åsyftas att framhålla önskvärdheten av att i görligaste mån avveckla det förut vanliga systemet med naturaförmåner och i stället införa den moderna principen med hela avlöningen i kontant form.

8 §. Bestämmelsen, att influtna avgifter för hemhjälp skola till två femtedelar avräknas å statsbidraget, vill förhindra att en kommun obehörigen utnyttjar statsbidraget till att anordna hemhjälpverksamhet mot ersättning, som helt stannar hos kommunen. Återbäringen av inkomsten motsvarar procentuellt statsbidragets storlek, som utgör omkring 40 % av hela kostnaden.

9 §. När statsbidraget, fränsett ålderstillägg, halveras, förutsättes att återbäringen av statens andel i influtna avgifter för lämnad hemhjälp redan verkställts genom avdrag å statsbidraget. Härigenom kommer alltså även landstinget att automatiskt tillgodogöras sin andel i sagda avgifter.

10 §. Att gällande bestämmelser för byggnadsnämnd i vissa avseenden tagits till förebild för hemhjälpnsnämnden, grundar sig på lämplighetsskäl. Samma bestämmelser gälla i fråga om familjebidragsnämnd.

12 §. Förslaget om tre ledamöters utseende av landstingen motiveras av hemhjälpsstyrelsens åliggande att även fungera som förberedande organ åt landstingen.

13 § b). Hembjälpsstyrelsens granskning av kommuns ansökan om statsbidrag omfattar givetvis även granskning av den plan över kommunens hemhjälpsverksamhet, som enligt 15 § skall åtfölja ansökningen.

14 §. Landstinget som mellanled med kommunerna och den statliga tillsynsmyndigheten bortfaller givetvis, då fråga är om kommun, som ej deltagar i landsting. Här bör alltså hemhjälpsnämnden samtidigt fungera som hemhjälpsstyrelse.

17 §. Bestämmelserna om förfarandet vid rekvisition och utbetalning av statsbidrag överensstämma väsentligen med dem, som gälla för statsbidrag till distriktsvården.

Utkast
till
Kungörelse

angående statsbidrag till social hemhjälsverksamhet.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Statsbidrag må utgå till kommun, som anordnat social hemhjälsverksamhet med iakttagande av bestämmelserna i denna kungörelse.

2 §.

Den sociala hemhjälsverksamhetens uppgift skall vara att i hem, där på grund av sjukdom, barnsbörd eller andra därmed jämförbara omständigheter behov föreligger av biträde med barnavård eller andra hemsysslor, lämna sådant biträde under kortare tid.

Vid lämnande av hemhjälp skall företräde givas åt medellösa och hjälpen i sådant fall vara kostnadsfri. I mån av tillgång på arbetskraft skall hemhjälp därjämte lämnas åt andra, varvid må betingas skälig ersättning, bestämd med hänsyn till betalningsförmågan.

3 §.

Hemhjälp utövas av i kommunens tjänst anställd hemvårdarinna.

Hemvårdarinna skall anställas antingen för tjänstgöring under hela året (*heltidsanställd hemvårdarinna*) eller för tjänstgöring vid behov (*deltidsanställd hemvårdarinna*).

4 §.

Hemvårdarinna skall hava genomgått praktisk och teoretisk utbildning för hemhjälsverksamhet i den omfattning socialstyrelsen bestämmer.

5 §.

Heltidsanställd hemvårdarinna skall åtnjuta *dels* en lön av minst 1 800 kronor för år jämte tre ålderstillägg, vardera å 100 kronor, efter tre, sex och nio års väl vitsordad tjänstgöring, *dels ock* hyresersättning motsvarande ortens pris för en fullgod möblerad bostad om ett rum och kök eller kokvrå jämte värme och lyse. I stället för hyresersättning må bostad av nyssnämnd beskaffenhet jämte värme och lyse kostnadsfritt tillhandahållas.

Fråga angående storleken av hyresersättning eller beskaffenheten av naturaförmåner skall i händelse av tvist hänskjutas till socialstyrelsen, som härutinnan äger meddela beslut.

Ålderstillägg utgår från och med ingången av kvartalet näst efter det, varunder den för ålderstilläggs erhållande stadgade tjänstetiden blivit uppnådd. Rätt till ålderstillägg inträder dock icke, förrän hemvårdarinnan under tid, motsvarande minst fyra femtedelar av den stadgade treårsperioden, med

goda vitsord bestritt hemvårdarinnetjänst. Vid bestämmandet av denna tid må avdrag ej göras för tid, varunder hon åtnjutit semester. Socialstyrelsen fastställer den tidpunkt, från och med vilken varje särskilt ålderstillägg skall börja utgå.

I fråga om semester samt avlöning vid tjänstledighet till följd av sjukdom skall hemvårdarinna åtnjuta minst de förmåner, som enligt civila avlöningsreglementet i sådant avseende tillkomma ordinarie statstjänsteman i lönegraden A 4.

Hemvårdarinna skall anmälas till delaktighet i statens pensionsanstalt.

6 §.

Deltidsanställd hemvårdarinna skall åtnjuta en lön av minst 5 kronor för varje hel arbetsdag eller däremot svarande belopp för del av arbetsdag, dock för minst 80 arbetsdagar om året.

7 §.

Såväl heltidsanställd som deltidanställd hemvårdarinna äger utfå ersättning för kostnader för resor i tjänsten. Fri telefon skall, där så kan ske, tillhandahållas hemvårdarinna.

8 §.

Statsbidrag till avlönande av hemvårdarinna utgår för heltidsanställd befattningshavare med 1 000 kronor om året för tid, under vilken befattningen uppehålls av ordinarie innehavare eller av vikarie med i 4 § angiven kompetens, och med fastställt ålderstillägg samt för deltidanställd befattningshavare med 2 kronor för hel arbetsdag eller däremot svarande belopp för del av arbetsdag.

Oavsett vad sålunda stadgats må statsbidrag, oberäknat bidrag till ålderstillägg, ej till någon kommun utgå med högre sammanlagt belopp än som motsvarar, vad angår stad, 25 kronor för varje påbörjat 100-tal av stadens folkmängd och, vad angår annan kommun, 50 kronor för varje påbörjat 100-tal av kommunens folkmängd. Om synnerliga skäl därtill äro, må socialstyrelsen medgiva förhöjning av sagda belopp till högst 40 kronor för stad och högst 75 kronor för annan kommun.

Från det sålunda beräknade statsbidraget skola vid utbetalningen från dragas två femtedelar av det belopp, som inflytt i avgifter för lämnad hemhjälp under den tid, statsbidraget avser.

9 §.

Statsbidrag må utgå till kommun tillhörande landsting, endast såvida landstinget lämnat bidrag till kommunen för hemvårdarinnas avlönande med belopp uppgående till minst hälften av enligt bestämmelserna i 8 § utgående statsbidrag, oberäknat bidrag till ålderstillägg.

10 §.

Inom varje kommun skall ledningen av kommunens hemhjälpverksamhet utövas av en hemhjälpnämnd. Kommun må antingen inrätta särskild dylik

nämnd eller ock uppdraga åt annan kommunal myndighet att vara hemhjälpnämnd.

Särskild hemhjälpnämnd utses av dem, som i allmänhet utöva kommunens beslutanderätt, och består av tre eller fem ledamöter. Jämte ledamöterna utses suppleanter till lika antal. Därvid bestämmes tillika, i vilken ordning suppleanterna skola inkallas. Med avseende på valbarhet, rätt att avsäga sig uppdraget, tjänstgöringstid, fyllnadsval, val av ordförande och vice ordförande, ordningen för besluts fattande samt förande av protokoll skall i fråga om särskild hemhjälpnämnd i tillämpliga delar gälla vad som finnes stadgat angående byggnadsnämnd.

Hemhjälpnämnden äger uppdraga åt en eller flera av sina ledamöter att handhava den närmaste ledningen av hemhjälpverksamheten. Nämnden må ock, där kommunen sådant medgivit, uppdraga åt tjänsteman hos annan kommunal myndighet eller åt den offentliga arbetsförmedlingen eller enskild organisation att under nämndens inseende handhava denna angelägenhet.

11 §.

Det åligger hemhjälpnämnd bland annat

- a) att anställa och entlediga hemvårdarinnor inom kommunen;
- b) att upprätta förslag till instruktion för hemvårdarinnor och till grunder för uttagande av ersättning för lämnad hemhjälp samt underställa förslagen den i 12 § omförmälda hemhjälpstyrelsen;
- c) att i enlighet med givna föreskrifter fördela och leda hemvårdarinnornas arbete;
- d) att ingiva ansökan om statsbidrag till hemhjälpverksamheten ävensom, i förekommande fall, ansökan om ålderstillägg för hemvårdarinna;
- e) att rekvirera och uppbära kommunen beviljade bidrag till hemhjälpverksamheten; samt
- f) att vid fullgörandet av sina uppgifter samarbeta med andra organ inom offentlig och enskild socialvård.

12 §.

För varje landstingsområde skall finnas en hemhjälpstyrelse. Styrelsen skall bestå av ordförande och fyra ledamöter jämte fem suppleanter.

Ordföranden och suppleant för honom samt en ledamot och suppleant för honom utses av Kungl. Maj:t. Övriga ledamöter jämte suppleanter för dem väljas av landstinget för en tid av fyra år i sänder.

13 §.

Det åligger hemhjälpstyrelse

- a) att på förslag av hemhjälpnämnd fastställa instruktion för hemvårdarinnor samt grunder för uttagande av ersättning för lämnad hemhjälp;
- b) att granska och med eget yttrande till landstinget och socialstyrelsen överlämna ansökan, som avses i 11 § d);
- c) att granska och med eget yttrande till länsstyrelsen överlämna hemhjälpnämnds rekvisition av statsbidrag till hemhjälpverksamheten;
- d) att verka för hemhjälpverksamhetens ändamålsenliga utveckling inom

landstingsområdet samt för största möjliga enhetlighet vid verksamhetens utövande; samt

e) att tillhandagå landstinget och socialstyrelsen med yttranden och uppgifter rörande den inom landstingsområdet bedrivna hemhjälpverksamheten.

14 §.

I stad, som ej deltagar i landsting, skall hemhjälsnämnden jämväl fullgöra de uppgifter, som eljest åvila hemhjälsstyrelse.

15 §.

Kommun tillhörande landsting skall ingiva till socialstyrelsen och landstinget ställd gemensam ansökan om såväl stats- som landstingsbidrag till hemhjälsstyrelsen före den 1 juli året före det, ansökan avser.

Stad, som ej tillhör landsting, skall ingiva till socialstyrelsen ställd ansökan om statsbidrag till denna före den 15 oktober året före det, ansökan avser.

Ansökan göres å av socialstyrelsen fastställt formulär samt åtföljes av plan likaledes på av socialstyrelsen fastställt formulär över den av kommunen anordnade eller beslutade hemhjälpverksamheten.

16 §.

Hemhjälsstyrelsen skall samtidigt översända samtliga inkomna ansökningshandlingar jämte eget yttrande däröver till landstinget före den 1 augusti det år, ansökningarna inkommit. Sedan landstinget till styrelsen återställt handlingarna samt meddelande om sitt beslut, skall hemhjälsstyrelsen före den 15 oktober samma år insända handlingarna jämte landstingets beslut och eget förnyat yttrande i anledning därav till socialstyrelsen.

Socialstyrelsen skall före årets utgång besluta, till vilket antal hemvårdarinnor statsbidrag skall utgå i varje kommun, som finnes böra erhålla sådant.

Har statsbidrag beviljats och sker sedermera ändring i de förhållanden, som avsetts vid statsbidragets beviljande, skall anmälan därom göras i den ordning, som gäller för ansökan om statsbidrag.

17 §.

Rekvisition av beviljat statsbidrag skall vara avfattad enligt formulär, som fastställs av socialstyrelsen, och vara länsstyrelsen tillhanda före utgången av mars månad näst efter det år, rekvisitionen avser. Socialstyrelsens beslut angående statsbidragets beviljande skall bifogas rekvisitionen.

Länsstyrelsen skall granska de inkomna rekvisitionerna och därvid tillse, att de för statsbidrags erhållande föreskrivna villkoren blivit uppfyllda.

Till betalning godkänt belopp skall av länsstyrelsen snarast möjligt utanordnas. Under juli månad varje år skall länsstyrelsen utan särskild rekvisition utanordna förskott på statsbidraget för löpande år. Förskott

må endast utgå under förutsättning att länsstyrelsen vederligen hemhjälpsverksamhet enligt denna kungörelse funnits anordnad inom vederbörande kommun under den hittills förflutna delen av året. Beloppet av dylikt förskott må uppgå till högst tio tolftedelar av det statsbidrag, som utbetalats till kommunen för föregående kalenderår. Utbetalat förskott skall avräknas vid utanordning av rekviderat statsbidrag.

Det åligger länsstyrelsen att varje år före maj månads utgång till socialstyrelsen inkomma med uppgift, enligt av socialstyrelsen fastställt formulär, å beloppet av det statsbidrag, som blivit för föregående år till varje särskild kommun utbetalat.

18 §.

Socialstyrelsen har att utöva tillsyn över tillämpningen av denna kungörelse och äger att i sådant avseende till ledning för hemhjälpsstyrelser och hemhjälpsnämnder meddela nödiga råd och anvisningar.

Det ankommer ock på socialstyrelsen att vidtaga erforderliga åtgärder i syfte att tillgodose behovet av utbildningsmöjligheter för hemvårdarinnor.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1944, från och med vilken dag statsbidrag enligt kungörelsen må utgå; dock skall vad i kungörelsen stadgas rörande ansökan om statsbidrag och behandling av sådan ansökan redan dessförinnan tillämpas. Ledamöter av hemhjälpsstyrelse, som skola utses av landsting, utses för tiden intill den 1 januari 1944 av landstingets förvaltningsutskott.

Uppsala Hemsysterskolas kontrakt samt promemoria rörande hemsysters anställningsvillkor och stadgar för hemsysters verksamhet.

Kontrakt för hemsyster.

Uppsala Hemsysterskola ställer härmed till
förfogande att där tjänstgöra såsom hemsyster
på följande villkor:

1. Hemsyster uppbar en månadslön av kontant 75 kronor jämte 2 ålderstilllägg à 120 kronor vardera per år efter 3 och 6 års tjänst.
2. Hemsyster erhåller fri möblerad bostad samt fri kost, lyse, bränsle och tvätt.
3. Hemsyster äger att åtnjuta en månads semester med bibehållande av den kontanta lönen och 2 kronor per dag i kostpengar.
4. Hemsyster sjukförsäkras i erkänd sjukkasse, klass 3. Hemsyster skall själv uppbära sjukförsäkringsersättning 2 kronor per dag, alla löneförmåner under minst 14 sjukdagar och den kontanta lönen ytterligare minst 14 sjukdagar.
5. Hemsyster olycksfallsförsäkras i Riksförsäkringsanstalten.
6. Hemsyster ålderdomsförsäkras genom Pensionsstyrelsens frivilliga pensionsförsäkring enligt tariff U2 med en premieinbetalning av 180 kronor per år.
7. Vid tillträdet av tjänsten erhåller hemsyster fri resa 3:e klass. För resor i tjänsten bör cykel ställas till hennes förfogande.
8. Hemsyster, som tillhör Uppsala hemsysterkår, har att rätta sig efter Hemsysterskolas stadgar beträffande hemsysters verksamhet, samt skall i övrigt följa de anvisningar och bestämmelser vilka lämnas henne av i överensstämmelse med nämnda stadgar.
9. Detta kontrakt gäller fr. o. m. t. o. m. med 3 månaders ömsesidig uppsägning. Skulle icke kontraktet från någondera sidan uppsägas före den är det förlängt på ytterligare ett år.

Förestående kontrakt är upprättat i tre likalydande exemplar, av vilka vi vardera tagit ett.

Uppsala den

.....
Uppsala Hemsysterskola.

.....
Arbetsgivare.

.....
Hemsyster.

Promemoria rörande hemsysters anställningsvillkor.

Kontraktets punkter:

1. *Bostaden.* Önskemål: rum med kokvrå eller kök. Arbetsgivaren bör tillse: att hemsyster, på grund av sitt arbete utom bostaden, erhåller nödig hjälp med eldning där värmeledning ej finnes; att tvättfrågan ordnas antingen genom kontant bidrag eller genom att hemsyster själv, när hennes arbetstid det tillåter, utför arbetet, då lokal och tvättmedel ställas till förfogande.
2. *Kostersättning.* I de fall hemsyster icke kan erhålla alla måltider på arbetsplatsen, måste kostfrågan ordnas på tillfredsställande sätt, t. ex. genom kostpenningar, beräknade efter ett ungefärligt pris av 1 krona för middag, 50 öre för frukost och 50 öre för kväll eller en bestämd summa per månad, t. ex. 35—40 kronor.

3. *Semesterfrågan.* Tiden för semestern bör helst förläggas till sommaren.
4. *Sjukförsäkringen.* Denna ordnas genom Erkänd sjukkassa enligt klass 3. Inträdesavgiften är 2 kronor och månadsavgiften kr. 2: 25. Avgiften inbetalas av arbetsgivaren till sjukkassans lokalavdelning.
5. *Olycksfallsförsäkring.* Här har arbetsgivaren att följa lagen om obligatorisk försäkring i Riksförsäkringsanstalten. (Årsavgift 3: 20 per 1 000 kronors inkomst.)
6. *Ålderspensionering.* Arbetsgivaren har att till Hemsysterskolan insända försäkringsavgiften 180 kronor per år med 45 kronor per kvartal. 4:de kvartalet bör vara insänt före årets slut. Hemsysterskolan anmäler hemsyster till Kungl. Pensionsstyrelsens frivilliga pensionsförsäkring och inbetalar avgifterna.
8. *Hemsysters ställning.* Hemsyster tillhör Uppsala hemsysterkår och åtnjuter från Hemsysterskolan personligt stöd. Hemsysterskolan förväntar, att hemsyster även av sin arbetsgivare erhåller det stöd hon behöver, men begär samtidigt att få del av de anmärkningar, som kunna göras mot henne.
9. *Anställningstiden.* Skulle under löpande arbetsår framkomma önskemål angående omplacering av hemsyster, kan detta eventuellt ske genom särskild överenskommelse mellan Hemsysterskolan och arbetsgivaren.

Stadgar för hemsysters verksamhet.

1. Hemsysters uppgift är att giva sitt arbete åt hem, som i följd av särskilda svårigheter såsom sjukdom och dödsfall o. d. sakna nödig omvårdnad, och att giva handräckning åt ensamma gamla.
2. Hemsyster skall i första hand ägna sitt arbete till sådana hem, där de mest ömmande omständigheterna föreligga.
3. Hemsyster har att utföra vanliga i ett hem förekommande sysslor och där så fordras, vara behjälplig med enklaste sjukvård.
4. Hemsysters arbete i ett hem är av tillfällig art och får i regel räcka högst 14 dagar. Dock må efter förnyad ansökan tiden kunna förlängas, när detta befinnes av omständigheterna påkallat.
5. Hemsyster står ytterst under Hemsysterskolans uppsikt och skall kvartalsvis till denna avlägga rapport över sitt arbete efter fastställt formulär.
6. Arvode för Hemsysters arbete erlägges efter taxa, uppgjord av Styrelsen för den lokala organisationen. Arvodet betalas till vederbörande lokalstyrelse.
7. Hemsyster får ej för egen räkning mottaga ersättning i penningar av de hem hon tjänar.
8. Hemsyster skall i sin verksamhet följa den lokala styrelsens anvisningar, vilka anvisningar skola stå i överensstämmelse med dess stadgar.
9. Den lokala styrelsen har att stödja Hemsyster i hennes arbete och tillse att hon med omsorg och intresse fullgör sina åligganden, att hennes dagliga tjänstgöring ej blir överanstängande, att hon ej annat än i största nödfall ålägges natttjänstgöring, varje månad får minst en vardags sammanhängande vila och i möjligaste mån söndagarna lediga.
10. Hemsysters anställning sker medelst avtal i enlighet med stadgat kontraktsformulär.

**Förslag till
kompletterings- och provkurs för hemvårdarinnor.**

Kurstid 2 månader.

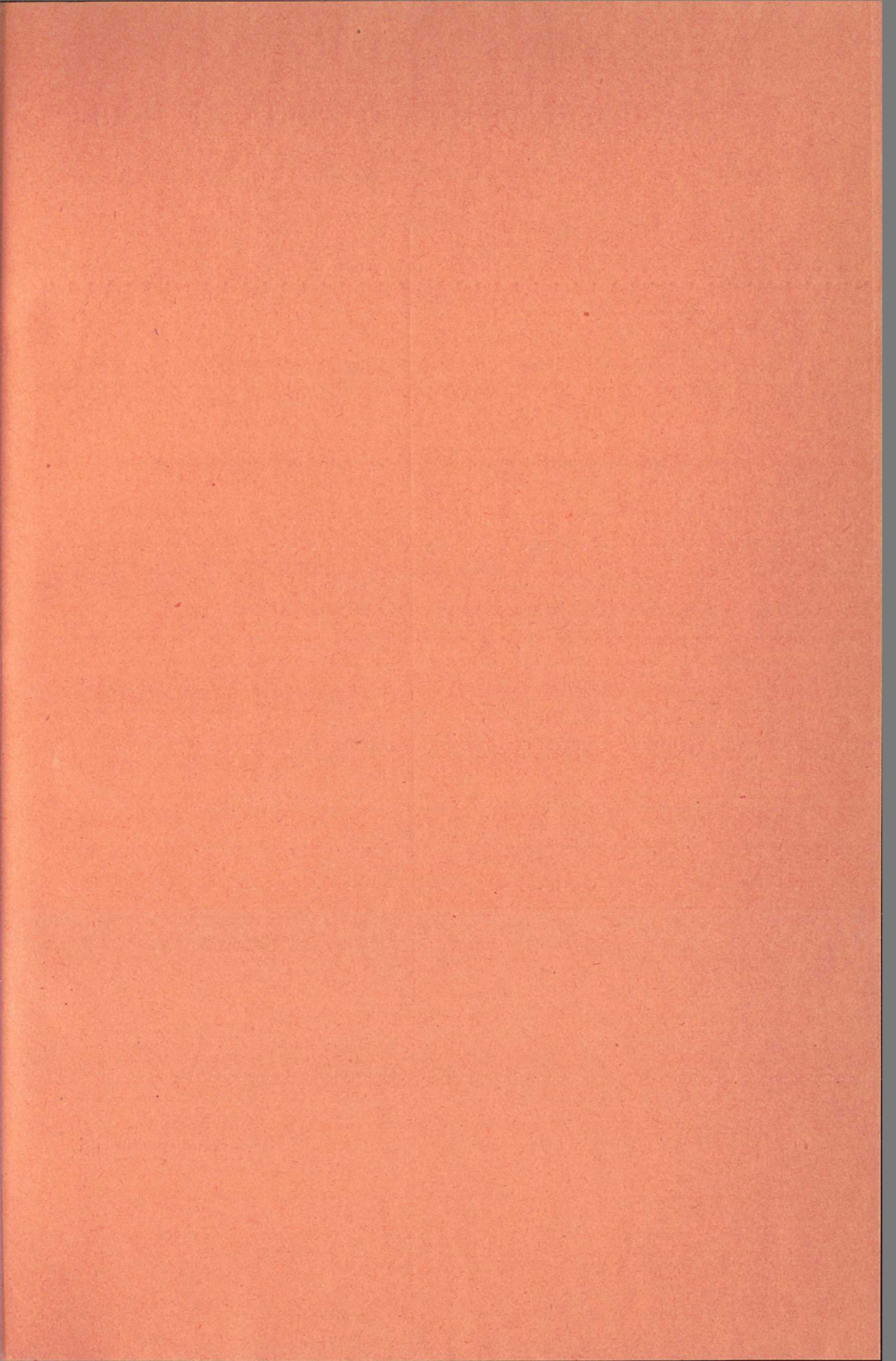
30 lektioner	— näringslära, födoämneslära, matlagningslära.
20 timmar (= 4 dagar à 5 tim.)	— prakt. prov i enkel matlagning, enkel bakning m. m.
3 timmar	— demonstration av sjukmatlagning.
6 »	— demonstration av bakning.
8 »	— demonstration och prov i konservering.
20 »	— praktiska övningar, barnavård.
15 lektioner	— barnavård, teori.
10 »	— barnmat.
10 »	— barnpsykologi.
10 timmar	— prakt. prov i sömnaid, lappning, lagning, stoppning och övriga underhållsarbeten.
15 »	— teori och prakt. prov i tvätt, mangling, strykning.
30 »	— teori och prakt. prov i vård av hemmet (sängvård, städning m. m.).
20 »	— teori och prakt. prov i mjölkning, djurvård m. m. (för hemvårdarinnor i kommuner med jordbruk).
12 lektioner	— hemmets ekonomi med enkel bokföring.
36 »	— Röda korsets kurs i hemsjukvård.
15 »	— hälsolära och hygien (personlig, samhällelig, bostads-).
10 »	— arbetsrationalisering m. m.
10 »	— socialvård m. m.
<hr/>	
280 lekt./tim.	

Besök på ålderdomshem, barnhem, sjukhus.

Beräknad kostnad för ovanstående kurs vid förläggning till internatskola på landsbygden.

12 elever.

Löner till lärarpersonal.....	kr. 1,050:—
(Hushållslärlarinna, barnavårdslärlarinna, hemvårdslärlarinna)	
Speciallärlare.....	» 350:—
Röda Kors-kurs.....	» 150:—
Lokalhyra m. m.	» 600:—
Studiebesök, läroböcker m. m.	» 250:—
	<hr/>
	Kronor 2,400:—

Statens offentliga utredningar 1943

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvärd.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Flyttningersättningssakkunniga. Betänkande med förslag till författningar ang. ersättning för flyttningskostnad. [2]
Utredning och förslag ang. pappersformaten inom statsförvaltningen. [6]

Kommunalförvaltning.

1940 års civila byggnadsutredning. Betänkande 1. Förslag till ändringar i Kungl. Maj:ts byggnadsstadga samt till föreskrifter rörande planläggning och utförande av byggnad för vissa vårdanstalter och folktandpolikliniker. [10]

Statens och kommunernas finansväsen.

1941 års familjebeskattningsakkunniga. Betänkande med förslag till ändrade grunder för familjebeskattningen. [3]
Besparingsberedningens slututlåtande. [13]

Politi.

Utredning rörande polismäns anslutning till politiska ytterlighetsriktningar m. m. [5]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande ang. levnadskostnadsindex. [8]
Utredning och förslag ang. statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. [9]
Utredning och förslag ang. statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. [15]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Utredning rörande skogsnäringens ekonomiska läge med förslag till åtgärder för höjande av näringens bärkraft. 3. Skogsbrukets transportfrågor: Vägar och järnvägar. [4]
Betänkande ang. åtgärder mot spekulation i vattenkraft. [14]

Industri.

Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 4. Förslag till åtgärder för textilforskningens ordnande. [11]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande med författnings- och organisationsförslag för genomförande av ett förstatligande av den allmänna väghållningen på landet m. m. [1]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. Bilaga 1. Hygieniska förutsättningar för skolarbetet. [7]

Försvärsväsen.

Betänkande med förslag till statliga åtgärder för stödjande av den privata motorlösa flygningens och modellflygningens utveckling. [12]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.